POTENCJAŁ WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ PODREGIONU BIAŁOSTOCKO-SUWALSKIEGO

Białystok 2015

Redakcja naukowa
Magdalena Klimczuk-Kochańska

Autorzy
Magdalena Klimczuk-Kochańska,
Andrzej Klimczuk

Redakcja techniczna
Mariusz Citkowski

Białystok 2015

www.bfkk.pl

ISBN 978-83-64438-15-8

Druk i oprawa
Drukarnia Cyfrowa Partner Poligrafia, ul. Zwycięstwa 10, Białystok

egzemplarz bezpłatny

Ta publikacja została wydana przy pomocy finansowej Unii Europejskiej, w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013. Odpowiedzialność za zawartość tej publikacji leży wyłącznie po stronie Białostockiej Fundacji Kształcenia Kadr i nie może być w żadnym wypadku traktowana jako odzwierciedlenie stanowiska Unii Europejskiej.

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE

W Polsce obszarem o szczególnych wyzwaniach w zakresie rozwoju regionalnego jest tak zwana Polska Wschodnia, w której skład wchodzą najsłabiej rozwinięte województwa: warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, świętokrzyskie i podkarpackie. Analizy procesów rozwojowych w tej części kraju wskazują, iż podejmowane działania polityki spójności nie przyczyniły się do zmniejszenia dystansu rozwojowego pomiędzy regionami Polski Wschodniej a dynamicznie rozwijającymi się regionami reszty kraju. W istocie luka rozwojowa uległa dalszemu pogłębieniu. Wskazuje to na niewystarczającą skalę i zakres podejmowanych działań, mających na celu zwiększenie spójności społeczno-gospodarczej Polski Wschodniej z resztą kraju. Można także przypuszczać, iż interwencji nie kierowano w dostatecznym stopniu na kluczowe endogeniczne potencjały rozwojowe regionów Polski Wschodniej[1].

Podobna sytuacja dystansu rozwojowego regionów przygranicznych występuje po drugiej stronie granicy na Białorusi i na Ukrainie. Obwód Grodzieński na Białorusi i Obwód Zakarpacki na Ukrainie pozostają na niższym niż przeciętna dla swoich krajów poziomie rozwoju gospodarczego. Symetria problemów rozwojowych obszarów peryferyjnych wskazuje, iż o gospodarczej dynamice regionów, w tym podmiotów sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) ciągle w dużej mierze decydują czynniki lokalizacyjne. Niezależnie od rozwoju komunikacji elektronicznej czy nawet obniżania się kosztów transportu, geograficzna bliskość w stosunku do głównych centrów wzrostu czy osi komunikacyjnych znacząco przyspiesza tempo wzrostu gospodarczego. Regiony oddalone muszą opierać swój rozwój na specyficznych źródłach wzrostu, które zrekompensują słabości peryferyjnego położenia.

Poszukując endogenicznych czynników wzrostu regionalnego omawianego obszaru przygranicznego Polska-Białoruś-Ukraina, warto zwrócić uwagę na potencjał rozwoju współpracy transgranicznej. Należy przy

---

[1] B. Plawgo, *Wpływ polityki spójności na rozwój Polski Wschodniej*, [w:] *Jak Polska wykorzystała środki Unii Europejskiej*, J.P. Gieorgica (red.), Wydawnictwo Polskie Stowarzyszenie Prointegracyjne Europa, Warszawa 2014, s. 269-288.

tym mieć na uwadze, iż gospodarcza współpraca transgraniczna w praktyce może być realizowana przede wszystkim przez podmioty sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Tymczasem dotychczasowe badania współpracy transgranicznej koncentrowały się raczej na kwestiach relacji pomiędzy władzami publicznymi, czy wdrażaniu określonych programów współpracy najczęściej w sferze społecznej i infrastrukturalnej czy środowiskowej. W zakresie poznania stanu i uwarunkowań realnej współpracy gospodarczej małych i średnich przedsiębiorstw występuje znacząca luka poznawcza. Jej zmniejszenie może przyczynić się do lepszego sterowania rozwojem współpracy transgranicznej, a może nawet skuteczniejszego wsparcia rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych.

Przeprowadzenie badań w czterech podregionach przygranicznych było możliwe dzięki Projektowi „Rozwój transgranicznej współpracy gospodarczej Podregionu białostocko-suwalskiego i Obwodu grodzieńskiego na Białorusi oraz Podregionu krośnieńsko-przemyskiego i Obwodu zakarpackiego na Ukrainie". Projekt był realizowany przez Białostocką Fundację Kształcenia Kadr we współpracy z Partnerem z Białorusi, Państwowym Uniwersytetem im. Janki Kupały w Grodnie oraz z Partnerem z Ukrainy, Fundacją Rozwoju Współpracy Transgranicznej z Użhorodu. Głównym celem Projektu była poprawa współpracy jednostek samorządu terytorialnego (JST) oraz przedsiębiorców z sektora MSP z obszaru 4 regionów objętych projektem, przyczyniająca się do rozwoju społeczno-gospodarczego Podregionu białostocko-suwalskiego i Podregionu krośnieńsko-przemyskiego w Polsce, Obwodu zakarpackiego na Ukrainie oraz Obwodu grodzieńskiego na Białorusi. W ramach podejmowanych działań przeprowadzono badania 400 przedsiębiorstw z czterech wymienionych regionów (po 100 z każdego regionu). Zadaniem projektu było także opracowanie na podstawie wyników badań czterech modelowych programów współpracy transgranicznej dla JST. Modele te mogą być adaptowane przez JST do własnych indywidualnych potrzeb i będą określać kierunki działań, jakie powinny one podejmować w celu stworzenia warunków do rozwoju współpracy transgranicznej.

W niniejszej publikacji zawarto wyniki przeprowadzonych badań przedsiębiorstw na terenie Podregionu białostocko-suwalskiego oraz eksperckie analizy na temat możliwości wykorzystania współpracy transgranicznej dla wzmocnienia konkurencyjności przedsiębiorstw i wzmocnienia procesów rozwojowych w regionach peryferyjnych. Przedstawienie wyników badań poprzedzono dokonaniem charakterystyki gospodarczej Podregionu białostocko-suwalskiego.

ROZDZIAŁ 1.
POTENCJAŁ GOSPODARCZY PODREGIONU

Podregion białostocko-suwalski jest obszarem wydzielonym na poziomie NUTS III jako podregion składający się z 9 powiatów. Są to powiaty:

- augustowski,
- białostocki,
- grajewski,
- moniecki,
- sejneński,
- sokólski,
- suwalski, oraz miasta
- miasto Białystok,
- miasto Suwałki.

W kilku przypadkach w raporcie uwzględniono zmienne z podziałem na podregion białostocki i podregion suwalski.

1.1. Produkt krajowy brutto

W roku 2013 wartość produktu krajowego brutto uzyskanego w podregionie białostocko-suwalskim wyniosła 26 320 mln zł (tabela 1), co stanowiło blisko 1,6% PKB w Polsce. W przeliczeniu na euro wartość PKB podregionu białostocko-suwalskiego w roku 2013 wyniosła 6 346,45 mln euro i było to o 2,4% więcej niż w 2012 roku.

Wartość ta była jednocześnie wyższa o 15,3% w stosunku do PKB dla podregionu krośnieńsko-przemyskiego, o 28,6% wyższa niż poziom PKB wygenerowanego w 2013 roku w obwodzie grodzieńskim oraz aż o blisko 70% wyższa od wartości PKB wytworzonego w roku 2013 w obwodzie zakarpackim (tabela 1).

Tabela 1. PKB w latach 2008-2013 w Polsce i podregionie białostocko-suwalskim oraz w podregionach objętych badaniem (w mln zł, w mln euro, w cenach bieżących, w %)

Wyszczególnienie	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Polska (mln zł)	1 275 508	1 344 505	1 416 585	1 528 127	1 595 225	1 662 052
Podregion białostocko-suwalski (mln zł)	20 469	21 868	22 870	24 542	25 334	26 320
Podregion białostocko-suwalski Polska=100%	*1,6*	*1,6*	*1,6*	*1,6*	*1,6*	*1,6*
Podregion białostocko-suwalski (mln euro)	4 905,81	5 323,01	5 774,82	5 556,51	6 196,86	6 346,45
Podregion białostocko-suwalski rok poprzedni =100%	–	*108,5*	*108,5*	*96,2*	*111,5*	*102,4*
Podregion białostocko-suwalski podregion białostocko-suwalski =100%	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*
Podregion krośnieńsko-przemyski (mln euro)	4 161,15	4 350,32	4 851,91	4 720,16	5 210,85	5 374,47
Podregion krośnieńsko-przemyski rok poprzedni =100%	–	*104,5*	*111,5*	*97,3*	*110,4*	*103,1*
Podregion krośnieńsko-przemyski podregion białostocko-suwalski =100%	*84,8*	*81,7*	*84,0*	*84,9*	*84,1*	*84,7*
Obwód grodzieński (mln euro)	3 329,78	2 976,23	3 341,89	3 489,77	3 948,44	4 532,16

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Obwód grodzieński rok poprzedni =100%	–	*89,4*	*112,3*	*104,4*	*113,1*	*114,8*
Obwód grodzieński podregion białostocko-suwalski =100%	*67,9*	*55,9*	*57,9*	*62,8*	*63,7*	*71,4*
Obwód zakarpacki (mln euro)	1 180,76	1 086,23	1 437,84	1 739,26	2 002,60	1 893,93
Obwód zakarpacki rok poprzedni =100%	*83,6*	*92,0*	*132,4*	*121,0*	*115,1*	*94,6*
Obwód zakarpacki podregion białostocko-suwalski =100%	*24,1*	*20,4*	*24,9*	*31,3*	*32,3*	*29,8*

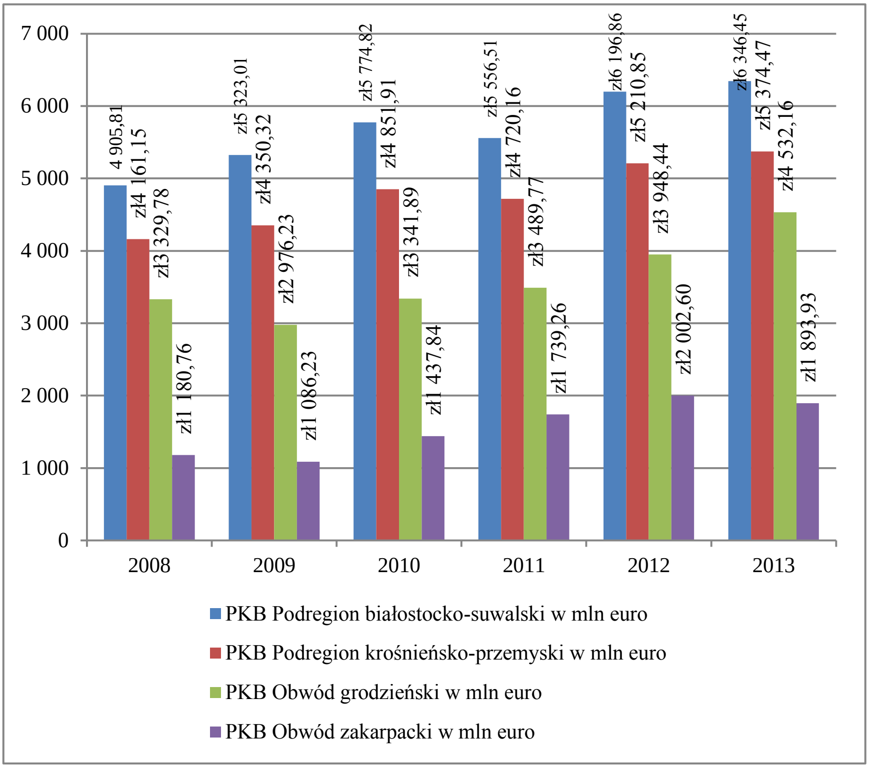
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012; *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, listopad 2014; *Wstępne szacunki produktu krajowego brutto według województw w 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, 27 stycznia 2015; *Ukraina w liczbach w 2013 roku*, Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, Kijów 2014; *Diagnoza stanu i możliwości rozwoju Transgranicznego Klastra Tufów Zeolitowych*, Rzeszów 2014.

Wzajemna relacja wytworzonego PKB w analizowanych podregionach utrzymuje się na przestrzeni ostatnich sześciu lat na porównywalnym poziomie (por. wykres 1). Jedynie w przypadku obwodu zakarpackiego różnica w wytworzonym PKB w roku 2013 w stosunku do roku 2012 powiększyła się o ponad 3% na jego niekorzyść.

Analiza dynamiki zmian PKB w poszczególnych regionach wskazuje, iż podregion białostocko-suwalski, obok podregionu krośnieńsko-przemyskiego, ma najbardziej ustabilizowane tempo wzrostu w latach 2009-2010. W obu przypadkach tempo wzrostu jest bardzo do siebie zbliżone (wykres 2). Jednakże w okresie 2010-2013 najwyższą dynamikę ciągłego wzrostu PKB należy odnotować w przypadku obwodu grodzieńskiego. Z kolei obwód zakarpacki osiągnął w latach 2010-2012 jeszcze większe wzrosty PKB niż obwód grodzieński, ale dla tego regio-

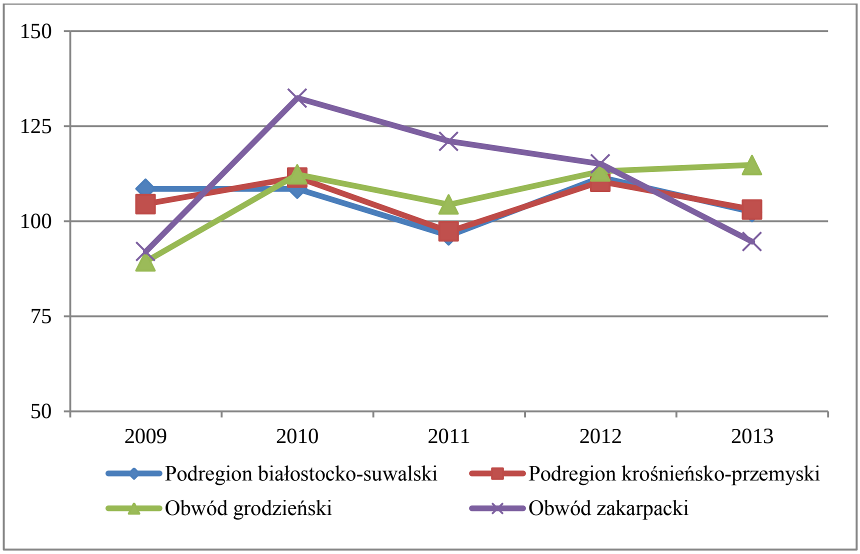
nu rok 2013 zakończył się ponad 5% spadkiem regionalnego PKB względem roku poprzedniego.

Wykres 1. Produkt krajowy brutto w podregionie białostocko-suwalskim oraz podregionach objętych badaniem w latach 2008-2013 (w mln euro, w cenach bieżących)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012; *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, listopad 2014; *Wstępne szacunki produktu krajowego brutto według województw w 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, 27 stycznia 2015; *Ukraina w liczbach w 2013 roku*, Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, Kijów 2014; *Diagnoza stanu i możliwości rozwoju Transgranicznego Klastra Tufów Zeolitowych*, Rzeszów 2014.

Wykres 2. Dynamika zmian PKB w poszczególnych podregionach objętych badaniem w latach 2009-2013 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012; *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, listopad 2014; *Wstępne szacunki produktu krajowego brutto według województw w 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, 27 stycznia 2015; *Ukraina w liczbach w 2013 roku*, Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, Kijów 2014; *Diagnoza stanu i możliwości rozwoju Transgranicznego Klastra Tufów Zeolitowych*, Rzeszów 2014.

Biorąc pod uwagę wartość generowanego PKB w danym regionie, należy jednoznacznie wskazać, iż podregion białostocko-suwalski ma w chwili obecnej największy potencjał gospodarczy do nawiązywania współpracy transgranicznej w zakresie obrotu towarami i usługami, oferując jednocześnie potencjalnie największy zakres przedmiotowy do wymiany transgranicznej. Z kolei w przypadku obwodu zakarpackiego, nawiązanie szerszej współpracy transgranicznej może być jedną z istotnych stymulant pobudzania regionalnej koniunktury i długofalowo wzrostu wartości wytwarzanego PKB w regionie, m.in. na potrzeby wymiany transgranicznej.

Natomiast obwód grodzieński, uwzględniając dynamikę wzrostu regionalnego PKB w ujęciu rocznym, jest najbardziej dynamicznie rozwijającym się regionem spośród analizowanych regionów w latach 2010-2013. Utrzymanie się tej tendencji z pewnością wiązać się będzie w przyszłości ze wzrostem wymiany zagranicznej, w tym transgranicznej.

Wartość wytworzonego PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca podregionu białostocko-suwalskiego (per capita) w roku 2013 wyniosła 33 424 zł i stanowiła 77,4% wartości PKB per capita dla Polski. W stosunku do roku poprzedniego wartość PKB na jednego mieszkańca w omawianym podregionie wzrosła o 2,5%.

Wartość wytworzonego PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca również wskazuje na podobne relacje pomiędzy analizowanymi podregionami, jak w przypadku PKB ogółem (tabela 2, wykres 3), jednak przy większych dysproporcjach na korzyść podregionu białostocko-suwalskiego.

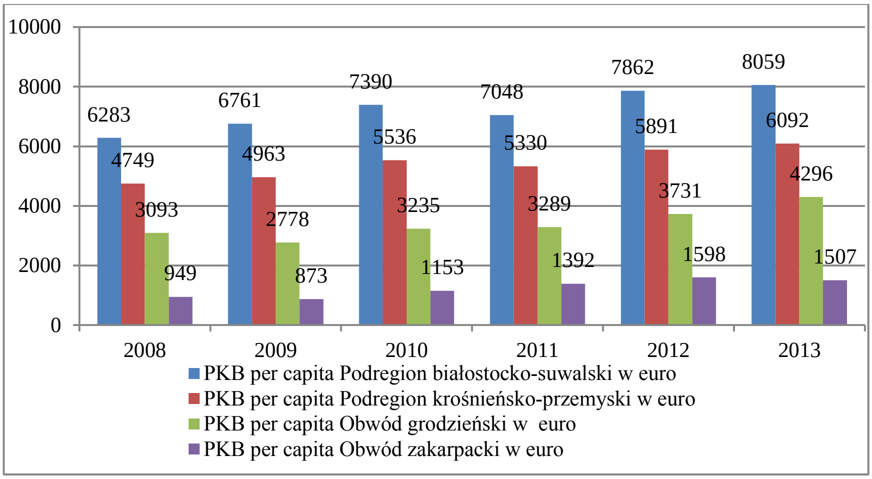
Tabela 2. Produkt krajowy brutto w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Polsce oraz podregionach objętych badaniem w latach 2008-2013 (w zł, w euro, w %, w cenach bieżących)

Wyszczególnienie	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Polska (zł)	33 464	34937	37317	40326	41934	43168
Podregion białostocko-suwalski (zł)	26 215	27 774	29 267	31 130	32 141	33 424
Podregion białostocko-suwalski Polska=100%	*78,3*	*79,5*	*78,4*	*77,2*	*76,6*	*77,4*
Podregion białostocko-suwalski (euro)	6 283	6 761	7 390	7 048	7 862	8 059
Podregion białostocko-suwalski rok poprzedni =100%	–	107,6	109,3	95,4	111,5	102,5
Podregion białostocko-suwalski podregion białostocko-suwalski=100%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Podregion krośnieńsko-przemyski (euro)	4 749	4 963	5 536	5 330	5 891	6 092
Podregion krośnieńsko-przemyski rok poprzedni=100%	–	*104,5*	*111,5*	*96,3*	*110,5*	*103,4*
Podregion krośnieńsko-przemyski podregion białostocko-suwalski=100%	*75,6*	*73,4*	*74,9*	*75,6*	*74,9*	*75,6*
Obwód grodzieński (euro)	3 093	2 778	3 235	3 289	3 731	4 296
Obwód grodzieński rok poprzedni=100%	–	*89,8*	*116,5*	*101,7*	*113,4*	*115,1*
Obwód grodzieński podregion białostocko-suwalski=100%	*49,2*	*41,1*	*43,8*	*46,7*	*47,5*	*53,3*

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Obwód zakarpacki (euro)	949	873	1153	1392	1598	1507
Obwód zakarpacki rok poprzedni=100%	*83,5*	*92,0*	*132,1*	*120,7*	*114,8*	*94,3*
Obwód zakarpacki podregion białostocko-suwalski=100%	*15,1*	*12,9*	*15,6*	*19,8*	*20,3*	*18,7*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012; *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, listopad 2014; *Wstępne szacunki produktu krajowego brutto według województw w 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, 27 stycznia 2015; *Ukraina w liczbach w 2013 roku*, Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, Kijów 2014; *Diagnoza stanu i możliwości rozwoju Transgranicznego Klastra Tufów Zeolitowych*, Rzeszów 2014.

Wykres 3. Poziom PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w poszczególnych podregionach objętych badaniem w latach 2008 - 2013 (w euro)

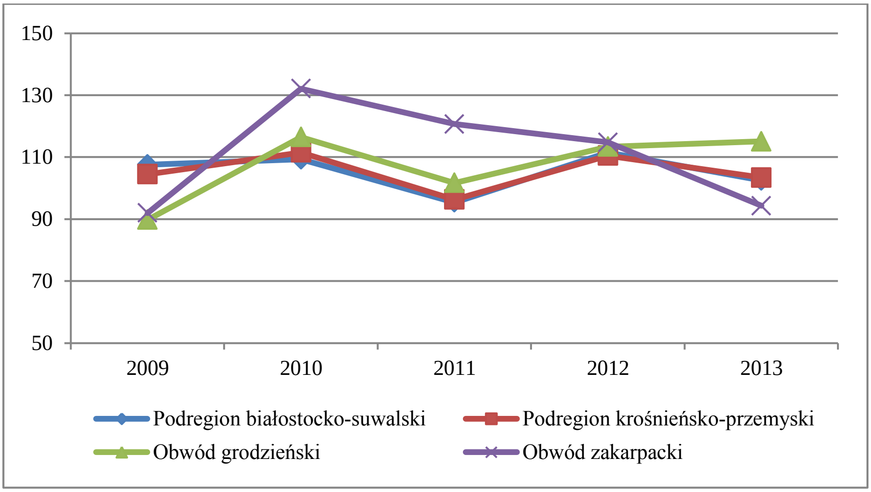
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012; *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, listopad 2014; *Wstępne szacunki produktu krajowego brutto według województw w 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, 27 stycznia 2015; *Ukraina w liczbach w 2013 roku*, Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, Kijów 2014; *Diagnoza stanu i możliwości rozwoju Transgranicznego Klastra Tufów Zeolitowych*, Rzeszów 2014.

Statystycznie najzamożniejszymi mieszkańcami spośród podregionów są mieszkańcy podregionu białostocko-suwalskiego. Wartość PKB per capita podregionu krośnieńsko-przemyskiego w odniesieniu do podregionu białostocko-suwalskiego stanowiła 75,6% w 2013 roku, dla ob-

wodu grodzieńskiego wskaźnik ten wyniósł 53,3%. Natomiast poziom wytworzonego PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca obwodu zakarpackiego w 2013 roku stanowił zaledwie 18,7% PKB per capita wytworzonego w podregionie białostocko-suwalskim w tym samym czasie.

Dynamika zmian w wartości wytwarzanego PKB w podregionie białostocko-suwalskim w przeliczeniu na jednego mieszkańca (wykres 4), podobnie jak w pozostałych analizowanych podregionach, właściwie pokrywa się z dynamiką zmian dla PKB ogółem. Także i w tym przypadku 2013 rok okazał się dla obwodu zakarpackiego rokiem zmian na niekorzyść względem pozostałych podregionów.

Wykres 4. Dynamika zmian PKB per capita w poszczególnych podregionach objętych badaniem w latach 2009-2013 (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012; *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, listopad 2014; *Wstępne szacunki produktu krajowego brutto według województw w 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, 27 stycznia 2015; *Ukraina w liczbach w 2013 roku*, Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, Kijów 2014; *Diagnoza stanu i możliwości rozwoju Transgranicznego Klastra Tufów Zeolitowych*, Rzeszów 2014.

Najwyższy poziom wytwarzanego PKB przypadającego na jednego mieszkańca w podregionie białostocko-suwalskim należy rozpatrywać jako potencjalną najwyższą siłę nabywczą w tymże podregionie, tym samym w szczególności do tego podregionu należy kierować strumień dóbr z pozostałych trzech analizowanych podregionów. Mając oczywiście na uwadze kryterium ceny i jakości odpowiadającej względnie najzamożniejszej grupie odbiorców.

Najwyższe przyrosty regionalnego PKB w przeliczeniu na jednego mieszkańca w okresie 2010-2013 sukcesywnie odnotowywał obwód grodzieński, tym samym w ujęciu statystycznym mieszkańcy tego regionu najszybciej wzbogacali się w omawianym okresie spośród mieszkańców wszystkich analizowanych regionów.

Wartość dodana brutto dla podregionu białostocko-suwalskiego w roku 2012 wyniosła 22 449 mln zł, co stanowiło niespełna 1,57% wartości dodanej brutto wytworzonej w całej Polsce w tym samym roku. Jednocześnie wartość dodana brutto w roku 2012 okazała się być wyższa względem roku poprzedniego o 4%. W przeliczeniu na euro wartość dodana brutto podregionu białostocko-suwalskiego w roku 2012 wyniosła 5 491 mln i była o 18,93% wyższa od wartości dodanej brutto w tym samym okresie w podregionie krośnieńsko-przemyskim.

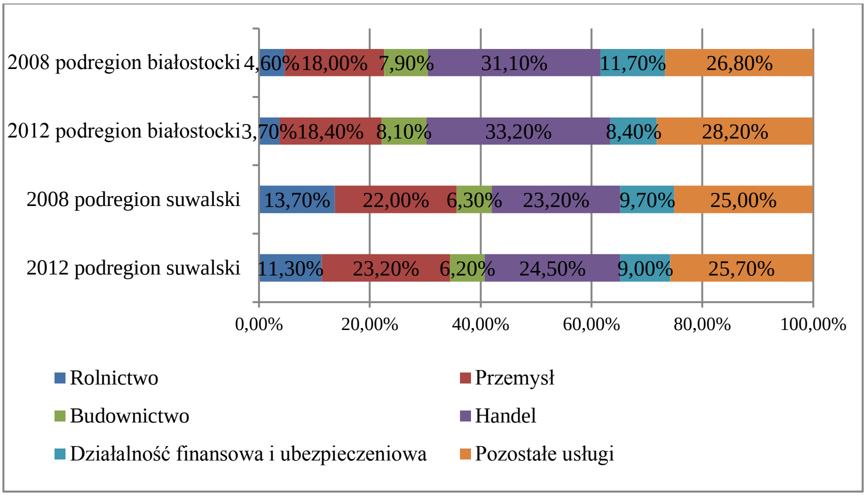
Tabela 3. Wartość dodana brutto w Polsce i podregionie białostocko-suwalskim w latach 2008-2012 (w mln zł, w mln euro, w cenach bieżących)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012
Polska (mln zł)	1 116 552	1 194 830	1 265 904	1 365 622	1 431 872
Podregion białostocko-suwalski (mln zł)	**17 918**	**19 274**	**20 141**	**21 573**	**22 449**
Podregion białostocko-suwalski (mln euro)	**4 294**	**4 692**	**5 086**	**4 884**	**5 491**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012; *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2014.

W podregionie białostocko-suwalskim wartość dodana brutto ma swe wewnętrzne zróżnicowanie przestrzenne – inne znaczenie mają poszczególne rodzaje działalności w tworzeniu wartości dodanej brutto dla podregionu. Dlatego też zasadnym jest uchwycenie ich odrębnie dla podregionu białostockiego i odrębnie dla suwalskiego. Mianowicie, w okresie 2008-2012 w podregionie białostockim struktura generowanej wartości dodanej brutto (wykres 5) właściwie nie uległa większym zmianom, podobnie jak w podregionie suwalskim. Jednakże o wartości wytworzonego PKB w 2012 roku w podregionie białostockim zadecydował przede wszystkim handel – w 33,2% (31,1% w roku 2008), a w dalszej kolejności pozostałe usługi (28,2%) oraz przemysł (18,04%).

Wykres 5. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności w podregionach białostockim i suwalskim w 2008 i 2012 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2010 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2012; *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2012 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2014.

Z kolei na wartość wygenerowanego PKB w podregionie suwalskim w porównywalnym stopniu mają wpływ w kolejności: pozostałe usługi (udział na poziomie 25,7%), handel (24,50%) oraz przemysł (23,20%). W przypadku podregionu suwalskiego względnie duże znaczenie w tworzeniu wartości dodanej brutto ma rolnictwo – z udziałem na poziomie 11,30% w roku 2012. W podregionie białostockim udział rolnictwa w generowaniu wartości dodanej brutto w roku 2012 nie przekroczył 3,70%. W obu podregionach udział rolnictwa w tworzeniu PKB w okresie 2008-2012 uległ obniżeniu.

1.2. Rynek pracy

Przeciętne zatrudnienie w województwie podlaskim w roku 2013 stanowiło 2,1% całego zatrudnienia w Polsce (tabela 4) i wynosiło 204 821 osób.

Tabela 4. Przeciętne zatrudnienie w Polsce i w województwie podlaskim w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	9 850748	9 768 013	9 744 815	9 801 877	9 719 559	9 566 039
Polska *Rok poprzedni = 100%*	–	*99,2*	*99,8*	*100,6*	*99,2*	*98,4*
Województwo podlaskie	221 611	212 193	208 646	211 008	207 453	204 821
Województwo podlaskie *Rok poprzedni = 100%*	–	*95,8*	*98,3*	*101,1*	*98,3*	*98,7*

Podlaskiego 2012, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012; *Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2011*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2011; *Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2010*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2010; *Województwo podlaskie 2013, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2013, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008.

W 2013 roku, po dwóch latach wzrostu, przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw ponownie ukształtowało się poniżej poziomu zanotowanego przed rokiem. Spadek zatrudnienia w skali roku obserwowano we wszystkich kwartalnych okresach narastających. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w województwie podlaskim w 2013 roku wyniosło 97,3 tys. osób i było o 1,8% niższe niż rok wcześniej (w 2012 zwiększyło się odpowiednio o 0,5%). W skali kraju odnotowano także spadek zatrudnienia w stosunku do roku poprzedniego – o 1,0% (wobec wzrostu w 2012 roku odpowiednio o 0,1%).[1]

Analizując przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw w województwie podlaskim w 2013 roku według sekcji można stwierdzić, że najwyższy jego poziom zanotowano w przetwórstwie przemysłowym – 41,7 tys. osób (42,8% ogółem) oraz handlu, naprawie pojazdów samochodowych – 23,1 tys. osób (23,8%), a najniższy w informacji i komunikacji – 1,1 tys. osób (1,1%). W skali roku największy spadek przeciętnego zatrudnienia miał miejsce w budownictwie (o 5,8%), a także handlu, naprawie pojazdów samochodowych (o 3,6%). Nato-

[1] *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok, maj 2014.

miast wzrost odnotowano przede wszystkim w administrowaniu i działalności wspierającej (o 8,4%) oraz transporcie i gospodarce magazynowej (o 2,9%).

Tabela 5. Przeciętne zatrudnienie według sekcji PKD 2007 w województwie podlaskim w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	4 564	4 395	3 851	3 876	3 789	3 791
Przemysł	57 939	53 954	50 644	51 644	50 868	49 885
w tym przetwórstwo przemysłowe	*51 019*	*47 143*	*45 175*	*45 879*	*45 320*	*44 573*
Budownictwo	14 207	14 379	14 224	15 359	14 455	13 585
Handel, naprawa pojazdów samochodowych	37 950	35 349	34 995	35 313	33 212	32 265
Transport i gospodarka magazynowa	11 188	7 646	7 599	7 727	7 624	7 877
Zakwaterowanie i gastronomia	3 463	3 410	3 346	3 128	3 175	3 209
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	4 758	3 816	3 745	3 728	4 511	4 519
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	3 848	3 927	3 907	4 087	3 856	3 817

Źródło: *Bank Danych Lokalnych,* www.stat.gov.pl

Warto przy tym zwrócić uwagę, że w Polsce w roku 2013 w zasadzie wszystkie rodzaje działalności miały wyższy udział pracowników niż w województwie podlaskim. Szczególnie różnica ta była widoczna w przypadku przemysłu. W tej sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) procentowy udział zatrudnionych był o 3% wyższy niż w województwie podlaskim (tabela 5). Duża różnica występowała także w przypadku transportu – więcej o 2,4% oraz działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej – o 1,7%. W województwie podlaskim wyższy zaś był udział przeciętnego zatrudnienia w sekcji rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (o 0,4%) oraz budownictwo (o 0,1%).

W końcu 2013 roku nadal utrzymywała się niekorzystna sytuacja na rynku pracy w województwie podlaskim. W ujęciu rocznym zanotowano wzrost ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych, ale był on niższy niż w 2012 roku. Najbardziej zwiększyła się liczba osób pozostających

bez pracy dłużej niż 1 rok. Stopa bezrobocia wzrosła w nieco mniejszym stopniu niż rok wcześniej. Pozytywną zmianą w porównaniu z rokiem poprzednim było zwiększenie liczby ofert zatrudnienia, którymi dysponowały urzędy pracy.

W końcu grudnia 2013 roku liczba bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy podregionu białostocko-suwalskiego wynosiła 48,7 tys. osób i była niższa od zanotowanej rok wcześniej o 1,6% (tabela 6). Ten sam wskaźnik dla województwa podlaskiego wyniósł 70,9 tys. osób i była to liczba wyższa od zanotowanej rok wcześniej o 3,2%.

Tabela 6. Bezrobotni zarejestrowani w województwie podlaskim i podregionie białostocko-suwalskim w latach 2008-2013 (stan na 31 XII)

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Województwo podlaskie (osoby)	45 821	61 169	63 761	65 920	68 705	70 889
Województwo podlaskie (w %) *Rok poprzedni = 100%*	–	*133,5*	*104,2*	*103,4*	*104,2*	*103,2*
Podregion białostocko-suwalski	32 197	44 159	46 002	47 263	49 500	48 700
Podregion białostocko-suwalski *Rok poprzedni = 100%*	–	*137,2*	*104,2*	*102,7*	*104,7*	*98,4*

Źródło: Województwo podlaskie 2013, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008, op.cit.

W 2013 roku stopa bezrobocia rejestrowanego, zarówno w skali kraju, jak i województwa, w kolejnych miesiącach omawianego roku była wyższa niż rok wcześniej. W końcu grudnia 2013 stopa bezrobocia rejestrowanego w kraju wyniosła 13,4% i utrzymała się na poziomie sprzed roku, była jednak wyższa o 1,0 pkt proc. w porównaniu ze stopą zanotowaną w analogicznym okresie 2010 roku (tabela 7). W województwie podlaskim w końcu 2013 roku ukształtowała się ona na poziomie 15,1% i była o 0,4 pkt proc. wyższa niż rok wcześniej i o 1,3 pkt proc. wyższa niż w końcu 2010 roku.

O ile w podregionie białostockim w okresie 2008-2013 stopa bezrobocia była zbliżona do poziomu dla całego województwa, o tyle w przypadku podregionu suwalskiego poziom bezrobocia był średnio o 2% wyższy od poziomu dla całego województwa.

W porównaniu do pozostałych podregionów, poziom bezrobocia w podregionie białostockim w 2013 roku był o 7,2% wyższy od poziomu bezrobocia w obwodzie zakarpackim i o 14,9% wyższy niż zarejestrowany w tym samym czasie w obwodzie grodzieńskim. Jednocześnie

bezrobocie było niższe o: 1% dla podregionu suwalskiego, 1,9% dla podregionu krośnieńskiego i o 2,6% dla podregionu przemyskiego.

Z kolei poziom bezrobocia w podregionie suwalskim w 2013 roku był o 1,2% wyższy od bezrobocia zarejestrowanego w podregionie białostockim, o 8,4% wyższy od poziomu bezrobocia w obwodzie zakarpackim i o 16,1% wyższy niż rejestrowany w tym samym czasie w obwodzie grodzieńskim. Jednocześnie bezrobocie było niższe o: 0,7% dla podregionu krośnieńskiego i o 2,4% dla podregionu przemyskiego.

Tabela 7. Poziom bezrobocia w Polsce, województwie podlaskim oraz w analizowanych regionach w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	*9,5*	*11,9*	*12,4*	*12,5*	*13,4*	*13,4*
Województwo podlaskie	*9,7*	*12,8*	*13,8*	*14,1*	*14,7*	*15,1*
Podregion białostocki	9,3	13,2	14,1	14,1	15,0	15,4
Podregion suwalski	11,7	14,5	15,6	16,9	16,5	16,6
Podregion krośnieński	14,4	17,5	16,3	16,3	17,6	17,3
Podregion przemyski	16,0	19,1	18,6	18,4	19,3	19,0
Obwód grodzieński	1,0	1,1	0,8	0,6	0,6	0,5
Obwód zakarpacki	6,8	10,6	9,3	10,2	9,2	8,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych. Województwo podlaskie 2013, 2012, 2011, 2010, 2009, 2008…, op.cit.; Liczba bezrobotnych zarejestrowanych oraz stopa bezrobocia według województw, podregionów i powiatów – grudzień 2013, http://old.stat.gov.pl/gus/5840_1487_PLK_HTML.htm?action=show _archive; B. Błachut, M. Cierpiał-Wolan, D. Koprowicz, Analiza rozwoju społeczno-gospodarczego województwa podkarpackiego w latach 2009-2013. Analizy statystyczne, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Rzeszów 2014; http://www.uz.ukrstat.gov.ua/; Praca w obwodzie zakarpackim. Zbiór statystyczny, Użhorod 2012, Główny Urząd Statystyki Obwodu Zakarpackiego; Praca w obwodzie zakarpackim. Zbiór statystyczny, Użhorod 2014, Główny Urząd Statystyki Obwodu Zakarpackiego.

Podregion białostocko-suwalski charakteryzuje się, tuż za podregionem krośnieńsko-przemyskim, najwyższym poziomem bezrobocia rejestrowanego spośród czterech analizowanych podregionów. Oznacza to duży potencjał niewykorzystanych zasobów pracy i jednocześnie duży potencjał do wykorzystania w obliczu wzrostu tempa produkcji na potrzeby rosnącej w przyszłości wymiany transgranicznej, zwłaszcza z obwodem grodzieńskim.

1.3. Wynagrodzenia

W 2013 roku w województwie podlaskim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw osiągnęło poziom 3 186,58 zł (768,4 euro) i było o 2,3% wyższe niż w roku poprzednim (wobec wzrostu w 2012 roku odpowiednio o 3%) (tabela 8). Zatem przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w 2013 roku zwiększyło się w ujęciu rocznym, ale w nieco mniejszym stopniu niż rok wcześniej. W kraju przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wyniosło 3 837,20 zł (925,3 euro) i zwiększyło się o 2,9% w odniesieniu do zanotowanego przed rokiem (przy wzroście w 2012 roku odpowiednio o 3,4%). W porównaniu z rokiem 2012 zmniejszył się czas przepracowany w sektorze przedsiębiorstw, a wzrosło średnie wynagrodzenie za godzinę pracy.

Tabela 8. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w Polsce i w województwie podlaskim w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska (zł)	3178,80	3318,32	3429,64	3604,02	3728,36	3837,20
Polska (euro)	761,9	807,7	866,0	816,0	912,0	925,3
Polska Rok poprzedni = 100%	–	*104,4*	*103,4*	*105,1*	*103,5*	*102,9*
Województwo podlaskie (zł)	2707,36	2758,08	2896,16	3023,31	3 115,44	3186,58
Województwo podlaskie (euro)	648,9	671,4	731,3	684,5	762,1	768,4
Województwo podlaskie Rok poprzedni = 100%	–	*101,9*	*105,0*	*104,4*	*103,0*	*102,3*

Źródło: *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl

W stosunku do poprzedniego roku wzrost wynagrodzeń wystąpił w większości sekcji sektora przedsiębiorstw w regionie, przy czym najwyższy stwierdzono w wytwarzaniu i zaopatrywaniu w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 7%) oraz budownictwie (o 3,7%). Natomiast spadek wynagrodzeń miał miejsce przede wszystkim w sekcji zakwaterowanie i gastronomia (o 6,5%), a także transport i gospodarka magazynowa (o 2,2%).

W analizowanym roku najwyższe przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto zanotowano w sekcjach wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę oraz informacja

i komunikacja. Przekroczyły one odpowiednio o 50,5% i 37,9% średnie wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w województwie. Najniższe wynagrodzenia zaobserwowano natomiast w administrowaniu i działalności wspierającej oraz zakwaterowaniu i gastronomii, były one odpowiednio o 40,1% i 33,3% mniejsze od przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw w regionie.[2]

W tabeli 9 zaprezentowano przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w podregionie białostockim, suwalskim, krośnieńskim i przemyskim w latach 2008-2013. Spośród czterech analizowanych podregionów, najwyższy poziom wynagrodzeń w 2013 roku osiągnięty został w podregionie białostockim, gdzie przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw wyniosło 3 506,84 zł (845,6 euro). W podregionie suwalskim wartość analizowanego wynagrodzenia w tym samym czasie wyniosła 3 353,13 zł (808,5 euro), a w dalszej kolejności w podregionie przemyskim 3 185,68 zł (768,2 euro) i w podregionie krośnieńskim 3 021,02 zł (728,4 euro).

Tabela 9. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w podregionach białostockim, suwalskim, krośnieńskim, przemyskim w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Podregion białostocki (zł)	2881,74	3024,01	3129,59	3255,08	3394,57	3506,84
Podregion białostocki (euro)	*690,7*	*736,1*	*790,2*	*737,0*	*830,3*	*845,6*
Podregion białostocki Rok poprzedni =100%	*110,1*	*104,9*	*103,5*	*104,0*	*104,3*	*103,3*
Podregion suwalski (zł)	2762,83	2799,91	2948,36	3147,96	3249,44	3353,13
Podregion suwalski (euro)	*662,2*	*681,5*	*744,5*	*712,7*	*794,8*	*808,5*
Podregion suwalski Rok poprzedni =100%	*110,2*	*101,3*	*105,3*	*106,8*	*103,2*	*103,2*
Podregion krośnieński (zł)	2 401,06	2545,81	2650,41	2796,37	2897,31	3021,02

[2]*Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2013 r.* …, op.cit., s. 49.

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Podregion krośnieński (euro)	*575,5*	*619,7*	*669,2*	*633,1*	*708,7*	*728,4*
Podregion krośnieński *Rok poprzedni =100%*	*108,7*	*106,0*	*104,1*	*105,5*	*103,6*	*104,3*
Podregion przemyski (zł)	2505,93	2630,28	2764,67	2949,43	3075,1	3185,68
Podregion przemyski (euro)	*600,6*	*640,3*	*698,1*	*667,8*	*752,2*	*768,2*
Podregion przemyski *Rok poprzedni =100%*	*110,2*	*105,0*	*105,1*	*106,7*	*104,3*	*103,6*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Bank Danych Lokalnych*, dane Urzędu Statystycznego w Rzeszowie.

W oparciu o powyższe, szacowana wartość przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw w całym podregionie białostocko-suwalskim w 2013 roku wyniosła 3 429,7 zł (827 euro), co stanowiło 107,6% poziomu wynagrodzenia dla województwa podlaskiego.

W zestawieniu z pozostałymi regionami, średnie miesięczne nominalne wynagrodzenie w obwodzie zakarpackim w 2013 roku stanowiło zaledwie 31,4% wartości średniego miesięcznego nominalnego wynagrodzenia najbardziej rozwiniętego podregionu spośród analizowanych – białostocko-suwalskiego. Dla porównania, średnie miesięczne nominalne wynagrodzenie w podregionie krośnieńsko-przemyskim stanowiło 90,5% białostocko-suwalskiego, a w obwodzie grodzieńskim wskaźnik ten ukształtował się na poziomie 46,9% (tabela 10).

Tabela 10. Poziom średniego miesięcznego nominalnego wynagrodzenia w analizowanych podregionach w 2013 roku (w euro, w %)

Wyszczególnienie	2013
Podregion białostocko-suwalski (euro)	827,0
Podregion białostocko-suwalski *podregion białostocko-suwalski =100%*	*100,0*
Podregion krośnieńsko-przemyski (euro)	748,3
Podregion krośnieńsko-przemyski *podregion białostocko-suwalski =100%*	*90,5*
Obwód grodzieński (euro)	388,0

Wyszczególnienie	2013
Obwód grodzieński *podregion białostocko-suwalski =100%*	*46,9*
Obwód zakarpacki (euro)	259,7
Obwód zakarpacki *podregion białostocko-suwalski =100%*	*31,4*

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Bank Danych Lokalnych*, dane Urzędu Statystycznego w Rzeszowie; *Praca w obwodzie zakarpackim. Zbiór statystyczny,* Użhorod 2012, Główny Urząd Statystyki Obwodu Zakarpackiego; *Praca w obwodzie zakarpackim. Zbiór statystyczny,* Użhorod 2014, Główny Urząd Statystyki Obwodu Zakarpackiego.

Najwyższy poziom wynagrodzeń w sektorze przedsiębiorstw w podregionie białostocko-suwalskim, spośród wszystkich analizowanych regionów, wraz z utrzymaniem się tendencji wzrostowej w jego poziomie może dla potencjalnych eksporterów w ramach rozwoju wymiany transgranicznej oznaczać wzrost kosztów produkcji. W końcowym efekcie może to wpływać na mniejszą konkurencyjność cenową za granicą. Zwłaszcza w kontekście wskazywanej powyżej dużo mniejszej siły nabywczej mieszkańców na rynkach docelowych wymiany transgranicznej (m.in. obwód grodzieński).

1.4. Przemysł i budownictwo

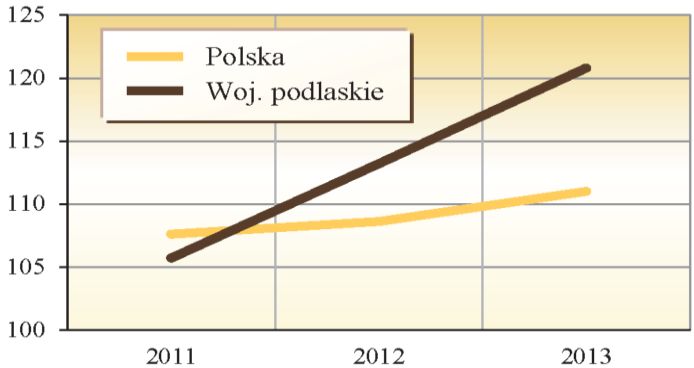
1.4.1. Produkcja sprzedana i przeciętne zatrudnienie w przemyśle

W 2013 miał miejsce wzrost produkcji sprzedanej przemysłu w skali roku. Był on jednak nieco mniejszy od obserwowanego rok wcześniej. W porównaniu z rokiem 2012 odnotowano zwiększenie wydajności pracy, któremu towarzyszył spadek przeciętnego zatrudnienia w przemyśle. Produkcja sprzedana przemysłu w 2013 roku w województwie osiągnęła wartość 20 381,4 mln zł (4 884,8 mln euro) (w cenach bieżących).[3] Była ona o 6,7% wyższa od zanotowanej w roku 2012 oraz o 20,8% wyższa niż w roku 2010 w cenach stałych (wykres 6). W skali kraju w tym czasie sprzedaż produkcji zwiększyła się odpowiednio o 2,2% i 11%. Po notowanym w I kwartale 2013 roku wzroście produkcji sprzedanej przemysłu w regionie w skali roku (o 5,2%), w kolejnym kwartalnym

[3] *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2013 r. ...*, op.cit., s. 68-69.

okresie narastającym zaobserwowano zwiększenie tempa tego wzrostu (wyniósł on 5,9%). Natomiast w okresie trzech pierwszych kwartałów omawianego roku odnotowano nieznaczne jego zmniejszenie (do 5,4%).

Wykres 6. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce i w województwie podlaskim w latach 2011-2013 (ceny stałe, 2010=100)

Źródło: Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2013 r. …, op.cit., s. 69.

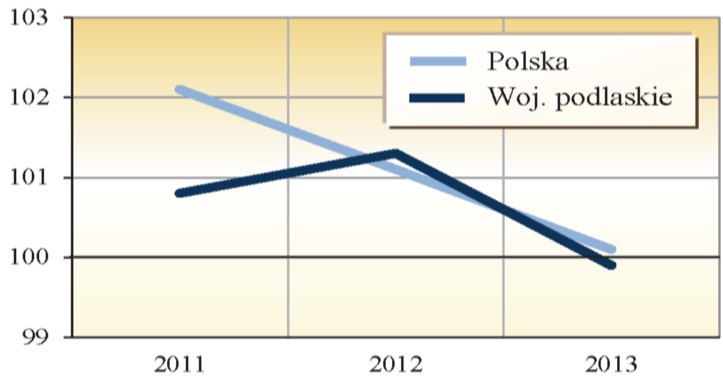
Na ogólną wartość produkcji sprzedanej przemysłu (w cenach bieżących) w 2013 roku w województwie podlaskim złożyła się przede wszystkim produkcja w sekcji przetwórstwo przemysłowe o wartości 19 182,6 mln zł (4 625,4 mln euro) (94,1% produkcji sprzedanej przemysłu w regionie). Produkcja sprzedana przetwórstwa przemysłowego w 2012 roku wyniosła natomiast 16 987,6 mln zł (4 155,3 mln euro) (93,2%). Istotne było także wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę, w przypadku którego wartość produkcji sprzedanej w roku 2013 wyniosła 580,1 mln zł (139,9 mln euro) (2,8%), zaś rok wcześniej 570,4 mln zł (139,5 mln euro) (3,1%). Jednocześnie trzeba zauważyć, że w kraju udział tych sekcji w strukturze produkcji sprzedanej przemysłu ukształtował się w roku 2013 odpowiednio na poziomie 84,5% i 8,7%. Wzrost produkcji uzyskany w województwie w 2013 roku był wynikiem jej zwiększenia o 7,1% (w cenach stałych) w przetwórstwie przemysłowym, a także o 0,6%

w sekcji wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę.[4]

Jeśli chodzi o samą strukturę produkcji sprzedanej przemysłu w przetwórstwie przemysłowym, wśród dominujących jego działów w roku 2013 wyższą niż przed rokiem wartość produkcji sprzedanej (w cenach stałych) uzyskano w produkcji wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny (o 9,8%), wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych (o 8,5%), maszyn i urządzeń (o 8,4%) oraz artykułów spożywczych (o 7,9%). W analizowanym okresie spadek produkcji dotyczył sekcji pozostałej produkcji wyrobów (o 21,9%) oraz produkcji wyrobów z metali (o 11,8%).

Wzrostowi produkcji sprzedanej przemysłu w województwie podlaskim towarzyszyło zmniejszenie przeciętnego zatrudnienia o 1,4% w stosunku do roku poprzedniego i o 0,1% w porównaniu do 2010 roku (wykres 7). W kraju stwierdzono natomiast spadek przeciętnego zatrudnienia w przemyśle w odniesieniu do roku poprzedniego o 1,0%, a w porównaniu z 2010 rokiem jego wzrost o 0,1%.

Wykres 7. Dynamika przeciętnego zatrudnienia w przemyśle w Polsce i w województwie podlaskim (2010=100)

Źródło: Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2013 r. …, op.cit., s. 69.

W 2013 roku przeciętne zatrudnienie w przemyśle w województwie ukształtowało się na poziomie 46,3 tys. osób i w stosunku do 2012 roku

[4] *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2013 r. …*, op.cit., s. 69-70.

zmniejszyło się zarówno w sekcji przetwórstwo przemysłowe (o 1,3%), jak też wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 1,6%). Wydajność pracy w przemyśle, mierzona wartością produkcji sprzedanej na jednego zatrudnionego, w województwie podlaskim w 2013 roku była o 8,2% wyższa (w cenach stałych) niż rok wcześniej. W kraju wydajność pracy w przemyśle w omawianym roku wzrosła o 3,2% w porównaniu z rokiem 2012.[5]

Rosnąca wydajność w przemyśle z pewnością w dużym stopniu rekompensuje przedsiębiorcom wzrost przeciętnego poziomu wynagrodzeń i jednocześnie pozwala z optymizmem patrzeć na konkurencyjność cenową produktów na rynkach wymiany transgranicznej.

1.4.2. Produkcja sprzedana i przeciętne zatrudnienie w budownictwie

W przypadku produkcji sprzedanej w budownictwie, zarówno w roku 2013, jak i 2012, zostało odnotowane zmniejszenie tej produkcji w odniesieniu do roku poprzedniego. Niższa niż przed rokiem była także wartość produkcji budowlano-montażowej. W analizowanym 2013 roku odnotowano zwiększenie wydajności pracy w budownictwie w ujęciu rocznym, przy jednoczesnym zmniejszeniu przeciętnego zatrudnienia.

W 2013 roku produkcja sprzedana budownictwa w województwie podlaskim (w cenach bieżących) ukształtowała się na poziomie 4 314,4 mln zł (1 040,3 mln euro) i zmniejszyła się o 1,4% w porównaniu z zanotowaną w roku poprzednim (w 2012 roku spadła odpowiednio o 5,9%). W skali kraju zmniejszyła się ona o 11,3% w stosunku do uzyskanej przed rokiem.[6]

W województwie podlaskim produkcja budowlano-montażowa w analizowanym okresie ukształtowała się na poziomie 1 852,8 mln zł (446,8 mln euro) (co stanowiło 42,9% ogólnej wartości produkcji sprzedanej budownictwa) i zmniejszyła się o 20,2% w stosunku do zanotowanej w roku poprzednim. W kraju także stwierdzono spadek sprzedaży produkcji budowlano-montażowej w porównaniu z 2012 rokiem i wyniósł on 13,6%.

Wydajność pracy w budownictwie w województwie podlaskim, mierzona wartością produkcji sprzedanej budownictwa w przeliczeniu

[5] *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2013 r.* ..., op.cit., s. 71.
[6] Ibidem, s. 72-73.

na jednego zatrudnionego, w 2013 roku zwiększyła się (w cenach bieżących) w stosunku do zanotowanej w roku poprzednim o 4,7%. Jednocześnie zaobserwowano spadek przeciętnego zatrudnienia w budownictwie o 5,8%.

Rosnąca wydajność w budownictwie, podobnie jak w przemyśle, pozwala z optymizmem patrzeć na konkurencyjność cenową produktów na rynkach wymiany transgranicznej.

1.5. Podmioty gospodarcze i wyniki finansowe przedsiębiorstw

Na koniec grudnia 2013 roku w bazie krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON województwa podlaskiego znajdowało się 96 517 jednostek, czyli o 1,9% więcej niż w analogicznym okresie roku poprzedniego (tabela 11). Stanowiły one 2,4% podmiotów w Polsce. W sektorze prywatnym stwierdzono wzrost liczby podmiotów (o 2%), natomiast w sektorze publicznym − spadek (o 2%).

Tabela 11. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON (stan na 31 XII) w Polsce, województwie podlaskim i podregionie białostocko-suwalskim w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	3 757093	3 742673	3 909802	3 869897	3 975334	4 070259
Polska Rok poprzedni = 100%	–	*99,6*	*104,5*	*99,0*	*102,7*	*102,4*
Województwo podlaskie	90 229	89 578	91 876	91 738	94 721	96 517
Województwo podlaskie Rok poprzedni = 100%	–	*99,3*	*102,6*	*99,8*	*103,3*	*101,9*
Podregion biało-stocko-suwalski	68 676	68 826	70 695	70 659	73 086	74 531
Podregion biało-stocko-suwalski Rok poprzedni = 100%	–	*100,2*	*102,7*	*99,9*	*103,4*	*102,0*

Źródło: *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl

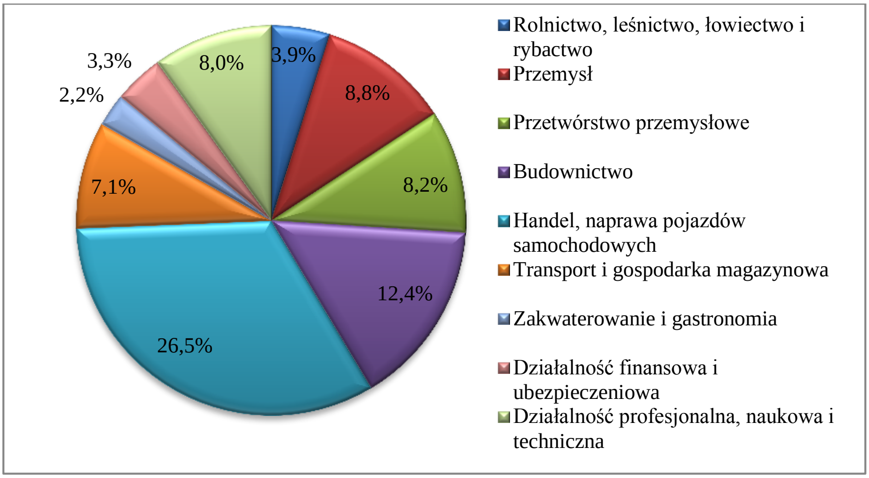
Województwo podlaskie charakteryzuje się dość dużym zróżnicowaniem pod względem rozmieszczenia podmiotów w poszczególnych częściach regionu. Biorąc pod uwagę miejsce położenia siedziby podmiotu można stwierdzić, że w końcu 2013 roku w podregionie białostocko-suwalskim znajdowało się 84,1% jednostek prawnych.

Większą niż przed rokiem liczbę jednostek zaobserwowano w województwie podlaskim w 2013 roku w takich formach organizacyjno-prawnych, jak: fundacje (o 21,3%), spółki handlowe (o 8,9%), w tym: − spółki komandytowo-akcyjne (ponad 2,5-krotnie), spółki komandytowe (o 18,5%), spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (o 9,7%), spółki partnerskie (o 3,8%), spółki jawne (o 2,4%), stowarzyszenia i organizacje społeczne (o 4,1%), spółdzielnie (o 1,9%), osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (o 1,4%), spółki cywilne (o 0,6%).

Zdecydowana większość podmiotów gospodarki narodowej należy do sektora prywatnego. W końcu 2013 roku w województwie podlaskim ich liczba ukształtowała się na poziomie 93 353, co stanowiło aż 96,7% ogółu jednostek wpisanych do rejestru REGON. Podmioty te prowadziły działalność gospodarczą głównie w sekcjach: handel, naprawa pojazdów samochodowych, budownictwo, przetwórstwo przemysłowe oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna.

Biorąc pod uwagę liczbę zarejestrowanych podmiotów pod względem rodzaju wykonywanej działalności stwierdzono, że w końcu 2013 roku niemalże połowa z nich skupiła się w trzech sekcjach, tj. handel, naprawa pojazdów samochodowych – 26,5% ogółu zarejestrowanych podmiotów, budownictwo – 12,4% oraz przetwórstwo przemysłowe – 8,2% (wykres 8). Podobną prawidłowość zaobserwowano w zbiorowości osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, gdzie również najliczniej była reprezentowana sekcja handel, naprawa pojazdów samochodowych (28,6% ogółu zarejestrowanych podmiotów w tej grupie). Ten rodzaj działalności dominował także wśród spółek cywilnych (40%) oraz spółek handlowych (35,6%). W przypadku spółdzielni najwięcej podmiotów zajmowało się działalnością związaną z obsługą rynku nieruchomości (22,8% ogółu tych jednostek prawnych), handlem, naprawą pojazdów samochodowych (22,4%) oraz rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem (21,7%).

Wykres 8. Struktura podmiotów gospodarki narodowej według sekcji w województwie podlaskim w 2013 roku (stan na 31 XII)

Źródło: Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie podlaskim. Stan na koniec 2013 r., Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok, luty 2014, s. 2.

W końcu grudnia 2013 roku tylko 3,3% ogółu podmiotów wpisanych do rejestru REGON w województwie podlaskim należało do sektora publicznego. Spośród 3 164 podmiotów zaliczanych do tego sektora własności najwięcej odnotowano w sekcjach: edukacja (48,2%), administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne (14,4%) oraz obsługa rynku nieruchomości (13,8%).

W 2013 roku wyniki finansowe 363 badanych przedsiębiorstw niefinansowych były korzystniejsze niż uzyskane w 2012 roku. Taka sytuacja miała miejsce zarówno w województwie podlaskim, jak i w Polsce. W odniesieniu do roku poprzedniego poprawiły się także podstawowe wskaźniki ekonomiczno-finansowe. W efekcie wzrostu przychodów z całokształtu działalności, przy zmniejszeniu kosztów ich uzyskania, obniżył się wskaźnik poziomu kosztów. Wyższe niż w 2012 roku były wskaźniki obrotu brutto i netto, a niższe wskaźniki płynności (tabela 12).

Przychody z całokształtu działalności w 2013 były o 4% wyższe niż w 2012 roku. Koszty uzyskania tych przychodów wzrosły o 2,5%. Przychody netto ze sprzedaży produktów osiągnęły w roku 2013 poziom 21 678 705 zł (5 227 311 euro), zaś ze sprzedaży towarów i materiałów 10 798 519 zł (2 603 810 euro). Wyższa dynamika przychodów z całokształtu działalności od dynamiki kosztów ich uzyskania wpłynęła na poprawę wskaźnika poziomu kosztów w skali roku – o 1,5 pkt proc.

do 96,8%, gdyż w kraju zanotowano jego poprawę o 0,3 pkt proc. do 95,5% (wykres 12).

Tabela 12. Przychody, koszty oraz wyniki finansowe podmiotów w województwie podlaskim w 2012 i 2013 roku (w mln zł, w mln euro)

Wyszczególnienie	2012		2013	
	mln zł	mln euro	mln zł	mln euro
Przychody z całokształtu działalności	31 924,0	7 808,8	33 204,3	8 006,4
w tym przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	31 007,7	7 584,7	32 477,2	7 831,1
Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności	31 367,4	7 672,7	32 158,2	7 754,2
w tym koszt własny sprzedanych produktów	20 937,0	5 121,3	22 214,9	5 356,6
wartość sprzedanych towarów i materiałów	9 345,8	2 286,0	9 351,2	2 254,8
Wynik na sprzedaży produktów, towarów i materiałów	724,8	177,3	911,1	219,7
Wynik na działalności gospodarczej	556,5	136,1	1 046,2	252,3
Wynik zdarzeń nadzwyczajnych	5,5	1,3	0,2	0,05
Wynik finansowy brutto	562,0	137,5	1 046,3	252,3
Wynik finansowy netto	408,4	99,9	817,3	197,1
zysk netto	917,0	224,3	1 012,0	244,0
strata netto	508,6	124,4	194,7	46,9

Źródło: *Bank Danych Lokalnych*, www.stat.gov.pl

Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów w 2013 roku osiągnęły wartość 32 477,2 mln zł (7 831,1 mln euro) (wzrost o 4,7% w stosunku do roku poprzedniego), a koszty ich uzyskania wyniosły 9 351,2 mln zł (2 254,8 euro). Wynik finansowy ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ukształtował się na poziomie 911,1 mln zł (219, mln euro) i był o 25,7% wyższy niż przed rokiem.

Koszty własne sprzedanych produktów ukształtowały się w roku 2013 na poziomie 22 214 882 zł (5 356,6 mln euro). Przy czym wartość sprzedanych towarów i materiałów wyniosła w tym roku 9 351 232 zł (2 254,8 mln euro).

Wynik finansowy na działalności gospodarczej ukształtował się na poziomie 1 046,2 mln zł (252,26 mln euro) i był o 88% wyższy niż w 2012 roku. Po uwzględnieniu wyniku zdarzeń nadzwyczajnych w kwocie 0,2 mln zł, wynik finansowy brutto osiągnął wartość 1 046,3 mln zł (252,3 mln euro) i był wyższy o 484,3 mln zł (tj. o 86,2%) od uzyskanego w 2012 roku. Wynik finansowy netto ukształtował się na poziomie 1 012,0 mln zł i był wyższy o 408,9 mln zł (tj. o 100,1%) w porównaniu z wygenerowanym rok wcześniej, zatem wzrósł ponad dwukrotnie w stosunku do roku 2012. Zysk netto wzrósł o 10,4%, natomiast strata netto zmniejszyła się o 61,7%.

W 2013 roku zysk netto wykazało 83,9% badanych przedsiębiorstw, wobec 77,3% przed rokiem, a ich udział w przychodach ogółem zwiększył się z poziomu 87,7% w 2012 roku do 92,4% w roku analizowanym. Udział przychodów przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej kwocie przychodów z całokształtu działalności osiągnął zaś poziom 92,4%.

W badanych przedsiębiorstwach odnotowano poprawę podstawowych wskaźników ekonomiczno-finansowych. W skali roku wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności obniżył się o 1,5 pkt proc. (tabela 13).

Tabela 13. Podstawowe wskaźniki ekonomiczno-finansowe podmiotów objętych badaniem w województwie podlaskim w 2012 i 2013 roku (w %)

Wyszczególnienie	2012	2013
Wskaźnik poziomu kosztów	98,3	96,8
Wskaźnik rentowności ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów	2,3	2,8
Wskaźnik rentowności obrotu brutto	1,8	3,2
Wskaźnik rentowności obrotu netto	1,3	2,5
Wskaźnik płynności finansowej I stopnia	22,7	23,2
Wskaźnik płynności finansowej II stopnia	82,5	86,7

Źródło: *Bank Danych Lokalnych,* www.stat.gov.pl

Wyższe były zarówno wskaźniki rentowności obrotu brutto (o 1,4 pkt proc.), jak i obrotu netto (o 1,2 pkt proc.). Zatem wskaźnik rentowności obrotu brutto wzrósł z 1,8% w roku poprzednim do 3,2% w 2013 roku, netto – odpowiednio z 1,3% do 2,5%, zaś wskaźnik rentowności ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów – z 2,3% w roku poprzednim do 2,8% w 2013 roku.

Wzrosły także wskaźniki płynności finansowej. Wskaźniki płynności finansowej I stopnia z 22,7% do 23,2%, czyli o 0,5 pkt proc., natomiast II stopnia z 82,5% do 86,7% – o 4,2 pkt proc. (tabela 13). W kraju w 2013 roku również odnotowano poprawę większości podstawowych wskaźników ekonomiczno-finansowych badanych przedsiębiorstw w odniesieniu do roku poprzedniego.

ROZDZIAŁ 2.
WIELKOŚĆ I STRUKTURA EKSPORTU

Dane dotyczące wymiany handlowej dla podregionu białostocko-suwalskiego, podobnie jak to już miało miejsce w tym opracowaniu, były możliwe do prawidłowego uchwycenia jedynie na poziomie województwa podlaskiego. Dlatego też w kontekście wielkości i struktury eksportu, ale także pozostałych zmiennych charakteryzujących wymianę handlową porównywane będą obwód grodzieński oraz obwód zakarpacki z województwami podlaskim oraz podkarpackim.

Wartość obrotów handlu zagranicznego województwa podlaskiego w 2013 roku wyniosła 4 312,6 mln USD (1,1% łącznej wartości obrotów handlowych dla Polski), z czego 2 447,2 mln USD stanowił eksport (1,2% wartości ogólnokrajowej), zaś 1 865,4 mln USD import (0,9% udziału w imporcie krajowym) (tabela 14, wykres 9). Dla porównania, obroty handlu zagranicznego województwa podkarpackiego kształtowały się na poziomie 10 984,6 mln USD (2,7%), eksport 6 540,3 mln USD (3,2%), a import 4 444,3 mln USD (2,2%).

Tabela 14. Rozmiar eksportu i importu w województwie podlaskim oraz pozostałych analizowanych regionach w latach 2008-2013 (w mln USD, w %)

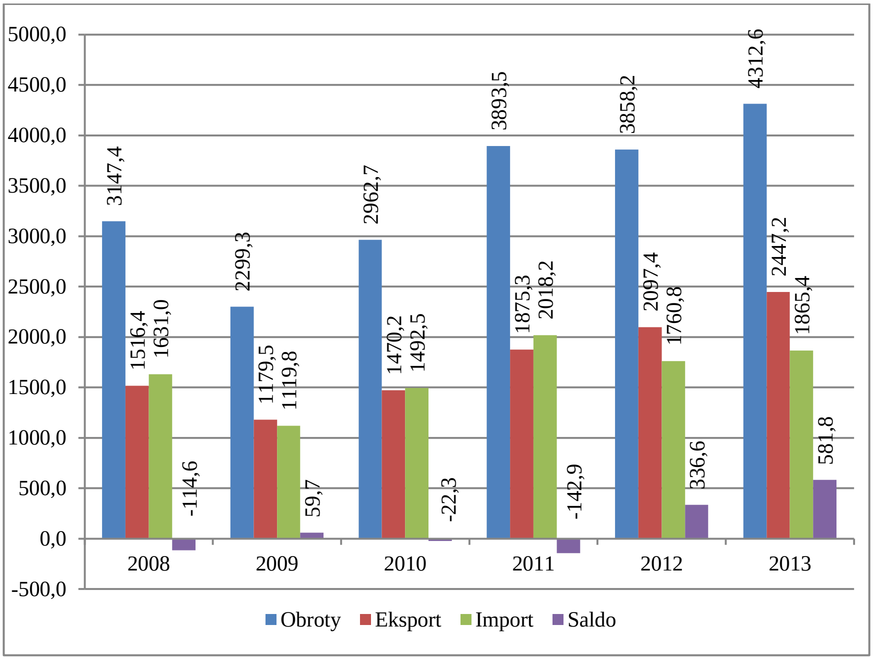
Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012	2013
Podlaskie	**Obroty (mln USD)**	**3 147,4**	**2 299,3**	**2 962,7**	**3 893,5**	**3 858,2**	**4 312,6**
	Rok poprzedni=100%	–	73,1	128,9	131,4	99,1	111,8
	Podlaskie=100%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Eksport (mln USD)	**1 516,4**	**1 179,5**	**1 470,2**	**1 875,3**	**2 097,4**	**2 447,2**
	Rok poprzedni=100%	–	77,8	124,6	127,6	111,8	116,7
	Podlaskie=100%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Import (mln USD)	**1 631,0**	**1 119,8**	**1 492,5**	**2 018,2**	**1 760,8**	**1 865,4**
	Rok poprzedni=100%	–	68,7	133,3	135,2	87,2	105,9

Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Podlaskie=100%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	Saldo (mln USD)	**-114,6**	**59,7**	**-22,3**	**-142,9**	**336,6**	**581,8**
Podkarpackie	**Obroty (mln USD)**	**–**	**6 258,3**	**7 636,1**	**8 944,0**	**9 603,3**	**10 984,6**
	Rok poprzedni=100%	–	–	122,0	117,1	107,4	114,4
	Podlaskie=100%	–	272,2	257,7	229,7	248,9	254,7
	Eksport (mln USD)	**4 537,5**	**3 769,1**	**4 414,4**	**5 177,7**	**5 365,5**	**6 540,3**
	Rok poprzedni=100%	–	83,1	117,1	117,3	103,6	121,9
	Podlaskie=100%	299,2	319,6	300,3	276,1	255,8	267,3
	Import (mln USD)	**–**	**2 489,2**	**3 221,7**	**3 766,3**	**4 237,8**	**4 444,30**
	Rok poprzedni=100%	–	–	129,4	116,9	112,5	104,9
	Podlaskie=100%	–	222,3	215,9	186,6	240,7	238,2
	Saldo obrotu (mln USD)	**–**	**1 279,9**	**1 192,7**	**1 411,4**	**1 127,7**	**2 096,0**
Obwód grodzieński	**Obroty towarów (mln USD)**	**3 073,1**	**2 403,9**	**2 972,2**	**3 794,7**	**3 803,7**	**3 986,6**
	Rok poprzedni=100%	*124,5*	*78,2*	*123,6*	*127,7*	*100,2*	*104,8*
	Podlaskie=100%	97,6	104,5	100,3	97,5	98,6	92,4
	Eksport (mln USD)	**1 564**	**1 253,1**	**1 628,8**	**2 113,3**	**2 077,8**	**2 361,2**
	Rok poprzedni=100%	110,9	80,1	130	129,7	98,3	113,6
	Podlaskie=100%	103,1	106,2	110,8	112,7	99,1	96,5
	Import (mln USD)	**1 509,1**	**1 150,8**	**1 343,4**	**1 681,4**	**1 725,9**	**1 625,4**
	Rok poprzedni=100%	142,8	76,3	116,7	125,2	102,6	94,2
	Podlaskie=100%	92,5	102,8	90,0	83,3	98,0	87,1
	Saldo obrotu towarów (mln dolarów)	**54,9**	**102,3**	**285,4**	**431,9**	**351,9**	**735,8**
Obwód zakarpacki	**Obroty (mln USD)**	**3 086,7**	**1 887,9**	**2 505,2**	**3 395,5**	**3 394,4**	**3 362,5**
	Rok poprzedni=100%	–	*61,2*	*132,7*	*135,5*	*100,0*	*99,1*
	Podlaskie=100%	*98,1*	*82,1*	*84,6*	*87,2*	*88,0*	*78,0*
	Eksport (mln USD)	**1 220,6**	**935,0**	**1 156,6**	**1 397,6**	**1 385,3**	**1 300,0**
	Rok poprzedni=100%	–	*76,6*	*123,7*	*120,8*	*99,1*	*93,8*
	Podlaskie=100%	*80,5*	*79,3*	*78,7*	*74,5*	*66,0*	*53,1*

Wyszczególnienie		2008	2009	2010	2011	2012	2013
	Import (mln USD)	**1 866,1**	**952,9**	**1 348,6**	**1 997,9**	**2 009,1**	**2 062,5**
	Rok poprzedni=100%	–	*51,1*	*141,5*	*148,1*	*100,6*	*102,7*
	Podlaskie=100%	*114,4*	*85,1*	*90,4*	*99,0*	*114,1*	*110,6*
	Saldo obrotu (mln USD)	**-645,5**	**-17,9**	**-192,0**	**-600,3**	**-623,8**	**-762,5**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014*; Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 roku,* Kraków 2011; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2011 roku*, Kraków 2012; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2013 roku,* Kraków 2014, http://www.uz.ukrstat.gov.ua/.

Wykres 9. Wartość obrotów handlu zagranicznego województwa podlaskiego w latach 2008-2013 (w mln USD)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 roku*, Kraków 2011; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2011 roku*, Kraków 2012; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2013 roku,* Kraków 2014.

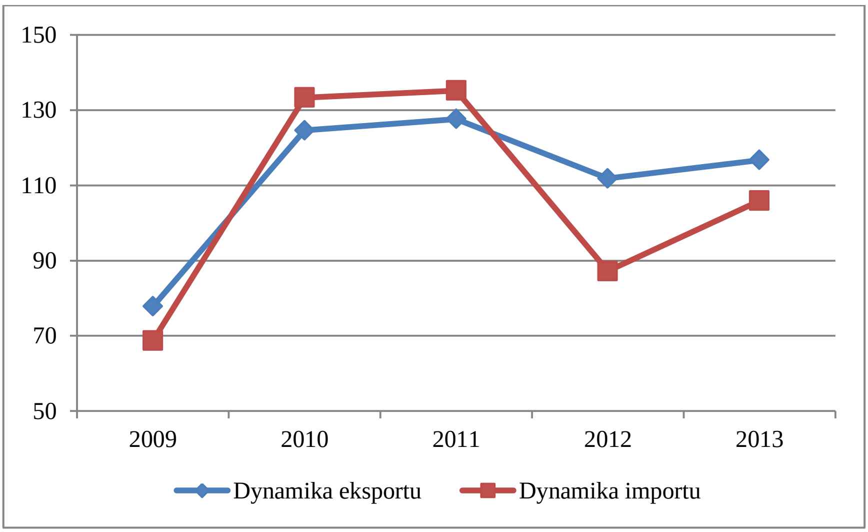
Wartość obrotów handlowych województwa podlaskiego sukcesywnie rośnie od 2010 roku. Jedynie w 2012 nastąpił minimalny spadek

wartości obrotów poniżej wartości w roku 2011 (0,9%). W 2009 roku nastąpił z kolei spadek obrotów handlowych względem roku poprzedniego o 22,2%.

W latach 2008-2013 trzykrotnie odnotowano wartości ujemne salda obrotów handlowych z zagranicą. Przewaga importu nad eksportem w województwie podlaskim w roku 2008 była na poziomie -114,6 mln USD, 2010 rok przyniósł saldo handlowe na poziomie -22,3 mln USD, zaś 2011 rok na poziomie -142,9 mln USD.

W okresie 2009-2011 dynamika zmian eksportu i importu utrzymywała się na podobnym poziomie, przy czym w latach 2010-2011 dynamika importu przewyższała dynamikę zmian eksportu. Począwszy od 2012 roku zmiany przyrostu wartości z eksportu towarów za granicę są wyższe od przyrostu importu (wykres 10).

Wykres 10. Dynamika eksportu i importu województwa podlaskiego w latach 2009-2013

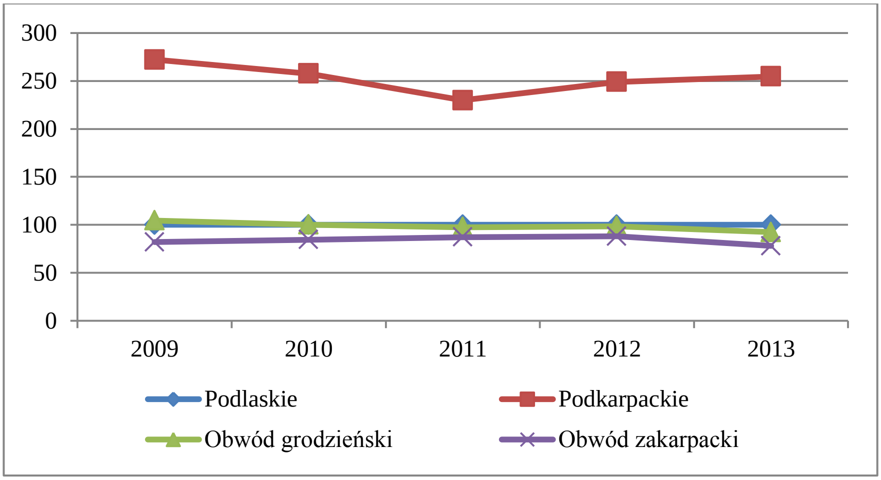

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 roku*, Kraków 2011; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2011 roku*, Kraków 2012; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2013 roku*, Kraków 2014.

Należy stwierdzić, iż województwo podlaskie, zestawiając wartość jego obrotów handlowych z wartością obrotów handlowych innych analizowanych regionów, nie jest wiodącym regionem w zakresie handlu zagranicznego. Bezapelacyjnym liderem spośród analizowanych regio-

nów jest województwo podkarpackie, którego wartość obrotów handlowych z zagranicą w 2013 roku, w relacji do obrotów handlowych najbardziej rozwiniętego gospodarczo regionu spośród analizowanych – województwa podlaskiego, wyniosła 257,4% (wykres 11).

Wykres 11. Poziom obrotów handlowych województwa podlaskiego w odniesieniu do obrotów handlowych pozostałych regionów w latach 2009-2013 w % (Podlaskie=100%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014*;* *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 roku*, Kraków 2011; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2011 roku*, Kraków 2012; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2013 roku*, Kraków 2014, http://www.uz.ukrstat.gov.ua/; *Rocznik Statystyczny „Ukraina w liczbach w 2013 roku"*, Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, Kijów 2014.

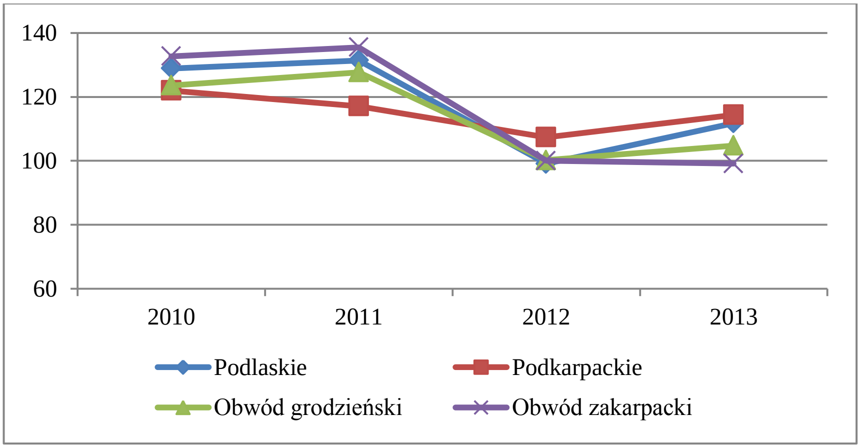
Dla porównania, obroty handlowe obwodu zakarpackiego z zagranicą w 2013 roku stanowiły wartościowo 78% obrotów województwa podlaskiego w tym samym roku. Wskaźnik ten dla obwodu grodzieńskiego wyniósł 87,1%.

Należy zatem stwierdzić, iż w chwili obecnej w zakresie wymiany handlowej, w tym transgranicznej, uwzględniając wartość obrotów handlowych, największym partnerem handlowym względem pozostałych regionów jest województwo podkarpackie, w tym podregion krośnieńsko-przemyski.

Dynamika zmian wielkości obrotów handlowych we wszystkich analizowanych regionach była w okresie 2010-2012 podobna. Województwo podkarpackie odnotowywało rok do roku względnie mniejsze spadki dynamiki obrotów handlowych w analizowanym okresie, zaś największe

zmiany w kierunku obniżki wartości obrotów handlowych przypadły w udziale obwodowi zakarpackiemu (wykres 12).

Wykres 12. Dynamika zmian wielkości obrotów handlowych obwodu zakarpackiego na tle dynamiki obrotów handlowych pozostałych regionów w latach 2010-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 roku*, Kraków 2011; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2011 roku*, Kraków 2012; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2013 roku,* Kraków 2014, http://www.uz.ukrstat.gov.ua/; *Rocznik Statystyczny „Ukraina w liczbach w 2013 roku"*, Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, Kijów 2014.

Pozycja województwa podkarpackiego jako lidera w wymianie handlowej z zagranicą na tle pozostałych regionów jest niezachwiana, począwszy od 2009 roku aż do 2013 roku, zarówno po stronie eksportu, jak i importu.

Wartość eksportu dla województwa podkarpackiego wyniosła w 2013 roku 267,3% wartości województwa podlaskiego (wykres 13). Dla porównania, wartość eksportu obwodu grodzieńskiego w 2013 roku stanowiła 96,5% wartości województwa podlaskiego. Natomiast ten sam wskaźnik w 2013 roku dla obwodu zakarpackiego wyniósł zaledwie 53,1%.

W eksporcie potencjałem zbliżonym do województwa podlaskiego dysponuje obwód grodzieński – uwzględniając wartość eksportu obu regionów w latach 2009-2013.

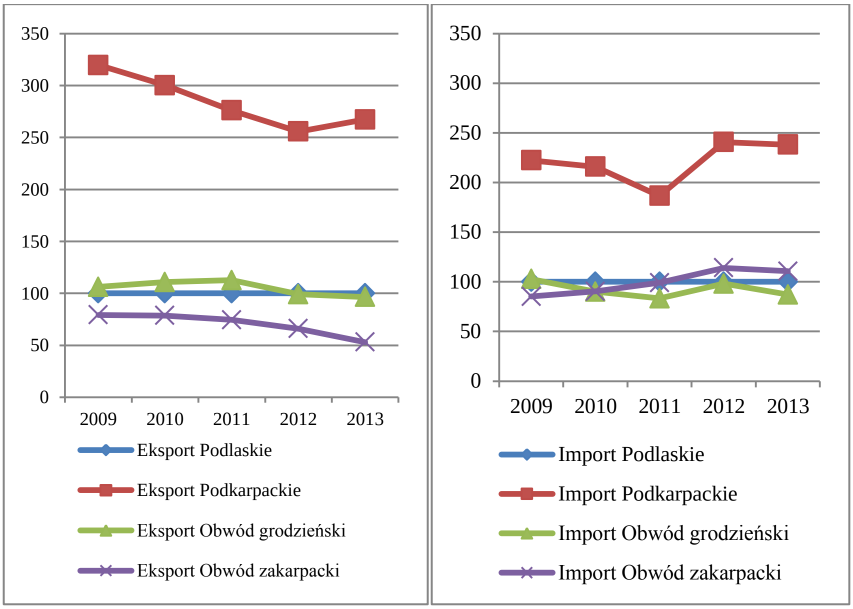
Z kolei w imporcie dla obwodu zakarpackiego tendencja jest odwrotna. Wartość importu obwodu zakarpackiego w 2013 roku stanowiła

110,6% wartości województwa podlaskiego. Jeszcze w roku 2009 ten wskaźnik wynosił 85,1%.

W imporcie, podobnie jak w eksporcie, zbliżonym potencjałem do województwa podlaskiego dysponuje obwód grodzieński – uwzględniając wartość importu regionów w latach 2009-2013.

Z kolei wartość importu dla województwa podkarpackiego wyniosła w 2013 roku 238,2% wartości dla województwa podlaskiego.

Wykres 13. Poziom eksportu i importu województwa podlaskiego w odniesieniu do poziomu eksportu i importu pozostałych regionów w latach 2009-2013 w % (Podlaskie=100%)

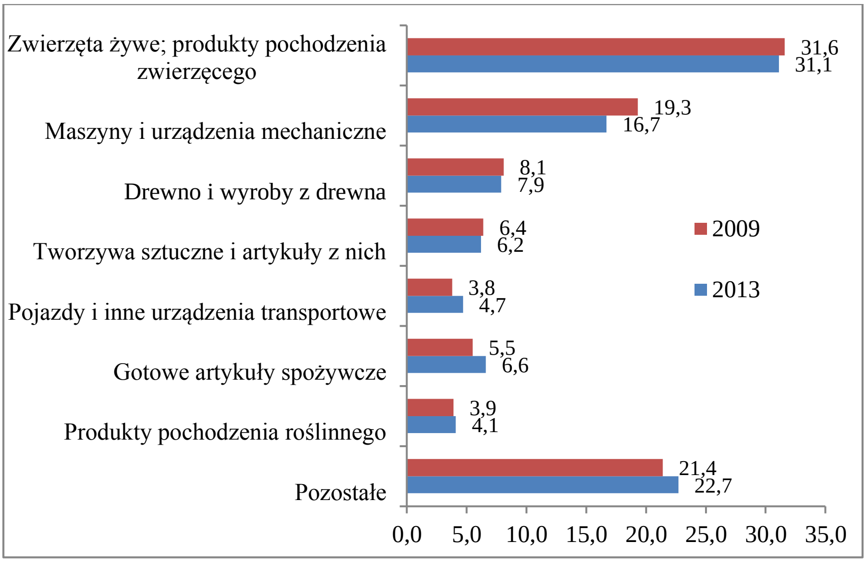
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2010 roku*, Kraków 2011; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2011 roku*, Kraków 2012; *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2013 roku*, Kraków 2014, http://www.uz.ukrstat.gov.ua/; *Rocznik Statystyczny „Ukraina w liczbach w 2013 roku"*, Państwowy Urząd Statystyczny Ukrainy, Kijów 2014.

W strukturze towarowej eksportu niezmiennie w okresie 2009-2013 dominował eksport zwierząt żywych i produktów pochodzenia zwierzęcego, na poziomie 31,1-31,6% całej wielkości eksportu (wykres 14). Drugą pozycję w roku 2013, w stosunku do roku 2009, zajmował eksport maszyn i urządzeń mechanicznych (19,3%). Na trzecim i czwartym miejscu w strukturze eksportu, uwzględniając wartość obrotów, uplaso-

wał się odpowiednio eksport drewna i wyrobów z drewna (8,1%) oraz eksport tworzyw sztucznych i artykułów z nich (6,4%). We wszystkich tych przypadkach wartość eksportu uległa zwiększeniu w 2013 roku w stosunku do 2009 roku.

W oparciu o powyższe, za podstawową ofertę eksportową województwa podlaskiego, w tym podregionu białostocko-suwalskiego w wymianie transgranicznej z innymi analizowanymi regionami, w szczególności należy uznać: zwierzęta żywe i produkty pochodzenia zwierzęcego, maszyny i urządzenia mechaniczne oraz drewno i wyroby z drewna.

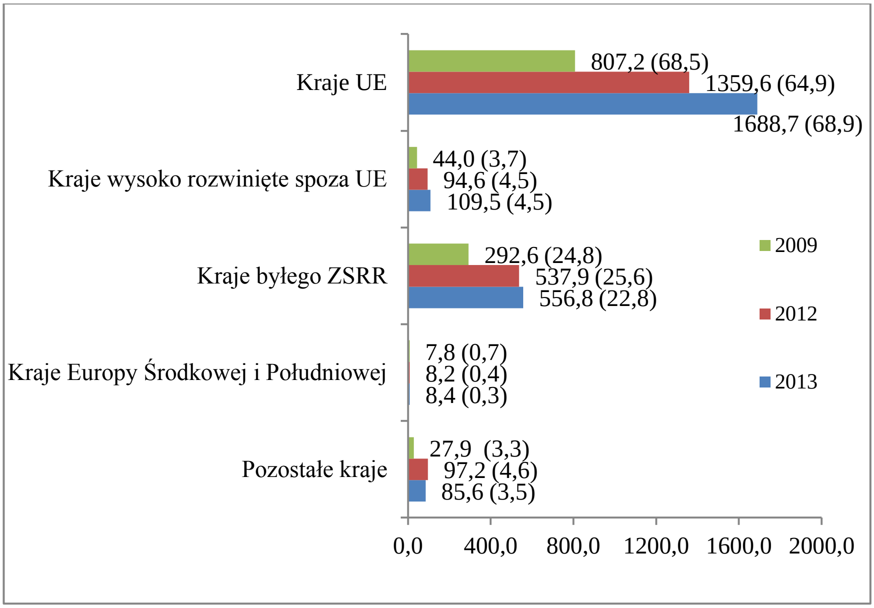
Wykres 14. Struktura towarowa eksportu województwa podlaskiego w 2009 i 2013 roku (w %)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014.

Blisko 70% eksportu z województwa podlaskiego (o wartości 16 888,7 mln USD) trafiło w 2013 roku na rynki krajów Unii Europejskiej (UE) (wykres 15). Drugi istotny kierunek eksportu województwa podlaskiego stanowią kraje byłego ZSRR, dla których udział w eksporcie ukształtował się w 2013 roku na poziomie 22,8% (556,8 mln USD). Do krajów wysoko rozwiniętych spoza UE w roku 2013 wyeksportowano towary na kwotę 109,5 mln USD, co stanowiło 4,5% wartości ogólnej eksportu.

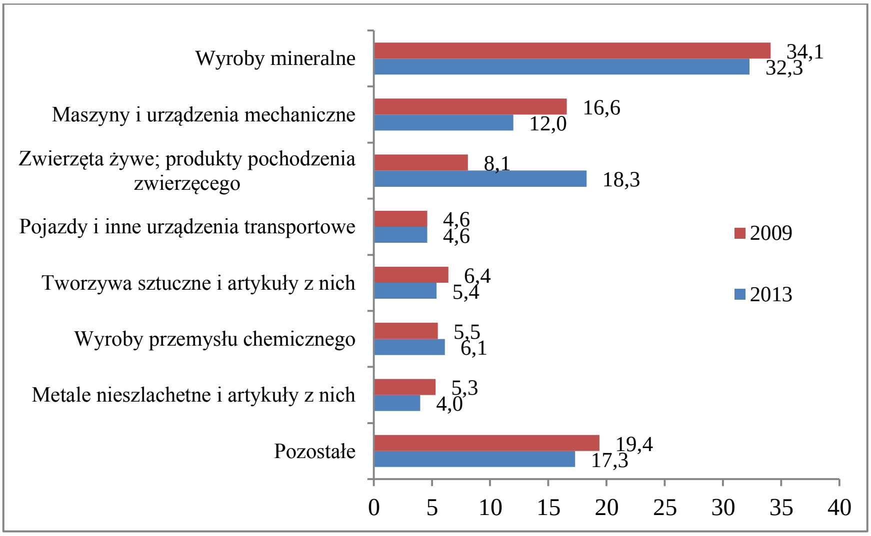
Wykres 15. Struktura geograficzna eksportu województwa podlaskiego w 2009, 2012, 2013 roku (w mln USD, wartości w nawiasach w %)

Źródło: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014.

W strukturze towarowej importu województwa podlaskiego dominuje niezmiennie import wyrobów mineralnych z udziałem w imporcie ogółem dla województwa podlaskiego na poziomie 32,3% (w 2009 – 34,1%). Na drugim miejscu plasuje się import maszyn i urządzeń mechanicznych (16,6%), z kolei na trzecim – import zwierząt żywych i produktów pochodzenia zwierzęcego (8,1%). W tym przypadku udział w imporcie ogółem w 2013 roku był o 10,2% niższy niż w 2009 roku (wykres 16).

Wykres 16. Struktura towarowa importu województwa podlaskiego w 2009 i 2013 roku (w %)

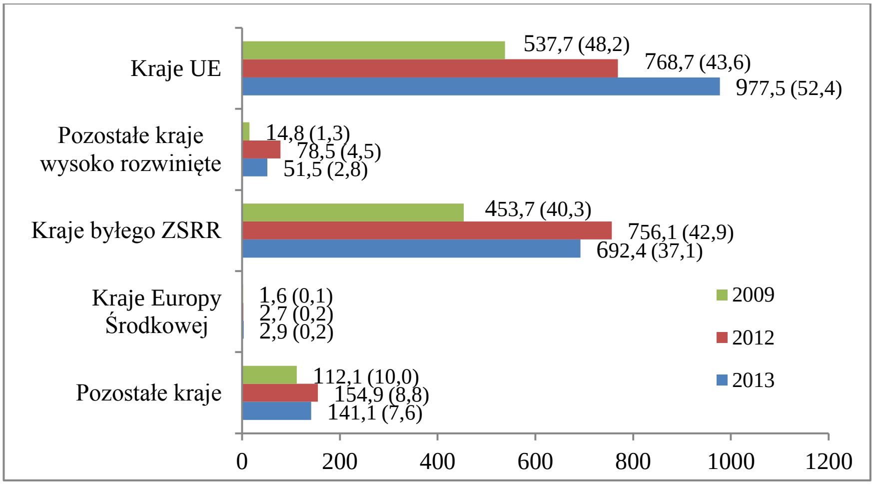

Źródło: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014.

W oparciu o powyższe, za podstawową potrzebę importową województwa podlaskiego, w tym podregionu białostocko-suwalskiego w wymianie transgranicznej z innymi analizowanymi regionami, w szczególności należy uznać: wyroby mineralne, maszyny i urządzenia mechaniczne.

Podobnie jak w eksporcie, również w imporcie najważniejszą rolę odgrywają kraje UE. Z krajów Unii Europejskiej w 2013 roku na rynek województwa podlaskiego trafiło 52,4% wszystkich zaimportowanych w tym czasie towarów o wartości rzędu 977,5% mln USD. Udział krajów UE w imporcie województwa podlaskiego w 2013 roku był wyższy względem roku 2009 o 4,2%. Drugim źródłem zaopatrzenia województwa podlaskiego w towary w 2013 roku były kraje byłego ZSRR, z których to województwo zaimportowało towary na kwotę 692,4 mln USD, co stanowiło 37,1% całego importu, i jednocześnie było o 3,2% niższe od importu z tych krajów w roku 2009 (wykres 17).

Wykres 17. Struktura geograficzna importu województwa podlaskiego w 2009, 2012, 2013 roku (w mln USD, wartości w nawiasach w %)

Źródło: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport", Białystok, 15 grudnia 2014.

W tabeli 15 zaprezentowano listę krajów – najważniejszych partnerów w eksporcie i imporcie w 2013 roku. Blisko 34% eksportu województwa podlaskiego trafiło w 2013 roku do dwóch krajów: Niemiec (22,8%) oraz Rosji (11%). Najwyżej, spośród analizowanych podregionów-krajów w zakresie wymiany transgranicznej, znalazła się Białoruś. W przypadku eksportu z województwa podlaskiego była to trzecia pozycja spośród wszystkich krajów eksportowych, tuż po Niemczech i Rosji. Wartość towarów wyeksportowanych na Białoruś, w tym do obwodu grodzieńskiego, wyniosła 187,6 mln USD, co stanowiło w badanym roku 7,7% wartości całego eksportu województwa podlaskiego. Wartość eksportu na Ukrainę, w tym do obwodu zakarpackiego, wyniosła 51,0 mln USD, co stanowiło 2,1% całego eksportu województwa podlaskiego w 2013 roku. Tym samym uplasowało to Ukrainę jako dwunasty w kolejności kraj eksportowy województwa podlaskiego.

Tabela 15. Lista najważniejszych partnerów w eksporcie i imporcie województwa podlaskiego w 2013 roku (w mln USD, w %)

Eksport				Import			
Lp.	**Kraj**	**w mln USD**	**w %**	**Lp.**	**Kraj**	**w mln USD**	**w %**
1.	Niemcy	559,0	22,8	1.	Rosja	480,1	25,7
2.	Rosja	270,1	11,0	2.	Niemcy	216,1	11,6
3.	**Białoruś**	**187,6**	**7,7**	3.	Szwecja	207,2	11,1
4.	Litwa	169,7	6,9	**4.**	**Białoruś**	**161,4**	**8,7**
5.	Niderlandy	134,3	5,5	5.	Litwa	119,1	6,4
6.	Wielka Brytania	132,5	5,4	6.	Chiny	85,0	4,6
7.	Republika Czeska	82,6	3,4	7.	Niderlandy	61,2	3,3
8.	Francja	81,1	3,3	8.	Włochy	51,8	2,8
9.	Łotwa	77,1	3,1	9.	Belgia	45,8	2,5
10.	Słowacja	64,9	2,7	10.	Francja	44,7	2,4
11.	Włochy	63,3	2,6	11.	Republika Czeska	36,8	2,0
12.	**Ukraina**	**51,0**	**2,1**	12.	Austria	35,9	1,9
13.	Norwegia	50,1	2,0	13.	Dania	32,3	1,7
14.	Szwecja	50,0	2,0	14.	Wielka Brytania	29,7	1,6
15.	Węgry	45,3	1,8	**15.**	**Ukraina**	**29,5**	**1,6**

Źródło: J. Grabowiecki, *Eksport regionów peryferyjnych na przykładzie województwa podlaskiego*, prezentacja w ramach konferencji „Podlasie na eksport”, Białystok, 15 grudnia 2014.

W 2013 roku największy procentowo import w całej strukturze geograficznej importu pochodził odpowiednio: z Rosji (25,7%), Niemiec (11,6%) oraz Szwecji (11,1%). Białoruś zajęła w tym zestawieniu czwartą pozycję z 8,7% udziałem w całym imporcie województwa podlaskiego i wartością na poziomie 161,4 mln USD. Natomiast Ukraina to w kolejności 15. kraj, z którego pochodził import do województwa podlaskiego w 2013 roku z udziałem 1,6% w strukturze geograficznej importu i wartością 29,5 mln USD.

Nie ma żadnych regionalnych rankingów głównych eksporterów z województwa podlaskiego. Jako sektory strategiczne dla województwa, ujęte w strategii rozwoju regionalnego, znalazły się: przemysł spożywczy, drzewny, budowlany, maszynowy i turystyczny. Szczególnie

dynamicznie rozwija się przemysł spożywczy. W Podlaskiem działają duże zakłady zajmujące się przetwórstwem mleka, mięsa, drobiu i zbóż oraz browary. Działające tu mleczarnie należą do największych i najnowocześniejszych w kraju. Istotną gałęzią gospodarki jest przemysł drzewny, pracujący w oparciu o surowce pochodzące z regionu. Jest to między innymi produkcja parkietów, mebli, stolarki czy elementów konstrukcji domów. W przemyśle budowlanym dominują firmy zajmujące się produkcją ceramiki, kostki brukowej, silikatów. Ważną rolę odgrywa także przemysł maszynowy, w tym maszyn i urządzeń rolniczych.

Według rankingu 500 największych firm w Polsce, tworzonego przez gazetę „Rzeczpospolita" w roku 2014, w kategorii głównych eksporterów znalazło się 9 przedsiębiorstw z województwa podlaskiego[8]. Były to: Mlekpol z Grajewa na miejscu 87., Mlekovita z Wysokiego Mazowieckiego na pozycji 91., Barter z Białegostoku – 142., Pfleiderer z Grajewa – 156., Unibep z Bielska Podlaskiego – 273., Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska z Piątnicy – 282., Spółdzielnia Obrotu Towarowego Przemysłu Mleczarskiego z Białegostoku – 300., Pronar z Narwi – 385. oraz Adampol SA z Białegostoku na miejscu 500. Dla porównania, dwa lata wcześniej w rankingu czasopisma „Polityka" 500 największych firm w roku 2011 znalazło się 8 podlaskich przedsiębiorstw. O miejscu w zestawieniu zadecydowała wielkość osiąganych przychodów. Były to wszystkie podmioty z listy największych eksporterów z roku 2014 poza jednym – Adampolem SA, który wówczas zamykał stawkę. Również kolejność podmiotów była taka sama, chociaż zajęły one wówczas inne miejsca na liście rankingowej. Najwyżej w zestawieniu uplasowały się firmy z branży mleczarskiej – Mlekpol z Grajewa zajął 85. pozycję, natomiast niedaleko za nim, czyli na 88. miejscu znalazła się Mlekovita z Wysokiego Mazowieckiego. Kolejne podlaskie przedsiębiorstwa, które zostały uwzględnione w rankingu największych, to: Barter z Białegostoku – 210. miejsce, Pfleiderer z Grajewa – 214., Unibep z Bielska Podlaskiego – 299., Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska z Piątnicy – 320., SOTPM z Białegostoku – 328. i na końcu Pronar z Narwi – 466.[9]

[8] Strona www bialystokonline: http://www.bialystokonline.pl/bialostockie-firmy-w-rankingu-500-najwiekszych,artykul,77227,4,9.html [12.08.2014].

[9] Strona www czasopisma „Polityka", *Lista 500 Polityki. Lista największych polskich firm. 100 największych eksporterów w 2012 r.*, http://www.lista500.polityka.pl/rankings/show/region:10 [11.08.2014].

Dla porównania w tabeli 16 zamieszczono 9 firm, spośród 20 największych eksporterów w 2013 roku w województwie podlaskim, według danych Centrum Analitycznego Administracji Celnej, które są obecne na rynku białoruskim i/lub ukraińskim.

Tabela 16. Liderzy eksportu województwa podlaskiego w 2013 roku działający na rynku białoruskim i/lub ukraińskim

Nazwa firmy	Białoruś	Ukraina
Glob-Terminal Sp. z o.o.	●	
PFLEIDERER Grajewo Spółka Akcyjna	●	●
PFLEIDERER MDF Sp. z o.o.		●
AC Spółka Akcyjna		●
KAN Sp. z o.o.	●	●
MP-TRADE Mirosław Piekarski	●	●
Rolnicze Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „CONTRACTUS" Sp. z o.o.	●	
Spółdzielnia Obrotu Towarowego Przemysłu Mleczarskiego		●
UNIBEP Sp. z o.o.	●	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: M. Thlon (red.), *Analiza dotycząca oferty inwestycyjnej Makroregionu Polski Wschodniej…*, op.cit., s. 113.

Województwo podlaskie, w tym podregion białostocko-suwalski, chociaż najbardziej rozwinięte gospodarczo spośród analizowanych czterech regionów, to jednak w wymianie handlowej z zagranicą ustępuje pozycję lidera województwu podkarpackiemu, w tym podregionowi krośnieńsko-przemyskiemu.

Utrzymująca się od 2012 roku przewaga eksportu nad importem oraz większa dynamika wzrostu eksportu niż importu mogą stanowić dodatkowy impuls dla eksporterów.

W perspektywie rozwoju wymiany transgranicznej z analizowanymi regionami, przede wszystkim z obwodem grodzieńskim, należy spodziewać się po stronie eksportu dominacji produktów pochodzenia zwierzęcego oraz zwierząt żywych, a także maszyn i urządzeń mechanicznych oraz drewna i produktów z drewna. Po stronie importu nadal dominować będą raczej wyroby mineralne oraz maszyny i urządzenia mechaniczne.

ROZDZIAŁ 3. WSPÓŁPRACA TRANSGRANICZNA W DOKUMENTACH STRATEGICZNYCH PODREGIONU

Dokumenty strategiczne opracowane na potrzeby poszczególnych władz lokalnych i regionalnych mogą być dobrym źródłem wiedzy na temat ich podejścia do współpracy transgranicznej. W opracowaniu „Samorządowa i obywatelska współpraca transgraniczna w województwie podlaskim. Przegląd literatury i dokumentów strategicznych”[10] zostały poddane analizie dokumenty z województwa podlaskiego według stanu na 1 stycznia 2013 roku. Wśród nich znalazły się przede wszystkim strategie powiatowe i gminne, programy i plany rozwoju lokalnego oraz plany rozwoju i odnowy miejscowości.

Poniższa analiza odnosi się jedynie do ośmiu powiatów składających się na analizowany podregion białostocko-suwalski. Wyodrębniono przy tym tylko te dokumenty, w których była poruszana kwestia współpracy międzynarodowej, w tym transgranicznej, z Białorusią. Łącznie było to 100 opracowań różnego typu.

W trzynastu dokumentach strategicznych z terenu powiatu augustowskiego odnaleziono jakiekolwiek wzmianki o współpracy transgranicznej. Przede wszystkim zwraca się w nich uwagę na walory turystyczne i środowiskowe powiatu augustowskiego. Rozwój turystyki w ramach współpracy z partnerami zagranicznymi ma tu istotne znaczenie. Aktualnie jest realizowanych wiele zadań w tym zakresie, również z partnerami z innych krajów, w tym z Białorusi. Ważne są także działania na rzecz obszarów chronionych. Jako walory powiatu dostrzegane są położenie przygraniczne i przebieg drogi nr S8. Słabą stroną jest brak przejść z Białorusią. Niezwykle rzadko pojawiają się w powyższych dokumen-

[10]A. Klimczuk, *Raport Desk Research pt. Samorządowa i obywatelska współpraca transgraniczna w województwie podlaskim. Przegląd literatury i dokumentów strategicznych*, Białystok, październik 2013.

tach konkretne zapisy odnoszące się do współpracy gospodarczej, w tym transgranicznej. Wspomniano jedynie o poszukiwaniu partnerów zagranicznych do pozyskiwania środków z Unii Europejskiej oraz o ogólnym znaczeniu rozwoju inwestycji w gminie Bargłów Kościelny, dzięki pozyskaniu inwestorów zewnętrznych.

Z kolei na stronie internetowej miasta Białystok (powiat miasto Białystok) wskazuje się na rozwój współpracy zagranicznej od lat 90. XX wieku. Jednym z miast partnerskich jest Grodno na Białorusi. Miasto wspiera rozwój współpracy instytucji i podmiotów z miast partnerskich (m.in. Uniwersytet w Białymstoku). Białystok należy do Stowarzyszenia Euroregionu Niemen oraz Stowarzyszenia Europejskich Miast Eurocities.

W mieście Białystok istotną rolę w dokumentach strategicznych przypisuje się współpracy zagranicznej. Szczególnie jednak chodzi o pozyskanie inwestorów spoza kraju, związanych z rozwojem kulturowym i turystycznym. Brak przy tym informacji o sposobie prowadzenia współpracy transgranicznej. Nie jest ona również uznana za istotny kierunek rozwoju miasta.

W odniesieniu do powiatu białostockiego informacje odnoszące się do współpracy transgranicznej zostały zidentyfikowane w 22 dokumentach strategicznych. W powyższych dokumentach podkreśla się znaczenie możliwości rozwoju turystycznego powiatu białostockiego, a także organizacji licznych imprez kulturalnych, w tym o zasięgu międzynarodowym. Ważny jest przebieg tzw. szosy warszawskiej oraz potencjalny przebieg trasy Via Baltica, jak też działające w tym regionie przejście graniczne w Bobrownikach. Zasadniczo jednak brak zapisów odnoszących się wprost do współpracy transgranicznej, w tym z Białorusią.

Odnośnie powiatu monieckiego zapisy dotyczące relacji z partnerami zagranicznymi zidentyfikowano w ośmiu dokumentach. Można stwierdzić, że brak w nich zapisów odnoszących się do zainteresowania współpracą gospodarczą z regionami z Białorusi. Na terenie powiatu monieckiego są organizowane imprezy kulturalne z podmiotami zza wschodniej granicy. Kierunkiem rozwoju jest turystyka. Ważne są też działania na rzecz poprawy jakości środowiska naturalnego według norm międzynarodowych. Zwracana jest uwaga na planowaną budowę drogi Białystok – Ełk i Białystok – Augustów, która może przyczynić się do rozwoju regionu, jak również współpracy z zagranicą.

W przypadku powiatu sejneńskiego odniesienia do kwestii współpracy transgranicznej zidentyfikowano w ośmiu dokumentach. Na podstawie analizy tychże dokumentów można stwierdzić, że jest to region wielokulturowy i wieloetniczny. W powiecie zasadne jest tworzenie pro-

gramów rozwoju turystyki oraz podkreślenie wagi walorów przyrodniczych i kulturowych regionu. Stąd często wskazuje się na konieczność opracowania wspólnej koncepcji rozwoju turystyki transgranicznej. Przede wszystkim w dokumentach zwraca się uwagę, że powiat sejneński jest bardziej nastawiony na współpracę z podmiotami z Litwy niż z Białorusi.

W dwunastu dokumentach powiatu sokólskiego doszukano się zapisów na temat współpracy z partnerami zagranicznymi różnych miejscowości i gmin z tego powiatu. Powiat sokólski jest położony blisko granicy kraju. Na jego terenie odbywa się handel z partnerami m.in. z Rosji i Białorusi. Przebiega też tędy szlak komunikacyjny Warszawa – Białystok – Augustów – Suwałki. Powiat cechuje znaczna wielokulturowość i wieloetniczność. Ma on warunki do rozwoju turystyki, w tym nastawionej na odbiorców zagranicznych. Ważne dla jego dalszego rozwoju – jak wynika z powyższych dokumentów – byłoby utworzenie przejścia granicznego w Chworościanach.

Odnośnie miasta Suwałki przeanalizowano zawartość dwu dokumentów, w których zidentyfikowano informacje o współpracy międzynarodowej. Na podstawie powyższych dokumentów można stwierdzić, że miasto Suwałki jest zainteresowane działaniami o charakterze międzynarodowym, w tym przede wszystkim w zakresie rozwoju kulturowego. Duże znaczenie przywiązuje się również do działalności turystycznej. Jednak w analizowanych dokumentach mało jest zapisów o współpracy gospodarczej z zagranicą i brak wyznaczonych jej kierunków.

W dziewięciu dokumentach strategicznych dotyczących miejscowości i gmin z powiatu suwalskiego zidentyfikowano zapisy dotyczące współpracy międzynarodowej. Na terenie powiatu znajdują się drogi kołowe i kolejowe oraz szlaki rowerowe o charakterze transgranicznym. Jednocześnie ważne jest utrzymanie wysokiej jakości środowiska naturalnego. Odbywają się tu festyny o charakterze międzynarodowym. Ma miejsce wymiana młodzieży z terenów przygranicznych. Brak jednak w przeanalizowanych dokumentach z powiatu suwalskiego bezpośrednich odniesień do współpracy z Białorusią. Wskazuje się na istotne znaczenie tworzenia w przyszłości klimatu do inwestowania przez kapitał zewnętrzny w tym regionie.

Dokumenty większości samorządów nie tylko nie uwzględniają perspektywy zagranicznych partnerów, ale też zawężają kontakty zagraniczne do wymiaru gospodarczego, czyniąc je bardziej ekspansją handlową i promocyjną niż współpracą prowadzącą do obopólnych korzyści. Bardzo rzadko w dokumentach wskazuje się na przykłady konkretnych zadań i projektów do realizacji, które mają prowadzić do rozwoju

współpracy zagranicznej lub przyciągania gości z zagranicy. Takie podejście sprawia, że są to raczej deklaracje niż faktyczne działania.

Jeśli chodzi o kraje, z którymi dana jednostka samorządu terytorialnego zamierza współpracować, to w dokumentach przeważa wykorzystywanie bardzo ogólnych sformułowań, takich jak np. „zagranica", „partnerzy zagraniczni", „kraje sąsiednie", „kraje wschodnie". Zwroty te nie określają precyzyjnie grup docelowych, z którymi samorząd zamierza współpracować lub w których zamierza promować swoją aktywność. Jednocześnie ich użycie może sugerować zupełną obojętność lub brak wiedzy o kraju pochodzenia partnerów, w tym inwestorów i kapitału zagranicznego. Może to wskazywać, że w przeważającej liczbie gmin sytuacja gospodarcza jest na tyle trudna, że poszukuje się jakichkolwiek inwestorów, bez względu na to skąd pochodzą. Brak wyraźnie wyróżnionego kierunku współpracy dotyczy głównie dokumentów z powiatów bielskiego (83,3%) i monieckiego (75%).

Wśród analizowanych krajów, z którymi jednostki samorządu zamierzają lub już prowadzą współpracę, wyraźnie przeważa Białoruś (26% analizowanych dokumentów). Dążenie do współpracy z Białorusią dostrzec można przede wszystkim w dokumentach powiatów: augustowskiego (46,2%), sejneńskiego (42,9%), sokólskiego (37,5%) i białostockiego (32,3%).[11]

[11]A. Klimczuk, *Raport Desk Research pt. Samorządowa i obywatelska współpraca transgraniczna w województwie podlaskim…*, op.cit., s. 108-112.

ROZDZIAŁ 4.
WARUNKI ROZWOJU WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ

Warunki rozwoju współpracy transgranicznej mogą tworzyć różne podmioty realizujące politykę nie tylko na poziomie krajowym, ale i regionalnym czy lokalnym. Poniżej przedstawiono zakres zadań realizowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Podlaski Urząd Wojewódzki, Urząd Miasta w Białymstoku i Urząd Miasta w Suwałkach oraz inne instytucje wspierające rozwój przedsiębiorstw i branż w podregionie białostocko-suwalskim.

Województwo zarówno kreuje rozwój gospodarczy i przestrzenny na swoim terytorium, jak też jest podstawowym poziomem absorpcji środków pomocowych z UE, w tym realizacji projektów transgranicznych. Urzędy marszałkowskie współdziałają z partnerami zagranicznymi. Mogą z nimi zawierać porozumienia, współpracować z władzami samorządowymi, inicjować działania i zlecać ich przeprowadzenie organizacjom pozarządowym i gospodarczym. Urzędy te nadzorują także działania prowadzone przez takie podmioty, jak na przykład izby gospodarcze czy agencje rozwoju regionalnego.[12] Współpraca zagraniczna województw jest regulowana w art. 172 pkt 2 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz art. 75-77, art. 18 pkt 13 i 14 i art. 41 pkt 5 Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa[13]. Przepisy powyższe zobowiązują województwa do prowadzenia tej współpracy zgodnie z prawem wewnętrznym, polityką zagraniczną państwa, jego zobowiązaniami międzynarodowymi oraz wyłącznie w granicach zadań i kompetencji województwa.

[12]Por. E. Szadkowska, *Województwo jako potencjalny podmiot współpracy transgranicznej,* [w:] M. Perkowski (red.), *Współpraca transgraniczna. Aspekty prawno-ekonomiczne*, Fundacja Prawo i Partnerstwo, Białystok 2010, s. 64.

[13]Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz.U. 1998 nr 91, poz. 576 z późn. zm.).

Zakres i kierunki współpracy zagranicznej województwa podlaskiego zostały zapisane w uchwale przyjętej w 2006 roku. Zgodnie z nią współpraca ma służyć do „*kreowania harmonijnego rozwoju gospodarczego, kulturalnego i społeczno-politycznego regionu oraz – ze względu na położenie geograficzne i potencjał społeczno-gospodarczy – umacniania jego pozycji zarówno w Polsce i wśród regionów Unii Europejskiej, jak i na świecie"*[14].

W dokumencie tym przyjęto osiem celów współpracy zagranicznej województwa podlaskiego. Wśród nich jeden dotyczy bezpośrednio współpracy transgranicznej, między innymi z Białorusią. Brzmi on następująco: *rozwijanie dobrosąsiedzkich stosunków i partnerska współpraca z państwami graniczącymi z województwem podlaskim (Litwa, Białoruś) w celu harmonijnego rozwoju obszarów przygranicznych.* Wyróżniono także cztery kierunki współpracy zagranicznej. Jednym z nich jest kontynuowanie współpracy z regionami przygranicznymi Litwy i Białorusi, ze szczególnym uwzględnieniem regionów zrzeszonych w euroregionach Niemen i Puszcza Białowieska. Ponadto przyjęto, że niezbędna jest kontynuacja współpracy na mocy podpisanych porozumień i deklaracji z regionami takimi jak obwód grodzieński na Białorusi.

Dokument powyższy zawiera również informacje o członkostwie i udziale przedstawicieli województwa podlaskiego w pracach takich podmiotów, jak: Konferencja Peryferyjnych Morskich Regionów Europy (CPMR), Komitet Regionów Unii Europejskiej (COR), Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Rady Europy (CLA-RE), Stowarzyszenie Europejskich Regionów Granicznych (SERG), Konferencja Współpracy Subregionalnej Państw Morza Bałtyckiego (BSSSC), Zgromadzenie Regionów Europy (AER), Rada Gmin i Regionów Europy (CEMR), Sieć Wschodnich Regionów Granicznych (NEEBOR) oraz z euroregionalnymi związkami transgranicznymi Niemen i Puszcza Białowieska.

W ramach prowadzonej działalności województwo realizuje programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej. W latach 2007-2013 obejmowały one trzy typy programów operacyjnych, w tym dotyczące granic zewnętrznych UE. Jest to współpraca transgraniczna z krajami partner-

[14]Uchwała nr XXXVII/480/06 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 10 kwietnia 2006 w sprawie Priorytetów Współpracy Zagranicznej Województwa Podlaskiego, s. 1, www.wrotapodlasia.pl/NR/rdonlyres/75329163-5284-4087-9125-02A043187E67/0/PriorytetyWsp%C3%B3lpracyZagranicznej.doc [10.10.2013].

skimi w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Litwa-Polska-Rosja 2007-2013 oraz Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013. Ich główne obszary wsparcia to[15]: promowanie dialogu politycznego i reform; wzmocnienie instytucji krajowych i innych instytucji odpowiedzialnych za przygotowanie i efektywne wdrażanie polityk; promowanie ochrony środowiska i dobrego zarządzania zasobami naturalnymi; wspieranie polityk zmierzających do redukcji ubóstwa; wspieranie polityk promujących rozwój społeczny, równość kobiet i mężczyzn, zatrudnienia i ochrony socjalnej; wspieranie współpracy transgranicznej oraz promowanie zrównoważonego rozwoju ekonomicznego, społecznego i środowiskowego w regionach przygranicznych; wspieranie polityk promujących zdrowie, edukację i szkolenia; promowanie i ochrona praw człowieka jako fundamentalnych wolności i wspieranie procesu demokratyzacji; zapewnienie sprawnie działającego i bezpiecznego systemu zarządzania granicami; promowanie współpracy w dziedzinach sprawiedliwości, spraw wewnętrznych oraz prewencji i walki z terroryzmem i zorganizowaną przestępczością; promowanie udziału Wspólnot w działaniach dotyczących badań i innowacji; promowanie współpracy pomiędzy państwami członkowskimi i krajami partnerskimi w dziedzinie szkolnictwa wyższego, wymiany nauczycieli, naukowców i studentów; oraz promowanie dialogu między kulturami i kontaktów międzyludzkich. Beneficjentami tych programów mogą być władze lokalne i regionalne, organizacje pozarządowe, instytucje edukacyjne i instytucje kultury.

W Programie Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013 z inicjatywy podmiotów z województwa podlaskiego zrealizowane zostały 22 projekty (według stanu na wrzesień 2014 roku). Wśród tzw. projektów strategicznych znalazł się jeden pt. „Budowa infrastruktury drogowego przejścia granicznego Połowce – Pieszczatka – Etap III (granica polsko-białoruska) – powiat hajnowski RP – obwód brzeski RB”.

Jeśli chodzi o inne, wybrane drogą konkursową, projekty, znajdują się wśród nich następujące[16]:

– Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr – „Development of the cross-border economic cooperation of Białystok-Suwałki Subre-

[15] *Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa*, Wrota Podlasia, www.wrotapodlasia.pl/pl/ue/europejski_instrument_partnerstwa_sasiedztwa/ [10.10.2013].
[16] *Program Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013: Projekty zakontraktowane z naborów*, www.pl-by-ua.eu/pl,5 [10.09.2014].

gion and Hrodna oblast in Belarus and also of Krosno-Przemysl Subregion and Zakarpattia oblast in Ukraine”;

- Białostockie Centrum Onkologii – „Rozwój współpracy w celu poprawy diagnostyki histopatologicznej nowotworów piersi i jelita grubego na przygranicznych terenach Polski i Białorusi”;
- Biblioteka Publiczna w Suwałkach – „Multicenter – interactive centres for science and technology in Suwałki and Hrodna”;
- Euroregion Puszcza Białowieska – „Support of cross–border local communities initiatives in the Białowieża Forest Euroregion”;
- Euroregion Puszcza Białowieska – „Together we protect the Białowieża Forest”;
- gmina Czeremcha – „Improving cross-border environmental protection system of Czeremcha and Vysokaje through the development of sewerage infrastructure”;
- gmina Hajnówka – „Rozbudowa transgranicznego systemu oczyszczania ścieków w zlewni rzeki Bug”;
- gmina Płaska – „Rozwój infrastruktury transportowej wokół Kanału Augustowskiego”;
- gmina Suwałki – „Współpraca–Aktywność–Przyszłość” – budowa infrastruktury sportowej z zapleczem socjalnym;
- Podlaskie Stowarzyszenie Kultury Fizycznej i Sportu – „Stworzenie Transgranicznego Centrum Wolontariatu „Strażak” na rzecz poprawy bezpieczeństwa przeciwpożarowego”;
- powiat Hajnówka – „Modernizacja infrastruktury dydaktycznej dla współpracy polsko-białoruskiej na rzecz osób niepełnosprawnych”;
- powiat moniecki – „Providing valuable areas of tourism and economy – to improve the quality of roads bordering the Polish-Belarusian”;
- Samodzielny Publiczny Psychiatryczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. dr. Stanisława Deresza w Choroszczy – „A development of cooperation between medical facilities from a Polish-Belarusian borderland in a treatment of acute psychiatric disorders”;
- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Hajnówce – „Development of transborder cooperation in the scope of prophylaxis, diagnosis and treatment of diseases transmitted by ticks in the regions of their endemic occurrence in the Polish-Belarusian borderland”;

- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Bielsku Podlaskim – „Rozwój współpracy transgranicznej w celu poprawy warunków zdrowia publicznego w powiecie bielskim i rejonie lubomelskim poprzez programy związane z promocją zdrowia i profilaktyki w zakresie chorób nowotworowych i gruźlicy";
- Specjalistyczny Zakład Opieki Zdrowotnej Gruźlicy i Chorób Płuc w Białymstoku – „Rozwój współpracy instytucji medycznych polsko-białoruskiego przygranicza w obszarze immunoterapii gruźlicy narządów oddechowych";
- Suwalska Izba Rolniczo-Turystyczna – „Komunikacja bez granic – tworzenie transgranicznej sieci informacyjno-turystycznej";
- Szpital Wojewódzki im. dr. Ludwika Rydygiera w Suwałkach – „Development of co-operation of medical institutions of Poland and Belarus in order to improve the quality of oncology diagnosis and organization of help in emergency cases";
- Urząd Miasta Hajnówka – „An integrated project of support for tourism sector of Polish-Belarusian borderland";
- Wojewódzki Szpital Zespolony im. Jędrzeja Śniadeckiego w Białymstoku – „Rozwój współpracy w celu poprawy bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców polsko-białoruskiego obszaru przygranicza";
- Wojewódzki Szpital Zespolony im. Jędrzeja Śniadeckiego w Białymstoku – „Medical institutions co-operation in Belarus and Poland to improve the access to medical service and its quality within emergency service as well as stroke incidents diagnostics and treatment".

Wyraźnie widoczna jest tu przede wszystkim współpraca o charakterze infrastrukturalnym i naukowym, inicjowana przez podmioty samorządowe.

Jako przejaw działań na rzecz współpracy zagranicznej można wskazać także Regionalne Centra Obsługi Inwestorów i Eksporterów (COIE). Działają one w strukturach urzędów marszałkowskich, bądź w innych jednostkach wybranych przez te urzędy. W województwie podlaskim COIE zostało powołane na mocy Porozumienia Ramowego oraz Umowy Wykonawczej zawartej między ministrem gospodarki a województwem podlaskim. Celem jego utworzenia jest wzrost poziomu umiędzynarodowienia polskich firm poprzez ułatwienie przedsiębiorcom i organizacjom ich zrzeszającym dostępu do kompleksowych

i nieodpłatnych informacji, istotnych z punktu widzenia planowania, organizowania i realizacji eksportu i/lub inwestycji na rynkach zagranicznych. Eksperci COIE świadczą usługi o charakterze informacyjnym w zakresie pro-eksport, skierowane do przedsiębiorstw polskich, organizacji zrzeszających przedsiębiorców i osób fizycznych chcących rozpocząć działalność eksportową oraz w zakresie pro-biz, skierowane do inwestorów zagranicznych.

Jak zapisano na stronie Centrum, realizuje ono następujące zadania w ramach usług proeksportowych[17]:

- udostępnia kontakty do zagranicznych przedsiębiorstw, rozpowszechnia zapytania ofertowe zagranicznych firm;
- udostępnia informacje o zagranicznych, branżowych imprezach targowo-wystawienniczych;
- przekazuje dane o uwarunkowaniach eksportowo- inwestycyjnych na rynkach zagranicznych;
- identyfikuje rynki zagraniczne odpowiednie dla danego typu produktu/usługi i inwestycji poza granice Polski;
- informuje o aktywnych instrumentach wsparcia eksportu w obszarze finansowym, usługowym i instytucjonalnym;
- informuje, jak skorzystać z systemu interwencyjnego SOLVIT[18];
- umożliwia ekspozycję materiałów promocyjnych polskich firm na wybranych międzynarodowych imprezach targowo-wystawienniczych (za pośrednictwem WPHI[19]),
- organizuje szkolenia i konferencje dla przedsiębiorców (eksporterów).

[17]Strona www Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów w Białymstoku, http://podlaskie.coie.gov.pl/pl/dla-inwestorow/ [15.08.2014].

[18]OLVIT jest bezpłatnym i nieformalnym systemem, który pośredniczy w rozwiązywaniu konkretnie zaistniałych problemów - sporów z administracją publiczną innego państwa członkowskiego UE (oraz Norwegii, Liechtensteinu i Islandii), powstałych w związku z niewłaściwym stosowaniem przepisów prawa UE. SOLVIT pomaga zarówno obywatelom, jak i przedsiębiorcom. W Polsce Centrum SOLVIT działa od maja 2004 roku w Departamencie Spraw Europejskich w Ministerstwie Gospodarki. Por.: strona www Ministerstwa Gospodarki, http://www.mg.gov.pl/Wspieranie+przedsiebiorczosci/Instrumenty+rynku +wewnetrznego/Solvit [14.08.2014].

[19]Skrót WPHI oznacza Wydziały Promocji Handlu i Inwestycji Ambasad i Konsulatów Rzeczypospolitej Polskiej.

Natomiast usługi tzw. pro-biz to dostarczanie zainteresowanym inwestorom zagranicznym pakietu ogólnych informacji gospodarczych o regionie, w tym[20]:

- informacji statystycznych o potencjale gospodarczym regionu i bieżącej sytuacji gospodarczej, prawno-administracyjnych regulacji z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce (w tym m.in. zagadnienia dotyczące podejmowania, wykonywania i rezygnacji z prowadzenia działalności gospodarczej);
- charakterystyki instrumentów wsparcia rozwoju przedsiębiorczości, dostępnych zachęt inwestycyjnych oferowanych na poziomie regionu i kraju oraz instytucji właściwych dla poszczególnych instrumentów poprzez udostępnienie ich danych teleadresowych oraz ich charakterystykę i zakres kompetencji;
- prezentacji informacji o dostępnych lokalizacjach inwestycyjnych poprzez udostępnienie przeglądania bazy w Internecie, podanie ogólnie kilku przykładowych lokalizacji;
- informacji o podmiotach gospodarczych z regionu poszukujących inwestora;
- podanie danych potencjalnych poddostawców według sektorów.

Oferowana przez COIE pomoc odbywa się na poziomie regionów działających w ramach jednolitych standardów i procedur oraz rozpoznawalnych przez przedsiębiorców jednostek. System centrów na bieżąco identyfikuje potrzeby firm i koncentruje się na eliminowaniu barier w dostępie do informacji rynkowej. Jego zaletą jest fakt, że ułatwia przepływ informacji między podmiotami gospodarczymi, samorządami województw i Ministerstwem Gospodarki. Świadczone przez COIE usługi, w zakresie identyfikacji rynku zagranicznego dla konkretnego typu produktów, są nieodpłatne.

Jeśli chodzi o Podlaski Urząd Wojewódzki, to zgodnie z Ustawą z dnia 15 września 2000 roku o przystępowaniu jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych[21], wojewoda opiniuje, a następnie przekazuje ministrowi właściwemu do spraw zagranicznych projekty uchwał jednostek samo-

[20] Strona www Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów w Białymstoku, http://podlaskie.coie.gov.pl/pl/dla-inwestorow/ [15.08.2014].

[21] Ustawa z dnia 15 września 2000 roku o przystępowaniu jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych (Dz.U. z dnia 28 października 2000 roku nr 91, poz. 1009 z późn. zm.).

rządu terytorialnego o przystąpieniu do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych. Ponadto wojewoda podlaski prowadzi samodzielną współpracę z partnerami zagranicznymi w zakresie realizacji swoich kompetencji. Urząd od 2001 roku współpracuje z Białorusią – obwodem grodzieńskim. Współpraca z Białorusią prowadzona jest w podkomisji ds. współpracy przygranicznej, działającej w ramach Polsko-Białoruskiej Międzyrządowej Komisji Koordynacyjnej ds. Współpracy Transgranicznej. Jej działania obejmują: zapobieganie i likwidację katastrof, klęsk żywiołowych i innych nadzwyczajnych sytuacji w przygranicznych rejonach Polski i Białorusi; zapewnienie ochrony ludności oraz terytorium obu państw przed katastrofami, klęskami żywiołowymi oraz innymi sytuacjami nadzwyczajnymi; współpracę służb porządkowych i ratowniczych, w tym także działających w ramach organizacji młodzieżowych i społecznych formacji ratownictwa przeciwpożarowego; przeciwdziałanie degradacji środowiska naturalnego, w tym również z tytułu składowania i magazynowania odpadów niebezpiecznych w rejonach przygranicznych; współdziałanie w dziedzinie bezpieczeństwa przemysłowego, przewozu niebezpiecznych materiałów, zabezpieczenia ludności przed promieniowaniem radioaktywnym, monitorowania oraz oceny czystości, jakości i ilości wód granicznych.

Miasto Białystok – Urząd Miejski w Białymstoku – jest partnerem projektu pn. „Tworzenie i rozwój sieci współpracy centrów obsługi inwestora (COI) na obszarze Polski Wschodniej”. Przedmiotem niniejszego projektu jest utworzenie sieci centrów obsługi inwestorów w regionie Polski wschodniej, której głównym celem jest aktywne wspieranie procesu podnoszenia poziomu potencjału gospodarczego i atrakcyjności inwestycyjnej regionów Polski wschodniej poprzez zbudowanie stałej platformy kooperacji oraz zintegrowanego systemu obsługi inwestorów zewnętrznych.[22] W ramach projektu podjęto szereg działań mających na celu wsparcie kluczowych branż i promocję powiatu miasta Białystok, takich jak[23]: 1) publikacja w 2013 roku informacji o mieście/województwie w kwietniowym specjalnym raporcie Financial Times poświęconym inwestowaniu w krajach Europy Środkowowschod-

[22]Strona www Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych, Projekt „Tworzenie i rozwój sieci współpracy Centrów Obsługi Inwestora”, http://www.paiz.gov.pl /polska_wschodnia/sieci_COI.

[23]M. Thlon (red.), *Analiza dotycząca oferty inwestycyjnej Makroregionu Polski Wschodniej…*, op.cit., s. 47.

niej (CEE Business Locations) oraz w periodyku „The European" w sekcji inward investment; 2) udział przedstawicieli Biura Obsługi Inwestora (BOI) działającego przy Urzędzie Miasta w Białymstoku w seminarium dla pracowników COI, organizowanym przez Rzeszowską Agencję Rozwoju Regionalnego SA w dniach od 27 lutego do 1 marca 2013 roku – tematem seminarium było „Zarządzanie zmianą" oraz „Zarządzanie zespołem"; udział przedstawicieli BOI Białystok w konferencji „Apetyt na outsourcing. Perspektywy rozwoju BPO w Kielcach i innych miastach Polski Wschodniej" w dniach 4-5 kwietnia 2013 roku; 3) udział przedstawicieli BOI Białystok w konferencji pt. „Potencjał inwestycyjny Polski Wschodniej w kontekście współpracy z wydziałami promocji handlu i inwestycji", organizowanej przez COI województwa lubelskiego, która odbyła się w dniach 12-13 czerwca 2013 roku; 4) udział przedstawicieli BOI Białystok w seminarium dla pracowników COI, organizowanym przez COI województwa świętokrzyskiego w dniach 17-19 czerwca 2013 roku w Kielcach; 5) udział przedstawicieli BOI Białystok w IV Forum Gospodarczo-Inwestycyjnym, organizowanym przez COI z województwa podlaskiego w dniach 24-26 czerwca 2013 roku w Augustowie; 6) współpraca z Białostockim Parkiem Naukowo-Technologicznym oraz Biurem Promocji Urzędu Miejskiego w Białymstoku w zakresie promocji inwestycyjnej miasta; 7) udział przedstawicieli BOI Białystok w konferencji zagranicznej w Królestwie Arabii Saudyjskiej, Kataru oraz Zjednoczonych Emiratów Arabskich w dniach 17-26 listopada 2013 roku – opracowanie ofert inwestycyjnych miasta Białystok oraz prezentacji na temat jego potencjału inwestycyjnego.[24]

Natomiast Miasto Suwałki zrealizowało projekt pn. „Utworzenie Transgranicznego Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów w Suwałkach". Był on realizowany w ramach Funduszu Małych Projektów (FMP) Programu Współpracy Transgranicznej Litwa-Polska 2007-2013. Głównym celem projektu była poprawa współpracy transgranicznej w obszarze rozwoju przedsiębiorczości. Projekt ten jednak nie dotyczył bezpośrednio rozwoju współpracy transgranicznej z Białorusią.[25]

[24]Ibidem, s. 44-49.
[25]Strona www Urzędu Miasta w Suwałkach, *Utworzenie Transgranicznego Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów w Suwałkach,* http://um.suwalki.pl/utworzenie-transgranicznego-centrum-obslugi-inwestorow-i-eksporterow-w-suwalkach/ [20.09.2014].

Jak wynika z analiz przeprowadzonych przez M. Thlona (i in.), w 2013 roku przedstawiciele miasta Białystok wzięli udział w dwóch wizytach studyjnych zorganizowanych przez Polską Agencję Informacji i Inwestycji Zagranicznych SA oraz w dwóch konferencjach zagranicznych. Ponadto Biuro Obsługi Inwestora (BOI) Białystok w 2013 roku nawiązało kontakty łącznie z 82 firmami oraz podmiotami zainteresowanymi ofertą i ewentualną współpracą z miastem Białystok, w tym z: Polski (16 firm), Rosji (2 firmy), Niemiec (9 firm), Litwy (1 firma), Włoch (1 firma), Wielkiej Brytanii (6 firm), USA (4 firmy), Zjednoczonych Emiratów Arabskich (22 firmy), Królestwa Arabii Saudyjskiej (10 firm), Kataru (11 firm).[26] Jednakże zabrakło w tym gronie wyjazdów, targów i zapytań o współpracy „na" i „z" Białorusi(ą) i Ukrainie(ą).

W ramach prowadzonych działań wspierano również aktywność gospodarczą mieszkańców – targi i misje organizowane dla przedsiębiorców z Polski wschodniej. Przekazano informacje aktywizacyjne podmiotom funkcjonującym na terenie miasta Białystok na temat możliwości udziału w licznych wydarzeniach targowo-wystawienniczych i misjach – łącznie w 24. Jednakże żadne z nich nie było ukierunkowane bezpośrednio na Białoruś czy też Ukrainę.

Według portalu wrotapodlasia.pl, na terenie podregionu białostocko-suwalskiego działają liczne instytucje otoczenia biznesu, które wspierają przedsiębiorstwa w prowadzonej działalności gospodarczej. Wśród nich można wymienić między innymi[27]:

- agencje: Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES" SA w Suwałkach, Agencja Rozwoju Regionalnego SA w Łomży, Rada Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT, Centrum Promocji Podlasia, Park Naukowo-Technologiczny Polska-Wschód w Suwałkach Sp. z o.o., Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna SA;
- fundacje: Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego, Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości w Suwałkach, Białostocka Fundacja Kształcenia Kadr, Regionalny Instytut Społeczno-Ekonomiczny; Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej – Podlaskie Centrum;

[26] M. Thlon (red.), *Analiza dotycząca oferty inwestycyjnej Makroregionu Polski Wschodniej…*, op.cit., s. 44.

[27] Strona www wrotapodlasia.pl, *Instytucje biznesowe,* http://www.wrotapodlasia.pl/pl/gospodarka/twoja_firma/instytucje_biznesowe/ [5.08.2014].

- fundusze: Podlaski Fundusz Poręczeniowy Sp. z o.o., Fundusz Pożyczkowy Agencja Rozwoju Regionalnego „ARES" SA w Suwałkach;
- izby gospodarcze: Izba Przemysłowo-Handlowa w Białymstoku, Izba Rzemieślnicza i Przedsiębiorczości w Białymstoku;
- stowarzyszenia: Podlaskie Stowarzyszenie Przedsiębiorców, Suwalskie Stowarzyszenie Pracodawców, Podlaski Klub Biznesu, Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Rynku Pracy, Wschodnie Towarzystwo Gospodarcze, Stowarzyszenie Promocji Przedsiębiorczości, Zrzeszenie Kupców, Producentów i Usługodawców, Regionalny Związek Pracodawców „Nasz Produkt – Nasz Handel", Loża Białostocka Business Center Club;
- inkubatory: Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości UwB, Uniwersytet w Białymstoku; Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości WSFiZ, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku;
- pozostałe: Białostocka Spółdzielnia Kupców „Kawaleryjska", Podlaskie Forum Gospodarcze, Podlaskie Stowarzyszenie Właścicielek Firm.

Należy jednak stwierdzić, że wśród kluczowych zadań powyższych instytucji najczęściej wskazywane są: rozwój regionalnej działalności gospodarczej; przeciwdziałanie bezrobociu; działanie w zakresie restrukturyzacji regionalnej; działalność szkoleniowa i doradcza; koordynacja i wdrażanie zagranicznych programów pomocy regionalnej; tworzenie i wdrażanie regionalnych strategii; organizacja targów, misji handlowych, konferencji i seminariów międzynarodowych; obsługa prawno-podatkowa podmiotów gospodarczych; kreowanie nowych instytucji wspierających region; promocja regionu w kraju i za granicą. Zatem w kontekście współpracy transgranicznej nie stanowią one ważnego partnera dla małych i średnich przedsiębiorstw. Brakuje przede wszystkim instytucji otoczenia biznesu nastawionych na przykład na taką działalność, jak: ubezpieczenie kredytów eksportowych czy doradztwo prawne w zakresie współpracy z partnerami ze Wschodu, przepisów Unii Europejskiej dotyczących działalności gospodarczej[28].

[28] *Strategia rozwoju gminy Suwałki na lata 2000-2015*, Naczelna Organizacja Techniczna w Suwałkach, Suwałki 2000.

W roku 2014 miały miejsce Podlaskie Targi Handlu Zagranicznego „Wrota na Wschód”. Była to impreza wystawiennicza pod hasłem „wietrzenie magazynów”. Udział w niej mogły wziąć firmy i instytucje oferujące między innymi usługi i towary dla wschodnich partnerów. Odbyła się ona w dniach 18-19 października 2014 roku w Wasilkowie. Udział w niej brało ponad 50 podmiotów wystawiających.[29]

Ośrodki Enterprise Europe Network, działające przy Podlaskiej Fundacji Rozwoju Regionalnego oraz przy Lubelskiej Fundacji Rozwoju, zorganizowały misję gospodarczą do Republiki Białoruś. Współorganizatorem misji był Wydział Promocji Handlu i Inwestycji Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Mińsku. Odbyła się ona w dniach 22-24 października 2013 roku. Przeznaczona była dla przedsiębiorców chcących nawiązać współpracę z firmami białoruskimi. Była to misja wielobranżowa – w spotkaniach mogli uczestniczyć przedstawiciele różnych sektorów. Firmy białoruskie do uczestniczenia w niej dobierano pod konkretne, zgłoszone firmy polskie, na podstawie ich opisu i oferty kooperacyjnej. W ramach misji zaplanowane były indywidualne spotkania z przedsiębiorstwami białoruskimi, przedstawicielami administracji, banków, kancelarii prawnych, wizyta w Wolnej Specjalnej Strefie Ekonomicznej oraz na targach branżowych. Udział w misji gospodarczej do Republiki Białoruś był bezpłatny, a uczestnicy we własnym zakresie pokrywali koszty zakwaterowania i pobytu na terenie Republiki Białoruś oraz koszty wizy.

Natomiast w dniach 18-19 września 2014 roku odbył się w Białymstoku Wschodni Kongres Gospodarczy – Partnerstwo dla rozwoju. Jego organizator to Grupa PTWP SA z Katowic. Jest ona wydawcą kilkunastu branżowych magazynów i portali, a także organizatorem kongresów, konferencji, seminariów i wydarzeń specjalnych oraz szkoleń, na czele z Europejskim Kongresem Gospodarczym – European Economic Congress (EEC) – jedną z najbardziej prestiżowych imprez odbywających się w Europie Centralnej.

Podsumowując należy stwierdzić, że na terenie województwa podlaskiego, jak i podregionu białostocko-suwalskiego, miały miejsce w ostatnich latach nieliczne działania na rzecz wspierania rozwoju współpracy międzynarodowej, w tym transgranicznej. Przeważały działania prowadzone w ramach Biura Obsługi Inwestora, realizowane przy Urzędzie Miasta w Białymstoku. Koncentrowały się one przede wszyst-

[29]Strona www targiwbialymstoku.pl, http://www.targiwbialymstoku.pl/ zagranica/index.html

kim na organizacji udziału przedsiębiorców i przedstawicieli innych instytucji w imprezach targowo-wystawienniczych i misjach. Większość z tych działań nie dotyczy współpracy z Białorusią czy regionami z tego kraju. Poza środkami z Unii Europejskiej, generalnie brak innych, specjalnie dedykowanych działań w tym obszarze. Tym samym należy podkreślić realny brak instytucjonalnego wsparcia dla rozwoju współpracy transgranicznej w podregionie białostocko-suwalskim.

ROZDZIAŁ 5.
ANALIZA SWOT

Analiza SWOT to kompleksowa metoda służąca zarówno badaniu otoczenia np. przedsiębiorstwa, sektora, jak i analizy jego wnętrza. Jest ona uznawana za jedną z metod pozwalającą na rejestrację i klasyfikację czynników warunkujących strategię analizowanego podmiotu. Na podstawie wcześniej przeprowadzonych analiz metodą desk research opracowano analizę SWOT potencjału współpracy transgranicznej podregionu białostocko-suwalskiego.

Tabela 17. Analiza SWOT potencjału współpracy transgranicznej podregionu białostocko-suwalskiego

Mocne strony	Słabe strony
• względnie wysoki poziom rozwoju gospodarczego • względnie duża siła nabywcza mieszkańców • przygraniczne położenie • obecność międzynarodowych przejść granicznych (kolejowego, drogowego) • baza rodzimych surowców niezbędnych do rozwoju przemysłu rolno-spożywczego i drzewnego • wysoko specjalistyczna produkcja mleczarska • różnorodność oferty oraz dopasowanie jej głównych elementów do największych potrzeb importowych gospodarki Białorusi (szeroka gama wysokiej jakości artykułów spożywczych, maszyn i urządzeń, produkcja odzieżowa) • dobry układ sieci powiązań komunikacyjnych	• brak dużych przedsiębiorstw w branży spożywczo-rolnej (poza mleczarską) • brak znaczących zasobów kapitałowych, które pozwoliłyby na podstawowe inwestycje umożliwiające poszerzanie eksportu, takie jak np. magazynowanie, pakowanie • niski poziom internacjonalizacji firm na rynki wschodnie • wysokie koszty związane z nawiązaniem i prowadzeniem zagranicznych operacji biznesowych • bliskie sąsiedztwo obszarów ochronnych posiadających walory o międzynarodowym znaczeniu • ograniczona liczba przejść granicznych z Białorusią • brak międzynarodowego portu lotniczego na Podlasiu

• funkcjonowanie struktur regionu Niemen wspierających rozwój współpracy transgranicznej	• duże odległości od centrów przemysłowych • niewystarczające środki finansowe na promocję regionu w kraju i za granicą oraz niskie zainteresowanie kapitału zagranicznego • niskie zainteresowanie współpracą przygraniczną na szczeblu regionalnym i lokalnym
Szanse	**Zagrożenia**
• rozbudowa infrastruktury granicznej (w tym otwarcie nowych przejść granicznych postulowanych przez władze regionalne i lokalne w miejscowościach Lipszczany, Chworościany, Jałówka, Białowieża) i logistycznej w postaci terminali przeładunkowych • silne wsparcie sektora małych i średnich przedsiębiorstw ze strony krajowych i międzynarodowych programów pomocowych • pozyskanie środków z unijnego Programu dla Polski Wschodniej w perspektywie finansowej UE na lata 2014-2020 • pozyskanie środków pomocowych i krajowych na restrukturyzację rolnictwa i wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich • przebieg sieci transportowej, której podstawą jest korytarz transeuropejski Via Baltica • odbudowa i otwarcie dla transgranicznego ruchu drogowego odcinka Kanału Augustowskiego przebiegającego przez granicę • powtórne wprowadzenie w życie umowy o małym ruchu bezwizowym z Białorusią • rozwój współpracy instytucjo-	• utrzymująca się niesprawność polityki proeksportowej • brak nowych rozwiązań organizacyjnych, narastająca atomizacja systemu wspierania eksportu, niewielka popularność instrumentów wsparcia finansowego i promocyjnego oraz ich mała skuteczność • utrzymujący się brak znaczących efektów działań na rzecz poprawy otoczenia biznesowego w podregionie i w województwie • petryfikacja europocentrycznej orientacji polskiego eksportu w obrotach z pozostałymi krajami • utrzymujący się niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw, a w konsekwencji pogarszająca się konkurencyjność oferty eksportowej i mały udział wyrobów wysokiej techniki w eksporcie • znacząca konkurencja firm zagranicznych w związku z otwarciem gospodarki i importem towarów z Zachodu • migracja wykształconej młodzieży do większych ośrodków miejskich w kraju i za granicą • rosnąca konkurencja ze strony firm międzynarodowych • utrzymująca się trudna sytuacja

nalnej mogącej stanowić pole wymiany doświadczeń na wszelkich płaszczyznach kooperacji transgranicznej • rozwój inwestycji poprzez pozyskanie inwestorów zewnętrznych, w tym zagranicznych (celem pobudzenia gospodarczego gminy i zróżnicowania działalności gospodarczej) • wzrost napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych • rozwój przemysłu materiałów budowlanych, przetwórstwa surowców rolniczych • większe środki na bezpieczeństwo na wschodniej granicy Unii Europejskiej • poprawa stosunków Polski z Republiką Białorusi • poprawa sytuacji ekonomicznej na Białorusi • zainteresowanie współpracą przygraniczną na szczeblu euroregionalnym oraz współpracą sąsiedzką po obu stronach granicy polsko-białoruskiej • przebieg obszaru transeuropejskiego korytarza infrastruktury drogowej i kolejowej	polityczna i ekonomiczna na Białorusi • wzrost przestępczości zagranicznej • niedobór środków finansowych w budżecie państwa na budowę i modernizację układów transportowych w ruchu międzynarodowym

Źródło: Opracowanie własne.

ROZDZIAŁ 6.
WYNIKI BADAŃ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI TRANSGRANICZNEJ POLSKA – BIAŁORUŚ – UKRAINA

6.1. Metodologia badań

Badanie uwarunkowań współpracy transgranicznej zostało zrealizowane w oparciu o wywiady przeprowadzane w 100 małych i średnich przedsiębiorstwach prowadzących działalność na terenie podregionu białostocko-suwalskiego. Zastosowano metodę PAPI (z ang. Paper and Pencil Interview), jest to wywiad bezpośredni bazujący na konwencjonalnej – papierowej wersji kwestionariusza badawczego, w którym pisemnie zaznaczane są odpowiedzi respondentów. W celu wypracowania modelowych rozwiązań w zakresie programów współpracy transgranicznej wykorzystano ankietę badawczą dla przedsiębiorców, diagnozującą oczekiwania, potrzeby, bariery i perspektywy transgranicznej współpracy gospodarczej.

.

6.1.1. Opis próby badawczej

Badaniem objęto 100 przedsiębiorstw prowadzących działalność na terenie podregionu białostocko-suwalskiego, zatrudniających od 6 do 249 pracowników.

Największą grupę stanowiły tzw. przedsiębiorstwa małe, zatrudniające od 10 do 49 osób. Było to 52% próby badawczej (wykres 18). Kolejne 37% to podmioty zatrudniające od 6 do 9 pracowników. Zaś pozostałe 11% to firmy tzw. średnie, zatrudniające od 50 do 249 osób.

W próbie badawczej w większości znalazły się podmioty prowadzące działalność związaną z handlem i naprawami (38%) (wykres 19). Wśród nich znajdują się między innymi te zajmujące się handlem: materiałami budowlanymi, meblami, nawozami sztucznymi, artykułami motoryza-

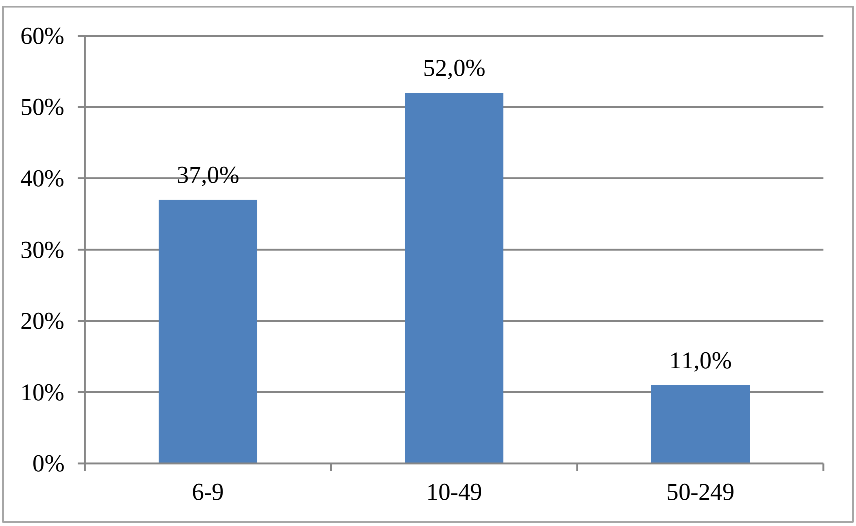
cyjnymi, produktami spożywczymi (w tym mlekiem), produktami ogrodniczymi, odzieżą roboczą. Jeśli zaś chodzi o naprawy, to przede wszystkim w badanej próbie reprezentowane były podmioty zajmujące się blacharstwem, lakiernictwem i tzw. autokosmetyką.

Co czwarty respondent to przedstawiciel przedsiębiorstwa prowadzącego działalność w zakresie szeroko pojętego przemysłu (24%). Wśród badanych z tej branży wymienić można producentów: konstrukcji stalowych, kotłów c.o., mebli, wyrobów z drewna, okien (drewnianych, PCV i aluminiowych), odzieży, produktów spożywczych, w tym pieczywa, mrożonek, lodów.

Kolejne 18% to podmioty zajmujące się tzw. pozostałą działalnością związaną z usługami, w tym dla społeczeństwa. Wśród nich wymienić można działalność kosmetyczno-fryzjerską czy ochronę zdrowia.

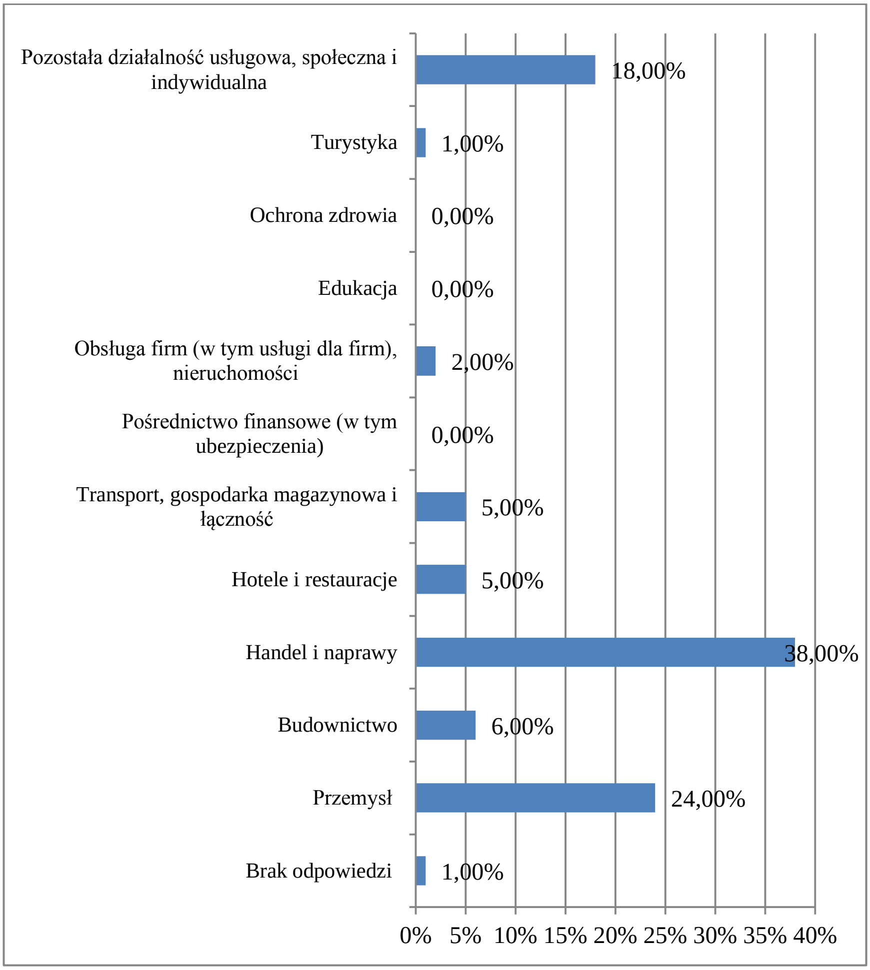
Najmniej przedsiębiorstw w analizowanej próbie badawczej to te prowadzące hotele i restauracje, transport oraz zajmujące się gospodarką magazynową i łącznością (po 5 firm). Tylko jeden podmiot prowadził działalność w zakresie turystyki, a dwa zajmowały się obsługą firm oraz zarządzaniem nieruchomościami.

Wykres 18. Wielkość przedsiębiorstw

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wykres 19. Rodzaje prowadzonej działalności

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wśród firm zajmujących się działalnością przemysłową przeważały przedsiębiorstwa zatrudniające co najmniej 50 osób. Stanowiły one 54,5% podmiotów z tej branży. Odwrotnie, bo 51,4% podmiotów prowadzących działalność handlową i naprawy to małe firmy zatrudniające od 6 do 9 pracowników.

Udział w badaniach wzięli przede wszystkim sami właściciele przedsiębiorstw. Stanowili oni 50% respondentów. Co trzeci ankietowany jest na stanowisku kierowniczym (35%). Poza tym odpowiedzi udzieliło trzech dyrektorów i pięciu członków zarządu. Pozostali respondenci

zajmowali inne, poza wymienionymi powyżej, stanowiska w badanej firmie. W tym wywiady przeprowadzono ze: specjalistą do spraw handlu i specjalistą do spraw sprzedaży, głównym księgowym, pracownikiem działu obsługi klienta, pracownikiem biurowym oraz pełnomocnikiem właściciela.

Spośród badanych 91 respondentów uznało, że są osobami, które same podejmują lub mają znaczący wpływ na decyzje dotyczące zarządzania firmą. Na pytanie o udział respondenta w procesie zarządzania w organizacji odpowiedzi nie udzieliło 9 badanych.

W próbie badawczej większość, bo 70 osób stanowili mężczyźni. Poza tym 23 osoby to kobiety, zaś pozostałe 7% respondentów nie udzieliło odpowiedzi co do swojej płci.

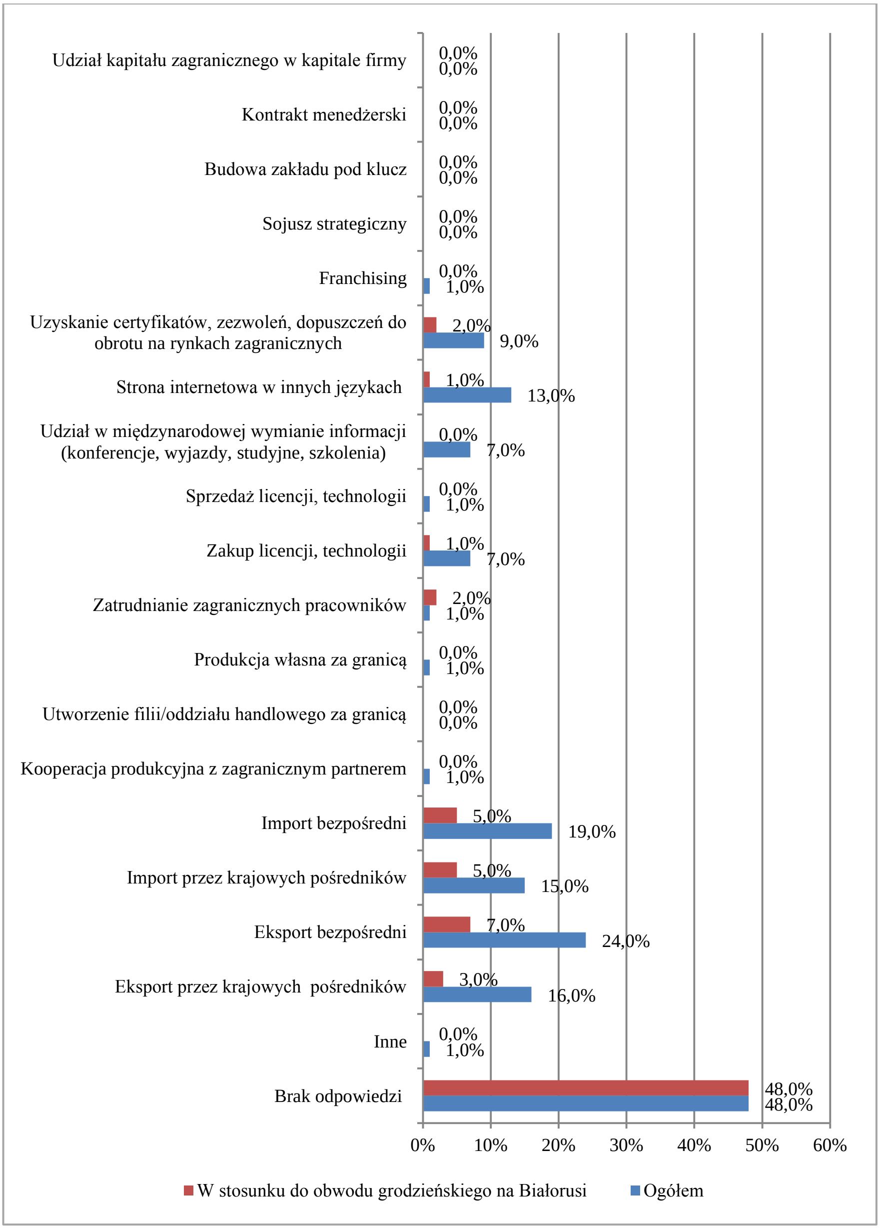
6.2. Stan współpracy transgranicznej

Większość z badanych podmiotów nie udzieliła odpowiedzi na pytanie o to, w jakich formach prowadzą swoją działalność na rynkach zagranicznych (wykres 20). Co czwarty respondent (24%) prowadzi eksport bezpośredni swoich produktów, zaś co piąty zajmuje się importem bezpośrednim (19%). Nieco mniej, bo 16% badanych przedsiębiorstw, zajmuje się eksportem pośrednim, zaś import z pośrednictwem innych podmiotów jest stosowany przez 15% respondentów. Spośród badanych firm 13% posiada strony internetowe w językach obcych. Prawie co dziesiąta (9%) ma odpowiednie certyfikaty, zezwolenia czy dopuszczenia do obrotu na rynkach zagranicznych.

Tylko niewielki procent przedstawionych wyżej form internacjonalizacji jest stosowany na rynku obwodu grodzieńskiego. Najwięcej – 7% badanych – realizuje eksport bezpośredni, zaś 3% wykorzystuje eksport pośredni. Łącznie podobna liczba – 10 przedsiębiorstw – prowadzi import. Przy czym połowa z nich wskazała na import bezpośredni, a druga część na pośredni. Jedynie 2% podmiotów ma odpowiednie certyfikaty i zezwolenia dotyczące rynku białoruskiego, kolejne 2% zatrudnia zagranicznych pracowników z tego obwodu. Po jednej odpowiedzi udzielono odnośnie kooperacji produkcyjnej z partnerem z Białorusi, zakupu licencji/technologii oraz strony internetowej w języku obcym.

Rynkiem, na którym są sprzedawane produkty i usługi oferowane przez badane przedsiębiorstwa, jest rynek lokalny (tabela 18). Ponad trzy czwarte badanych dokonuje sprzedaży na ten rynek (77% respondentów). Średnio sprzedają oni na ten rynek 66,5% swojej sprzedaży ogółem.

Wykres 20. Formy internacjonalizacji, w jakie zaangażowane są przedsiębiorstwa, w tym te, które dotyczą współpracy transgranicznej z obwodem grodzieńskim

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Innym istotnym rynkiem dla podmiotów z podregionu białostocko-suwalskiego jest rynek krajowy, na który sprzedaje swoje produkty 54% respondentów. Średnio jest tam sprzedawane 41,9% ogólnej sprzedaży tej grupy przedsiębiorstw. Połowa badanych (49,05%) prowadzi działalność na rynku regionalnym, przy czym obroty na nim stanowią średnio jedynie 25,4% ogólnej sprzedaży. Na rynku transgranicznym swoją sprzedaż realizuje 13% przedsiębiorstw. Nie stanowi ona znaczącego udziału w ich sprzedaży ogółem, gdyż wynosi około 8,1%.

Tabela 18. Rynki, na których są sprzedawane produkty/usługi

Wyszczególnienie	Odsetek przedsiębiorstw	Średnia wielkość sprzedaży
Rynek lokalny (miasto, gmina lokalizacji przedsiębiorstwa)	77,0%	66,5%
Rynek regionalny (podregion białostocko-suwalski)	49,0%	25,4%
Rynek krajowy (Polska)	54,0%	41,9%
Rynek transgraniczny (obwód grodzieński na Białorusi)	13,0%	8,1%
Rynek białoruski z wyłączeniem obwodu grodzieńskiego	10,0%	13,4%
Rosja	13,0%	32,1%
Kraje UE	26,0%	26,8%
Pozostałe kraje świata	8,0%	7,1%

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Przedsiębiorstwa, które wzięły udział w badaniach, przede wszystkim zaopatrują się w materiały na rynku krajowym (72%). Zaopatrzenie to wynosiło średnio 71,2% zaopatrzenia ogółem (tabela 19). Poza tym dwie piąte badanych (43%) dokonuje zakupu niezbędnych materiałów i surowców na rynku lokalnym. Zaopatrzenie tych firm na powyższym rynku wynosi 55,2% zaopatrzenia ogółem. Na rynku transgranicznym pozyskuje niezbędne materiały jedynie 3% badanych przedsiębiorstw. Średnio wielkość tego zaopatrzenia w ich przypadku wynosiła 35% całości zaopatrzenia tych podmiotów.

W przypadku zaopatrzenia tzw. inwestycyjnego, rozumianego jako zakup maszyn, urządzeń czy technologii, respondenci stwierdzili, że na pewno pozyskiwane jest ono w pozostałych, niż wymienione w tabeli 20, krajach świata.

Tabela 19. Rynki, na których jest pozyskiwane zaopatrzenie

Wyszczególnienie	Odsetek przedsię-biorstw	Średnia wielkość sprzedaży
Rynek lokalny (miasto, gmina lokalizacji przedsiębiorstwa)	43,0%	55,2%
Rynek regionalny (podregion białostocko-suwalski)	32,0%	35,7%
Rynek krajowy (Polska)	72,0%	71,2%
Rynek transgraniczny (obwód grodzieński na Białorusi)	3,0%	35,0%
Rynek białoruski z wyłączeniem obwodu grodzieńskiego	5,0%	58,0%
Rosja	3,0%	36,7%
Kraje UE	18,0%	29,3%
Pozostałe kraje świata	6,0%	51,7%

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Poza nimi zaopatrzenie jest kupowane na rynku krajowym przez trzy czwarte przedsiębiorstw. Średnio stanowiło ono 85,9% całości zaopatrzenia inwestycyjnego tych firm. Jedna piąta badanych zaopatruje się w krajach Unii Europejskiej (22%), przy czym średnia wielkość tego zaopatrzenia wynosi 60%.

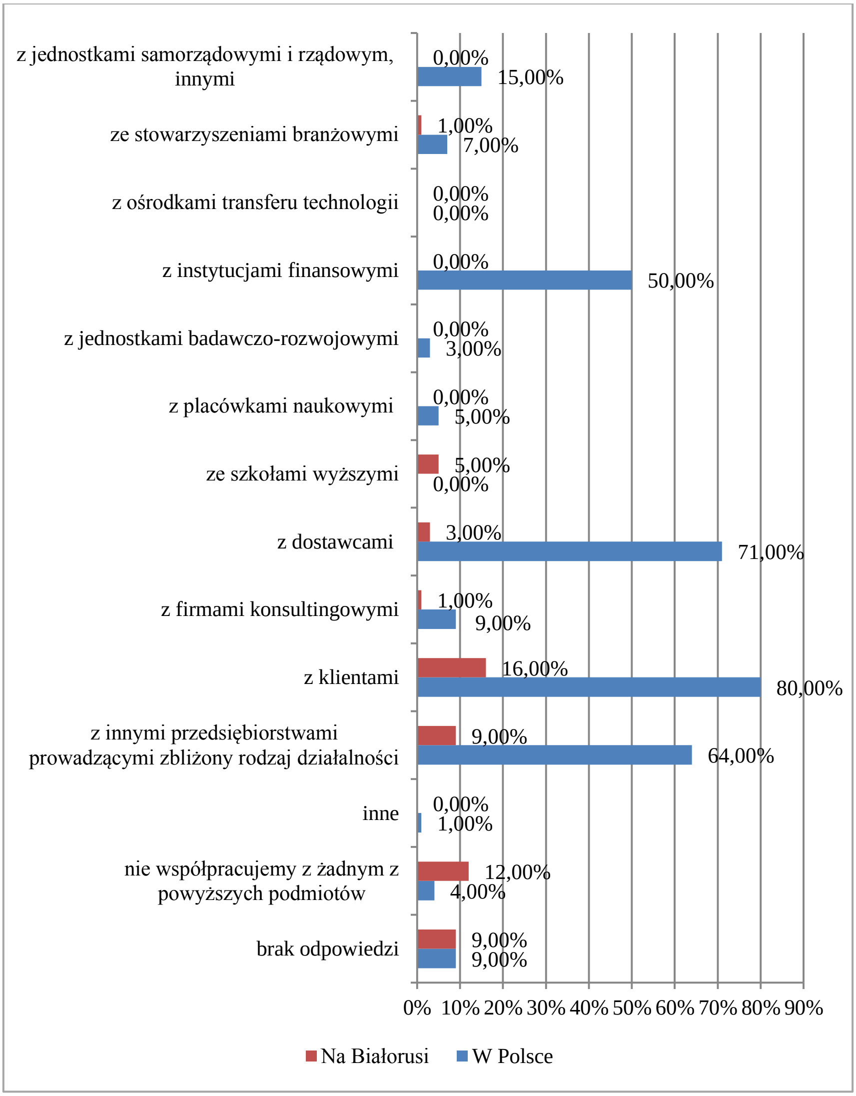
Tabela 20. Rynki, na których jest pozyskiwane zaopatrzenie inwestycyjne

Wyszczególnienie	Odsetek przedsię-biorstw	Średnia wielkość sprzedaży
Rynek lokalny (miasto, gmina lokalizacji przedsiębiorstwa)	17,0%	71,9%
Rynek regionalny (podregion białostocko-suwalski)	6,0%	28,8%
Rynek krajowy (Polska)	76,0%	85,9%
Rynek transgraniczny (obwód grodzieński na Białorusi)	2,0%	90,0%
Rynek białoruski z wyłączeniem obwodu grodzieńskiego	0,0%	0,0%
Rosja	1,0%	50,0%
Kraje UE	22,0%	60,0%
Pozostałe kraje świata	100,0%	10,0%

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Przedsiębiorstwa w ramach prowadzonej działalności utrzymują relacje z różnymi grupami podmiotów (wykres 21). Badane firmy przede wszystkim współpracują z klientami (80%) i dostawcami (71%).

Wykres 21. Rodzaje podmiotów, z którymi mają kontakty lub współpracują przedsiębiorstwa w kraju i na Białorusi

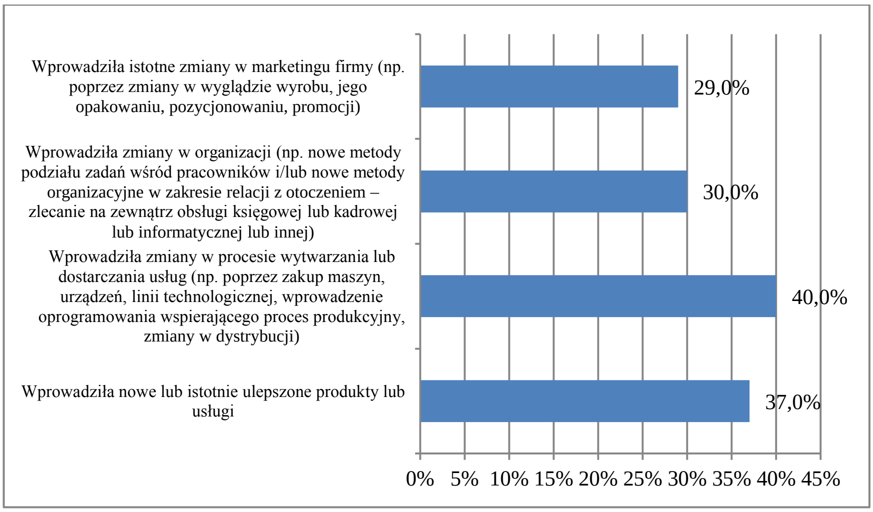
Źródła: Badania własne metodą CATI.

Ważnym partnerem są inne przedsiębiorstwa prowadzące zbliżony rodzaj działalności. Współpracuje z nimi 64% badanych firm. Kolejną istotną grupą podmiotów, z którymi mają one kontakt, są instytucje finansowe. Wskazała na nie połowa respondentów. Zdecydowanie mniej, bo 16% podmiotów, z którymi jest realizowana współpraca, to jednostki samorządowe i rządowe.

Kooperacja z podmiotami, które znajdują się na terenie Białorusi, nie jest tak popularna. Jeśli już ma miejsce, to najczęściej wskazywano na kooperację z podmiotami zajmującymi się podobnym rodzajem działalności (9%). Zaledwie 3% współpracuje z dostawcami, zaś po jednym podmiocie wskazało na kontakty z firmami konsultingowymi czy ze stowarzyszeniami branżowymi.

Na pytanie o to, jakiego rodzaju innowacje zostały wprowadzone przez badane podmioty w ostatnich latach, najwięcej odpowiedzi uzyskano odnośnie zmian procesowych (wykres 22). Dwie piąte respondentów wskazało, że ich przedsiębiorstwo wprowadziło innowacje związane z zakupem maszyn, urządzeń, linii technologicznych. Nieco mniej, bo 37% badanych w ostatnich trzech latach wprowadziło do swojej oferty nowe lub istotnie ulepszone wyroby czy usługi. Niemal co trzeci badany podmiot wdrożył innowacje organizacyjne (30%). Podobna liczba podmiotów wprowadziła innowacje marketingowe (29%).

Wykres 22. Rodzaje innowacji wdrożonych przez przedsiębiorstwa w ostatnich trzech latach

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Przez podmioty najmniejsze, zatrudniające od 6 do 9 pracowników, najczęściej wdrażane były innowacje produktowe (24,3% firm) (tabela 21). Połowa przedsiębiorstw małych, mających od 10 do 49 pracowników, dokonała zmian procesowych. Nieco mniej, bo 46,2% firm wprowadziło nowe bądź ulepszone produkty lub usługi. Nieco inaczej wygląda sytuacja w przypadku podmiotów średniej wielkości. Wśród nich niemal dwie trzecie deklarowało dokonanie w ostatnich trzech latach zmian w procesach wytwarzania produktów lub dostarczania usług. Ponad połowa wprowadziła zmiany organizacyjne, a nieco mniej, bo 45,5%, wdrożyło innowacje marketingowe. Najrzadziej przedstawiciele tych podmiotów wskazywali zaś na wdrożenie innowacji produktowych.

Tabela 18. Rodzaje innowacji wdrożonych przez przedsiębiorstwa w ostatnich trzech latach według wielkości przedsiębiorstw

Wyszczególnienie	Wielkość przedsiębiorstw			Odsetek przedsiębiorstw w %		
	od 6 do 9	od 10 do 49	od 50	od 6 do 9	od 10 do 49	od 50
Wprowadziła nowe lub istotnie ulepszone produkty lub usługi	9	24	4	24,3	46,2	36,4
Wprowadziła zmiany w procesie wytwarzania produktów lub dostarczania usług	7	26	7	18,9	50,0	63,6
Wprowadziła zmiany w organizacji	5	19	6	13,5	36,5	54,5
Wprowadziła istotne zmiany w marketingu firmy	7	17	5	18,9	32,7	45,5

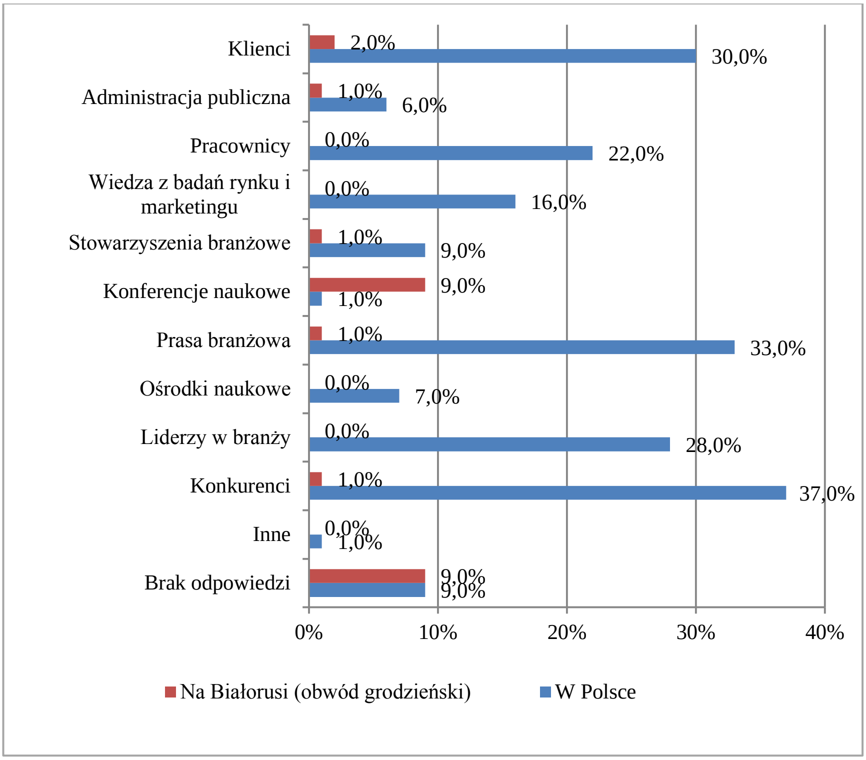
Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wśród źródeł innowacji szczególnie często (37%) wymieniano konkurentów (wykres 23). Wiele ważnych informacji potrzebnych do rozwoju nowych rozwiązań jedna trzecia badanych firm uzyskuje z prasy branżowej (33%) oraz od klientów (30%). Nieco mniej, bo 28% prowadzi proces naśladownictwa liderów branżowych. Dwie piąte firm jako źródło innowacyjnych zmian wskazało pracowników swojego przedsiębiorstwa.

Wśród najrzadszych źródeł wiedzy o nowych rozwiązaniach i sposobach działania w branży znalazły się: stowarzyszenia branżowe (9%), ośrodki naukowe (7%) oraz administracja publiczna (6%).

Jeśli chodzi o zastosowanie tych źródeł innowacji na Białorusi – trzech respondentów stwierdziło, że korzystało z wiedzy klientów z obwodu grodzieńskiego. Po jednym wskazaniu było na: prasę branżową, konferencje naukowe, stowarzyszenia branżowe oraz administrację publiczną.

Wykres 23. Źródła wiedzy o nowych rozwiązaniach i sposobach działania w branży na rynku polskim i białoruskim

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Kluczowym źródłem wiedzy o nowych rozwiązaniach i sposobach działania w branży dla badanych przedsiębiorstw zatrudniających od 6 do 9 pracowników są konkurenci (tabela 22). Odpowiedzi takiej udzieliło 27% podmiotów. Co piąty respondent wskazał na liderów w swojej branży (21,6%). Spośród przedsiębiorstw małych większość jako źródło wiedzy niezbędnej do wdrożenia zmian w ich organizacji wyróżniła prasę branżową (42,3%). Co trzeci badany wymienił zaś klientów (34,6%). Podmioty średniej wielkości korzystają z informacji

docierającej od konkurentów (63,6% wskazań), a także klientów (45,5%). Ważna jest dla nich również wiedza z badań rynku i marketingu (45,5%).

Tabela 19. Źródła wiedzy o nowych rozwiązaniach i sposobach działania w branży na rynku polskim i białoruskim według wielkości przedsiębiorstw

Wyszczególnienie	Wielkość przedsiębiorstw			Odsetek w %		
	od 6 do 9	od 10 do 49	od 50	od 6 do 9	od 10 do 49	od 50
Konkurenci	10	20	7	27,0	38,5	63,6
Liderzy w branży	8	16	4	21,6	30,8	36,4
Ośrodki naukowe	3	2	2	8,1	3,8	18,2
Prasa branżowa	7	22	4	18,9	42,3	36,4
Konferencje naukowe	4	6	2	10,8	11,5	18,2
Stowarzyszenia branżowe	2	5	2	5,4	9,6	18,2
Wiedza z badań rynku i marketingu	2	9	5	5,4	17,3	45,5
Pracownicy	6	13	3	16,2	25,0	27,3
Administracja publiczna	2	2	2	5,4	3,8	18,2
Klienci	7	18	5	18,9	34,6	45,5
Inne	3	0	0	8,1	0,0	0,0
Brak odpowiedzi				0,0	0,0	0,0

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Przedsiębiorstwa dokonujące lub zamierzające dokonać ekspansji na inne rynki na swojej drodze często napotykają wiele trudności, zarówno zależnych od samego podmiotu, jak i od niego niezależnych (tabela 23). Respondenci mogli ocenić bariery, jakie napotykają, w ich opinii, przedsiębiorstwa w ekspansji na inne rynki w skali od 0 do 2, gdzie: 0 – brak wpływu, 1 – duży wpływ, 2 – bardzo duży wpływ.

Wśród barier w ekspansji na inne rynki, w tym również do obwodu grodzieńskiego, najwyżej ocenione zostały te o charakterze formalno-prawnym (średnia ocena 1,0). Jako mające bardzo duży wpływ zostały one ocenione przez 32% badanych. Ważnym problemem jest niewystarczająca znajomość rynku docelowego. Aż 24% respondentów oceniło, że ma ona bardzo duży wpływ na ograniczone zainteresowanie przedsiębiorstwa ekspansją na rynki zagraniczne.

Tabela 20. Bariery w procesie ekspansji na inne rynki, w tym na rynek transgraniczny obwodu grodzieńskiego na Białorusi

Wyszczególnienie	Ocena						Średnia ocena
	0		1		2		
	Liczba	Odsetek	Liczba	Odsetek	Liczba	Odsetek	
Niewystarczający poziom znajomości rynku docelowego	43	43%	24	24%	24	24%	0,8
Niewystarczający poziom środków finansowych na promocje przedsiębiorstwa/produktów na rynku docelowym	48	48%	27	27%	17	17%	0,7
Bariery formalnoprawne na rynku docelowym	34	34%	26	26%	32	32%	1,0
Brak wsparcia ze strony instytucji otoczenia biznesu	44	44%	27	27%	20	20%	0,7
Niski poziom popytu zewnętrznego	47	47%	28	28%	16	16%	0,7
Niska konkurencyjność cenowa produktów/usług	39	39%	32	32%	20	20%	0,8
Poziom zaawansowania technologicznego produktu	66	66%	16	16%	9	9%	0,4
Zmienność kursu waluty krajowej względem walut obcych	45	45%	25	25%	21	21%	0,7
Wysokie koszty importu zaopatrzeniowego	51	51%	23	23%	17	17%	0,6
Wysokie koszty kredytów na działalność eksportową	47	47%	23	23%	19	19%	0,7
Inne, jakie?	2	2%	1	1%	4	4%	–
Brak odpowiedzi	6						–

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Średnia ocen w przypadku tego ograniczenia wyniosła 0,8. Kolejną istotną trudnością jest zmienność kursu waluty krajowej względem walut obcych. Około jednej piątej badanych (21%) wskazało na bardzo duży wpływ tego czynnika na ich decyzje o ekspansji na inne rynki. Średnio barierę tę oceniono na poziomie 0,7.

Warto również zwrócić uwagę na dostrzeganą przez respondentów niską konkurencyjność cenową produktów/usług. W tym przypadku znaczna część badanych wskazała na duży lub bardzo duży wpływ tego utrudnienia na rozwój działalności na innych rynkach. Średnia ocena tej bariery przez respondentów wyniosła 0,8.

Jednocześnie trzeba zauważyć, że w zasadzie, zdaniem większości badanych, zaawansowanie technologiczne oferowanych produktów nie stanowi większego utrudnienia w prowadzonej ekspansji na inne rynki. Bariera ta została oceniona przez respondentów na poziomie średnim 0,4. Jedna trzecia badanych stwierdziła, że kwestia taka nie ma żadnego wpływu na decyzje o procesie ekspansji na inne rynki. Nieco więcej niż połowa respondentów (51%) stwierdziła, że problemem są wysokie koszty importu zaopatrzeniowego.

Na podstawie powyższych odpowiedzi stwierdzić można, że oferowane przez przedsiębiorstwa z podregionu produkty i usługi w znacznym stopniu odpowiadają potrzebom nabywców zza wschodniej granicy. Utrudnienia stanowią raczej, dość często wskazywane w literaturze przedmiotu, ograniczenia związane z aspektami prawnymi i finansowymi, które w znacznym stopniu są niezależne od przedsiębiorców i wynikają z polityki krajowej, jak też polityki instytucji finansowych. Jednocześnie jednak wśród barier dość istotnie wpływających na trudności w ekspansji znajdują się te, na które mogą mieć wpływ przedsiębiorstwa, jak chociażby wiedza o rynku docelowym.

6.3. Korzyści ze współpracy transgranicznej

Współpraca transgraniczna będzie odbywać się wówczas, gdy faktycznie podmioty osiągną z niej korzyści. Respondenci mieli za zadanie ocenić potencjalne korzyści z kooperacji w skali od -2 do +2, gdzie: -2 – zdecydowanie się nie zgadzam, -1 – nie zgadzam się, 0 – nie mam zdania, +1 – zgadzam się, +2 – zdecydowanie się zgadzam (tabela 24).

W opinii respondentów, korzyści mogą dotyczyć przede wszystkim dostępu do rynku zbytu po drugiej stronie granicy (średnia ocena 1,1). Połowa badanych wskazała, że jak najbardziej taka sytuacja może mieć miejsce.

Inne potencjalne korzyści nie zostały już ocenione jako takie, które mogą mieć bardzo duże znaczenie. Część badanych stwierdziła, że dzięki współpracy może mieć dostęp do siły roboczej oraz źródeł zaopatrzenia w surowce czy półfabrykaty w niższych cenach niż te na rynku rodzimym.

Współpraca w zakresie produkcji, czy też mająca na celu wspólną ekspansję z partnerami na inne rynki zagraniczne, to korzyści dość nisko ocenione, jednak w opinii części respondentów mogą one mieć miejsce.

Zdaniem badanych, raczej nie należy spodziewać się korzyści z dostępu do nowoczesnych technologii (średnia ocena -0,4) czy lepiej wykwalifikowanych i bardziej doświadczonych zasobów ludzkich (-0,3).

Nieco więcej osób lepiej oceniło możliwość wspólnego i szybszego wdrażania innowacji marketingowych (0,1) czy produktowych (0,1). Przy czym zdecydowana liczba respondentów nie była tym zainteresowana.

Wydaje się, że badani jednak nie liczą na zbyt wiele korzyści, jakie mogą wystąpić w związku z nawiązaniem współpracy transgranicznej, gdyż w swoich wypowiedziach byli dość powściągliwi.

Tabela 21. Korzyści, jakie mogą potencjalnie wystąpić przy nawiązaniu współpracy transgranicznej

Wyszczególnienie	**Ocena**										**Średnia ocena**
	-2		**-1**		**0**		**1**		**2**		
	Liczba	**Odsetek**	**Liczba**	**Odsetek**	**Liczba**	**Odsetek**	**Liczba**	**Odsetek**	**Liczba**	**Odsetek**	
Brak odpowiedzi	1										–
Inne (jakie?)	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	1	1%	–
Dostęp do tańszych źródeł zaopatrzenia (surowce, półfabrykaty)	12	12%	4	4%	34	34%	20	20%	27	27%	0,5
Dostęp do tańszej siły roboczej	6	6%	6	6%	42	42%	21	21%	22	22%	0,5
Dostęp do wyższej jakości zasobów pracy (lepiej wy-	15	15%	22	22%	44	44%	6	6%	9	9%	-0,3

Wyszczególnienie	Ocena										Średnia ocena
	-2		-1		0		1		2		
	Liczba	Odsetek	Liczba	Odsetek	Liczba	Odsetek	Liczba	Odsetek	Liczba	Odsetek	
kwalifikowanych, z większym doświadczeniem)											
Dostęp do nowoczesnych technologii	14	14%	27	27%	40	40%	6	6%	7	7%	-0,4
Dostęp do rynku zbytu po drugiej stronie granicy	5	5%	3	3%	17	17%	24	24%	50	50%	1,1
Możliwość wspólnej ekspansji na rynki trzecie	9	9%	8	8%	45	45%	15	15%	22	22%	0,3
Możliwość kooperacji produkcyjnej obniżającej koszty	3	3%	8	8%	46	46%	26	26%	15	15%	0,4
Możliwość przyśpieszenia wdrażania innowacji produktowych	11	11%	9	9%	52	52%	14	14%	12	12%	0,1
Możliwość przyśpieszenia wdrażania innowacji marketingowych	10	10%	8	8%	53	53%	13	13%	14	14%	0,1

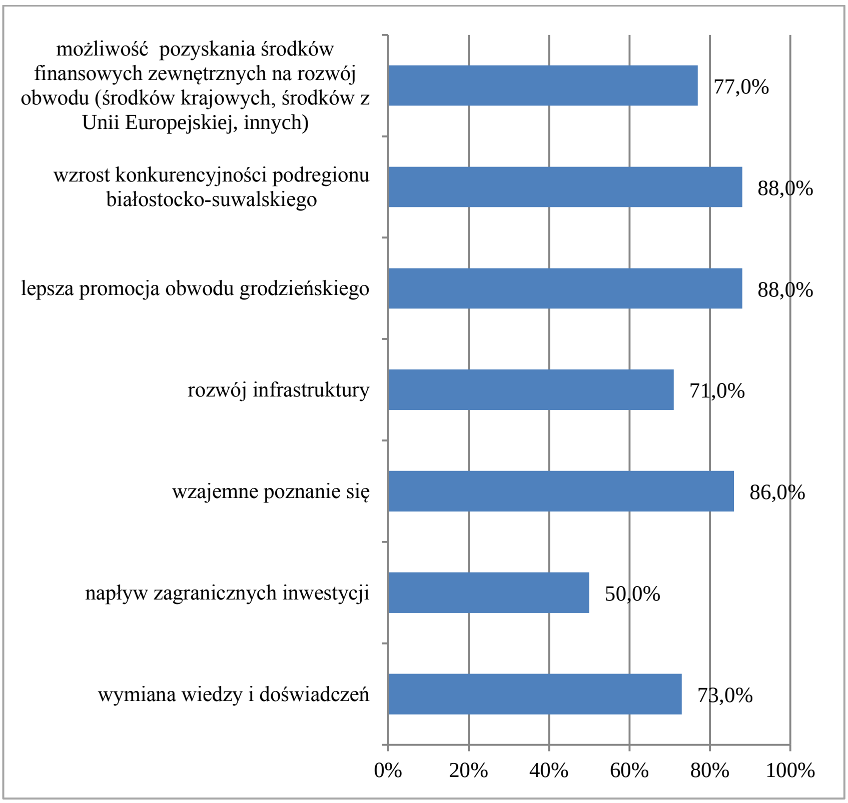
Źródła: Badania własne metodą CATI.

Inne ważne zdaniem respondentów korzyści, które mogą wystąpić, a nie znalazły się na powyższej liście, to przede wszystkim poszerzenie rynków zbytu i pozyskanie nowych klientów (14 odpowiedzi). Kolejnym rodzajem wskazywanych korzyści są wzrost sprzedaży i w konsekwencji wzrost zysków (7 odpowiedzi). Niektórzy badani spodziewają się, że

nastąpi zwiększenie zatrudnienia, związane ze zwiększeniem zbytu i wzrostem realizowanej produkcji (6 odpowiedzi). Liczą również, że w konsekwencji nastąpi obniżenie kosztów siły roboczej (2 odpowiedzi). Wśród innych interesujących odpowiedzi pojawiły się wskazania na: przełamanie barier kulturowych, stworzenie nowych produktów czy dostęp do tańszych produktów.

Następnie spytano respondentów o to, jakie potencjalne korzyści ze współpracy mogą wystąpić w podregionie białostocko-suwalskim, dzięki współpracy z podmiotami z obwodu grodzieńskiego (wykres 24). Opinie respondentów były zdecydowanie bardziej optymistyczne niż odnośnie korzyści możliwych do uzyskania przez ich przedsiębiorstwa.

Wykres 24. Potencjalne korzyści, jakie mogą wystąpić w podregionie białostocko-suwalskim dzięki rozwojowi współpracy z obwodem grodzieńskim na Białorusi

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Większość z nich stwierdziła, że wśród korzyści takich może mieć miejsce przede wszystkim lepsza promocja, jak i wzrost konkurencyjności, ogólnie rzecz biorąc, podregionu białostocko-suwalskiego (po 88% pozytywnych wskazań).

Inną korzyścią może być szansa na wzajemne poznanie się podmiotów z obu stron granicy (86% respondentów) czy też wzajemna wymiana wiedzy i doświadczeń (73%). Ważna może być ponadto możliwość pozyskania środków finansowych z takich źródeł jak na przykład Unia Europejska (77%). W opinii badanych, taka współpraca daje też szansę na rozwój infrastruktury po drugiej stronie granicy (71%). Najmniej, bo połowa badanych stwierdziła, że współpraca może przyczynić się do napływu zagranicznych inwestycji (50%).

6.4. Bariery współpracy transgranicznej

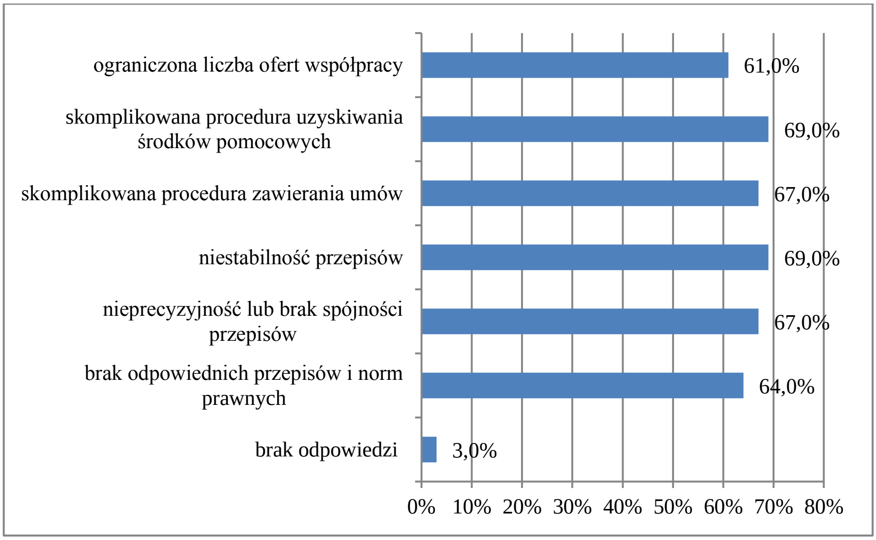
Respondenci zostali również spytani o trudności, jakie mogą ich zdaniem stanąć na drodze współpracy transgranicznej przedsiębiorstw z podregionu białostocko-suwalskiego z obwodem grodzieńskim. Bariery te zostały podzielone na siedem grup (wykresy 25-31). Szczególnie często wskazywano na możliwość wystąpienia utrudnień o charakterze formalnoprawnym. Przede wszystkim wymieniana była niestabilność przepisów, a także skomplikowane procedury uzyskania środków pomocowych (po 69%).

Problemem może być również nieprecyzyjność czy też brak spójności przepisów, a także skomplikowana procedura zawierania umów (po 67%). Wielu respondentów wskazało również na brak odpowiednich przepisów i norm prawnych oraz ograniczoną liczbę ofert współpracy (64%).

Wśród ograniczeń instytucjonalnych, w opinii badanych, szczególnym problemem może być słabo rozwinięty system informacji (według 70%). Trudność stanowi też ograniczona aktywność ze strony urzędów i ich pracowników w kwestii nawiązywania współpracy z podmiotami z zagranicy (69%), a także słaba koordynacja działań między instytucjami w zakresie współpracy (66%).

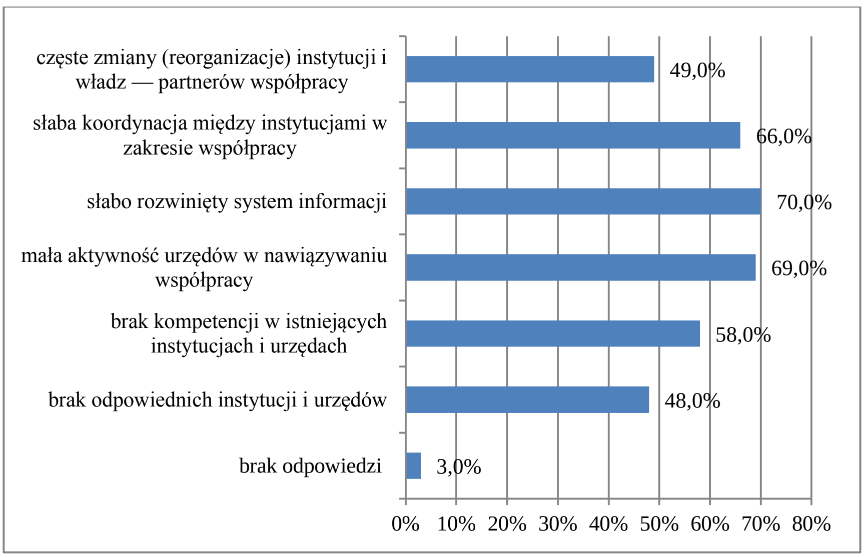
Około połowy badanych uważa, że barierą we współpracy są częste zmiany – reorganizacje mające miejsce w odniesieniu do instytucji i władz mogących być partnerami (49%). Natomiast mniej niż połowa badanych (48%) uznała, że problemem jest brak odpowiednich instytucji, w tym urzędów, które mogłyby wziąć na siebie odpowiedzialność za współpracę z regionem transgranicznym.

Wykres 25. Ograniczenia formalnoprawne współpracy z podmiotami z obwodu grodzieńskiego

Źródła: Badania własne metodą CATI.

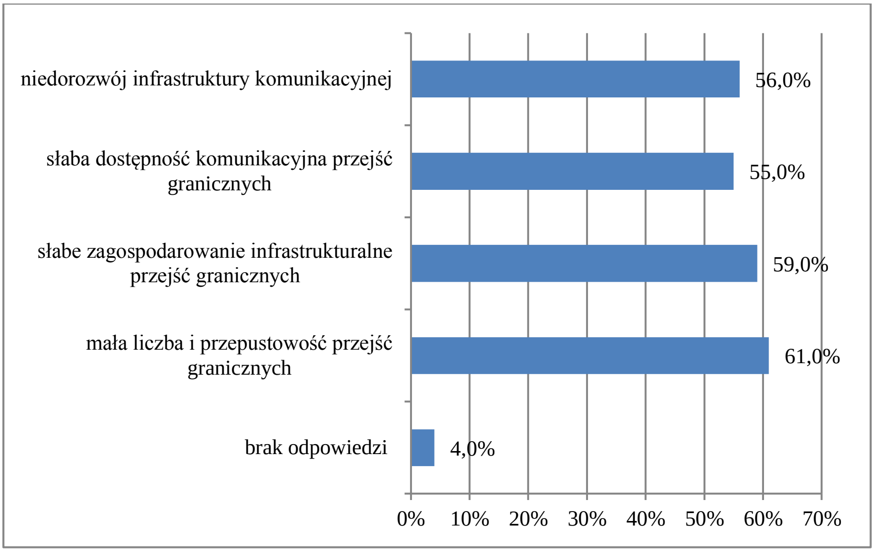
Wykres 26. Ograniczenia instytucjonalne współpracy z podmiotami z obwodu grodzieńskiego

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Jako potencjalne bariery infrastrukturalne oceniane były cztery czynniki. W porównaniu do wcześniejszych dwóch grup ograniczeń, te były rzadziej wskazywane przez respondentów. Dwie trzecie badanych stwierdziło, że problemem jest mała liczba przejść granicznych, jak również ich przepustowość (61%). Często ma miejsce, zdaniem respondentów, słabe zagospodarowanie przejść granicznych (59%). Problem stanowią także nierozwinięta infrastruktura komunikacyjna (56%) oraz słaba dostępność komunikacyjna przejść granicznych (55%).

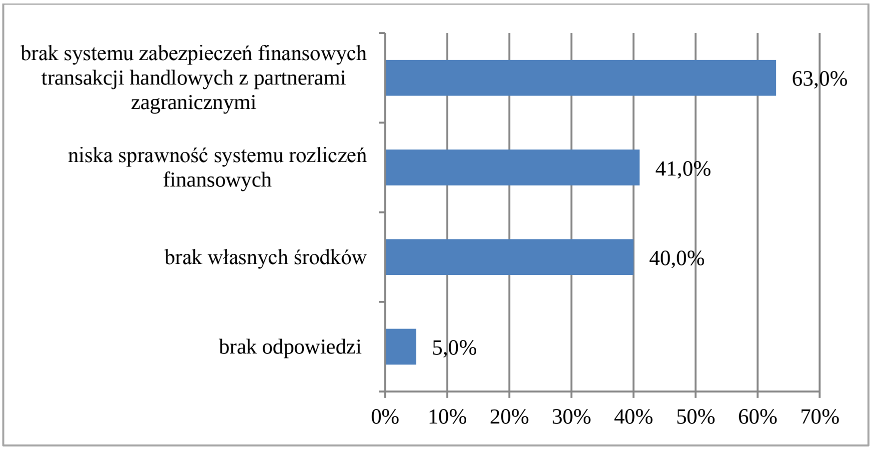
Wykres 27. Ograniczenia infrastrukturalne współpracy z podmiotami z obwodu grodzieńskiego

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wśród ograniczeń finansowych szczególną uwagę zwraca fakt, że dwie trzecie badanych stwierdziło, iż problem stanowi brak systemu zabezpieczeń finansowych transakcji handlowych z partnerami zagranicznymi. Co interesujące, jedynie dwie piąte respondentów uznało, że problemem jest brak środków własnych ze strony przedsiębiorstw z obwodu grodzieńskiego (40%). Może to świadczyć o tym, iż w opinii badanych takie środki nie są niezbędne do przynajmniej wstępnego nawiązania współpracy z podmiotami z zagranicy.

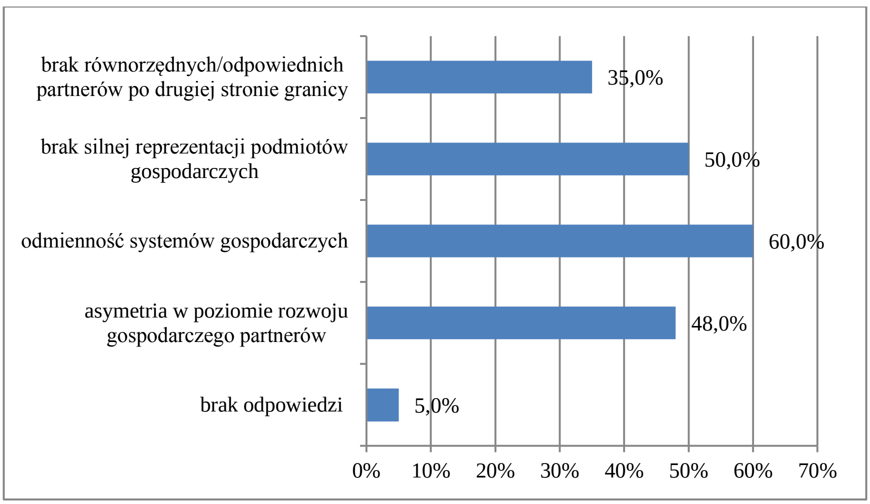
Wykres 28. Ograniczenia finansowe współpracy z podmiotami z obwodu grodzieńskiego

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Problemem związanym z aspektami gospodarczymi może być odmienność systemów gospodarczych (60%). Połowa badanych stwierdziła, że trudność stanowi brak silnej reprezentacji podmiotów gospodarczych po obu stronach granicy (50%).

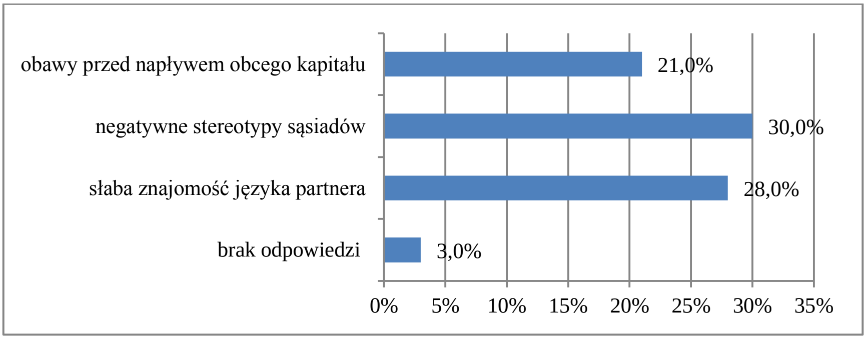
Wykres 29. Ograniczenia gospodarcze współpracy z podmiotami z obwodu grodzieńskiego

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Ograniczenia o charakterze społecznym czy związane ze środowiskiem naturalnym, jako poważny problem w prowadzeniu współpracy, były przez respondentów oceniane zdecydowanie rzadziej w porównaniu do wcześniejszych grup barier. Jedynie co trzeci badany uznał, że trudność stanowią negatywne stereotypy odnośnie postrzegania ludzi po obu stronach granicy. Dla większości nie stanowi problemu znajomość języka partnera czy obawa przed napływem kapitału obcego.

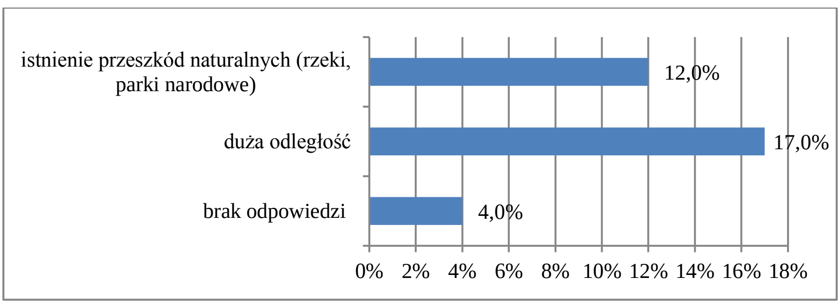
Wykres 30. Ograniczenia społeczne współpracy z podmiotami z obwodu grodzieńskiego

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Przeszkody środowiskowe w zasadzie nie mają znaczenia. Zarówno geograficzna odległość partnerów, jak też naturalne przeszkody, typu rzeki, parki narodowe, przez zdecydowaną większość respondentów nie zostały uznane za mające znaczenie. Jedynie 17% badanych wskazało na pewne utrudnienia wynikające z dużej odległości od innych kooperantów.

Wykres 31. Ograniczenia środowiskowe współpracy z podmiotami z obwodu grodzieńskiego

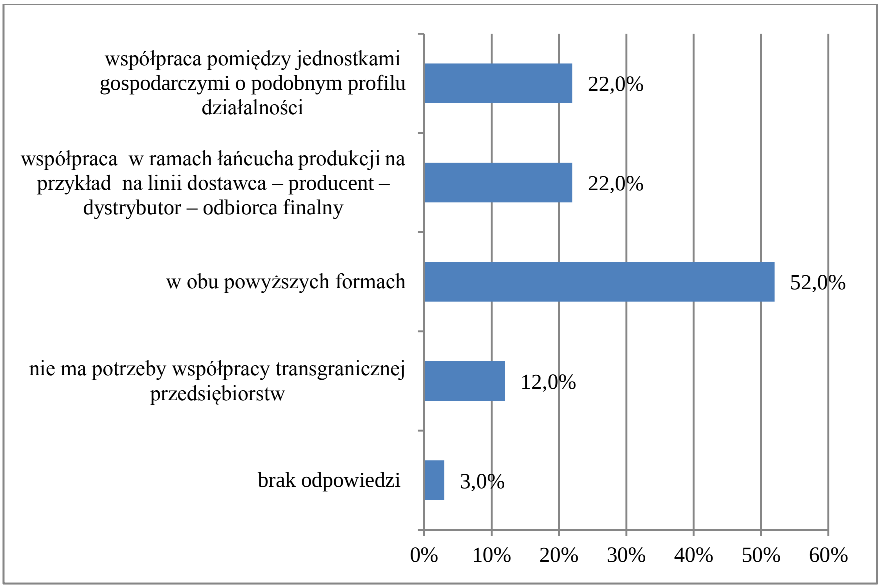

Źródła: Badania własne metodą CATI.

6.5. Potrzeby w zakresie współpracy transgranicznej

Respondenci zostali poproszeni o wskazanie kierunku rozwoju współpracy z innymi przedsiębiorstwami (wykres 32). Większość, bo 52% badanych, wymieniła potrzebę współpracy zarówno z podmiotami o podobnym profilu działalności, jak i w ramach łańcucha produkcyjnego. Co piąty badany był zainteresowany współpracą jedynie z podmiotami o podobnym profilu działalności. Zbliżona liczba ankietowanych wskazała na chęć włączenia się do łańcucha produkcyjnego, w którym biorą udział podmioty z różnych branż. Jednocześnie 12% respondentów stwierdziło, że nie ma na chwilę obecną potrzeby podjęcia współpracy transgranicznej z innymi przedsiębiorstwami.

Wykres 32. Rodzaje przedsiębiorstw, z którymi istniałaby potrzeba rozwoju współpracy

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Jeśli chodzi o przedsiębiorstwa z obwodu grodzieńskiego, to większość badanych byłaby zainteresowana współpracą z firmami, które mogłyby być potencjalnymi dostawcami zaopatrzenia, półproduktów czy wyposażenia (wykres 33). Na odpowiedź taką wskazało 83% badanych. Szczególnie byliby oni zainteresowani współpracą z podmiotami dostarczającymi: tańsze paliwo (2 wskazania), drewno i jego pochodne (2 od-

powiedzi), części do pojazdów (2 odpowiedzi), a także: stal i jej półprodukty, nawozy, cement, tworzywa sztuczne, maszyny.

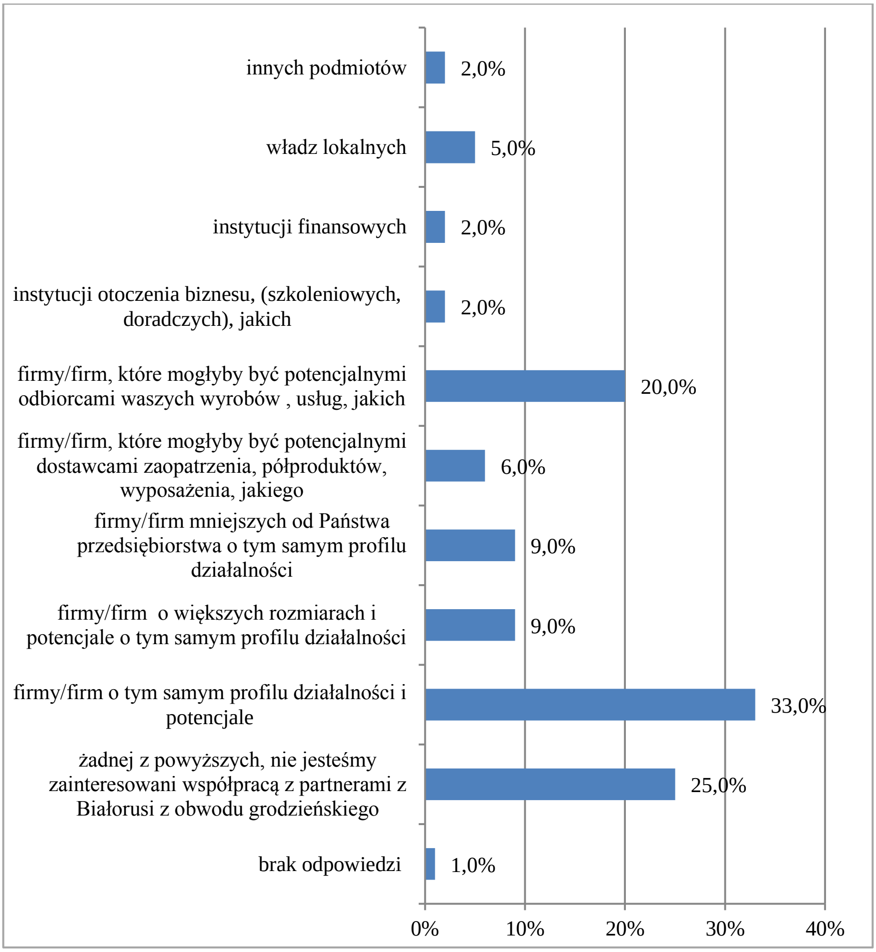
Następnym rodzajem pożądanych kooperantów są firmy, które mogłyby być potencjalnymi odbiorcami wyrobów/usług przedsiębiorstw z podregionu białostocko-suwalskiego. Odpowiedzi takiej udzieliło 60% badanych. Wśród tych produktów wskazane zostały między innymi: wyroby z drewna, kotły c.o., narzędzia do przemysłu drzewnego i meblowego, konstrukcje stalowe i ogrodzenia, meble i wyroby z drewna, produkty spożywcze (w tym lody, mrożone owoce i warzywa), pieczywo, napoje. Jako usługi, które mogłyby być sprzedawane odbiorcom z obwodu grodzieńskiego, wymieniano chociażby usługi: transportowe, hotelarskie, poligraficzne. Co trzeci respondent jako pożądany typ partnerów z obwodu grodzieńskiego wskazał firmy o tym samym profilu działalności i potencjale (33%).

Najbardziej korzystna dla badanych podmiotów współpraca z partnerami z obwodu grodzieńskiego, zdaniem respondentów, polegałyby przede wszystkim na sprzedaży swoich usług czy produktów za granicą. To pozwoliłoby bowiem poszerzyć dotychczasowy rynek przedsiębiorstw z podregionu białostocko-suwalskiego. Odpowiedzi takiej udzieliło 43 respondentów.

Inni dostrzegają szansę w pozyskaniu nowych rynków zaopatrzenia w surowce, które będą tańsze niż od dotychczasowych dostawców (7 odpowiedzi). Natomiast czterech przedstawicieli badanych firm stwierdziło, że taka współpraca pozwoliłaby na wymianę doświadczeń, uzupełnienie wiedzy na temat technologii produkcji czy też wiedzy o rynku białoruskim.

Istotną rolę w rozwoju współpracy transgranicznej często odgrywają samorządy lokalne. Zapytano w związku z tym respondentów o to, jakie zadania mogłyby tego rodzaju władze realizować w tym obszarze (wykres 34). Niemal dwie trzecie badanych stwierdziło, że przede wszystkim ważne są działania o charakterze informacyjnym (63%). Nieco mniej, bo 58% respondentów wskazało na konieczność uproszczenia procedur administracyjnych oraz zmniejszenie skutków różnic w systemach prawnych po obu stronach granicy. Na pozostałe odpowiedzi uzyskano jeszcze mniej wskazań. Przede wszystkim dla 42% badanych ważna jest promocja sieci współpracy. Dwie piąte respondentów oczekuje podniesienia świadomości przedsiębiorców w zakresie możliwości i korzyści ze współpracy transgranicznej (40%). Ważna byłaby również pomoc poprzez wsparcie finansowe (38%), a także tworzenie niezbędnej infrastruktury społecznej i technicznej (37%).

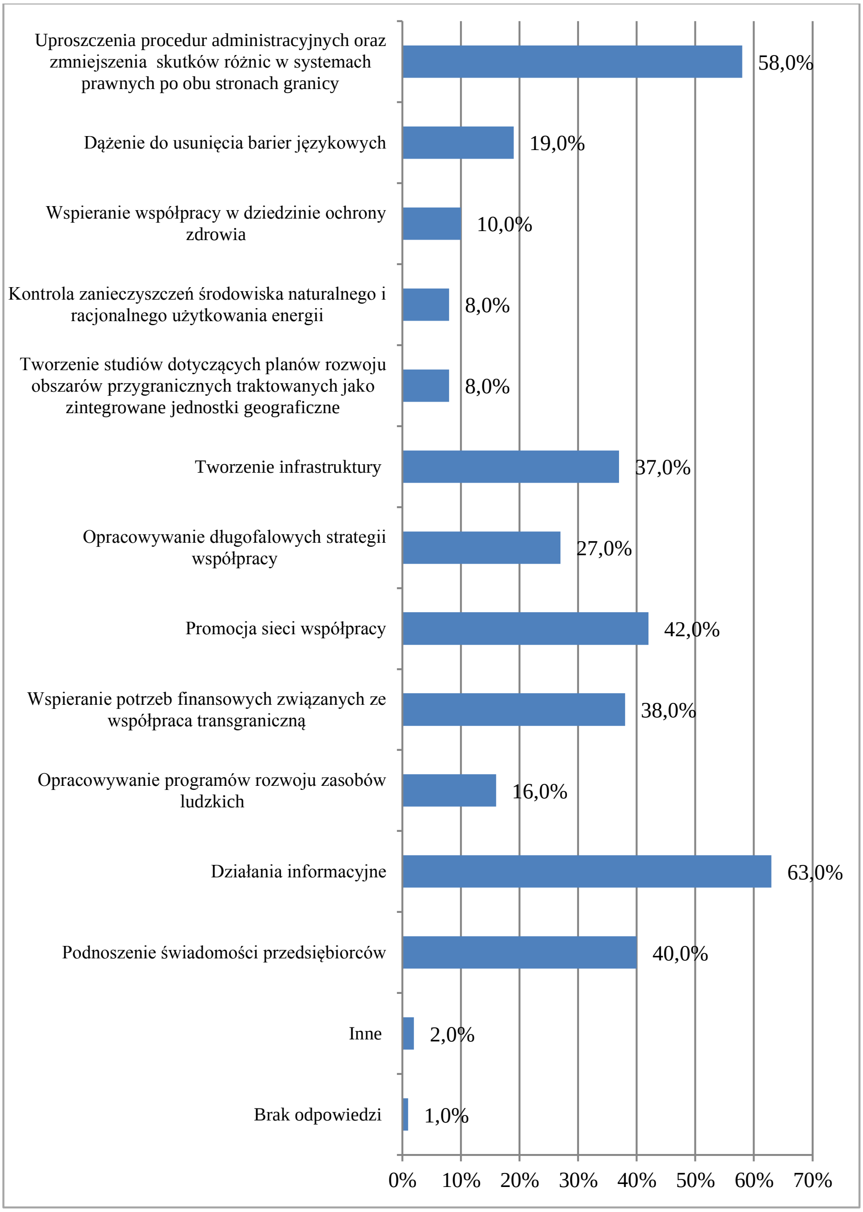
Wykres 33. Rodzaje partnerów z obwodu grodzieńskiego, współpracą z którymi istniałoby zainteresowanie

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wśród najrzadziej wskazywanych rodzajów wsparcia, jakie mogłoby być dostarczone przez władze samorządowe, znalazły się: kontrola zanieczyszczeń środowiska naturalnego i racjonalnego użytkowania energii oraz tworzenie studiów dotyczących planów rozwoju obszarów przygranicznych.

Wykres 34. Zadania w zakresie rozwoju współpracy transgranicznej, które powinny realizować samorządy lokalne (władze lokalne)

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wsparcie przez władze lokalne działalności podmiotów w regionach przygranicznych może mieć różny charakter. Badani przedstawiciele przedsiębiorstw zostali poproszeni o wskazanie, jakiego rodzaju pomocy w szczególności oczekują (wykres 35). W zasadzie spośród 12 rodzajów działań żadne nie było specjalnie pożądane przez większość respondentów. Najczęściej wskazywanym przez ponad połowę z nich było promowanie gospodarki oraz przedsiębiorstw z drugiej strony granicy (54%).

Następne w kolejności znalazło się ogólne wsparcie działań eksportowych lokalnych firm (44%). Więcej niż jedna trzecia badanych liczyłaby na pomoc w nawiązaniu kontaktu, tudzież poszukiwanie partnera po drugiej stronie granicy (36%) czy też organizację targów i wystaw w podregionie białostocko-suwalskim dla firm z Białorusi (36%).

Wśród najmniej pożądanych rodzajów potencjalnego wsparcia w zakresie rozwijania współpracy transgranicznej z partnerami w podregionie grodzieńskim znalazły się między innymi: przyjmowanie misji gospodarczych z Białorusi (5%) czy wspieranie współpracy transgranicznej w określonych branżach posiadających największy potencjał (4%). Spośród badanych czterech respondentów stwierdziło, że nie oczekuje żadnego wsparcia ze strony władz lokalnych.

Wykres 35. Wsparcie w zakresie rozwijania współpracy transgranicznej z partnerami w obwodzie grodzieńskim na Białorusi, jakiego przedsiębiorcy oczekiwaliby od władz

Źródła: Badania własne metodą CATI.

6.6. Mocne i słabe strony gospodarki podregionu białostocko-suwalskiego

Badani zostali poproszeni o wskazanie branż z podregionu białostocko-suwalskiego, które mogą stanowić jego mocną stronę i potencjał we współpracy transgranicznej. Spośród licznych branż respondenci mieli dokonać wyboru maksymalnie 5 (wykres 36).

Najwięcej wskazań dotyczyło działalności związanej z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem. Odpowiedzi pozytywne odnośnie tego rodzaju działalności uzyskano od 83% respondentów. Drugi w kolejności jest handel, zarówno hurtowy, jak i detaliczny (76%). Na miejscu trzecim znalazło się budownictwo. Może być ono istotnym obszarem działalności w ramach współpracy transgranicznej. Wskazało na nie 48% respondentów. Ponad jedna trzecia badanych wymieniła działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (37%) oraz transport i gospodarkę magazynową (35%). Nieco mniej, bo zaledwie 28% respondentów stwierdziło, że istnieją możliwości prowadzenia wspólnej działalności w zakresie przetwórstwa przemysłowego. Co czwarty badany (26%) wskazał na działalność związaną z kulturą, rozrywką i rekreacją, zaś co piąty na naprawę pojazdów samochodowych i motocykli (22%).

Zdecydowanie najmniej wskazań uzyskano w przypadku działalności, która ze swojej natury ma raczej charakter niemobilny, jaką jest dostawa wody i gospodarowanie ściekami i odpadami (1%). Co interesujące, respondenci wskazali także na brak potencjału rozwojowego w dziedzinie finansowania i ubezpieczeń, działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości czy z usługami administrowania i działalnością wspierającą.

Wykres 36. Branże z podregionu białostocko-suwalskiego z potencjałem do współpracy transgranicznej

Odpowiedzi nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać maksymalnie 5 odpowiedzi.

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Potencjał przedsiębiorstw z podregionu białostocko-suwalskiego jest istotny z punktu widzenia podejmowania przez nie współpracy z innymi podmiotami, i to zarówno w kraju, jak i za granicą. Na podstawie otrzymanych wyników badań można stwierdzić, że przedstawiciele firm wysoko oceniają swój potencjał konkurencyjny w większości podmiotów. Spośród analizowanych 26 elementów tego potencjału, przeważająca większość respondentów dokonała jego pozytywnej oceny (wykres 37).

Zdecydowana grupa badanych wysoko oceniła znajomość potrzeb klientów (88%). Ponadto, w ich opinii, ma miejsce duże zaangażowanie kierownictwa, jak i samych pracowników w programy zapewnienia jakości. Jednocześnie badani z większości podmiotów stwierdzili, że mocną stroną jest renoma ich firmy, jak i znajomość aktualnej sytuacji na rynku (po 77% pozytywnych odpowiedzi). Wśród najrzadziej pozytywnie ocenianych elementów potencjału konkurencyjności badanych przedsiębiorstw znalazł się budżet na działalność badawczo-rozwojową. Jako swoją mocną stronę wskazało ten aspekt jedynie 19% respondentów.

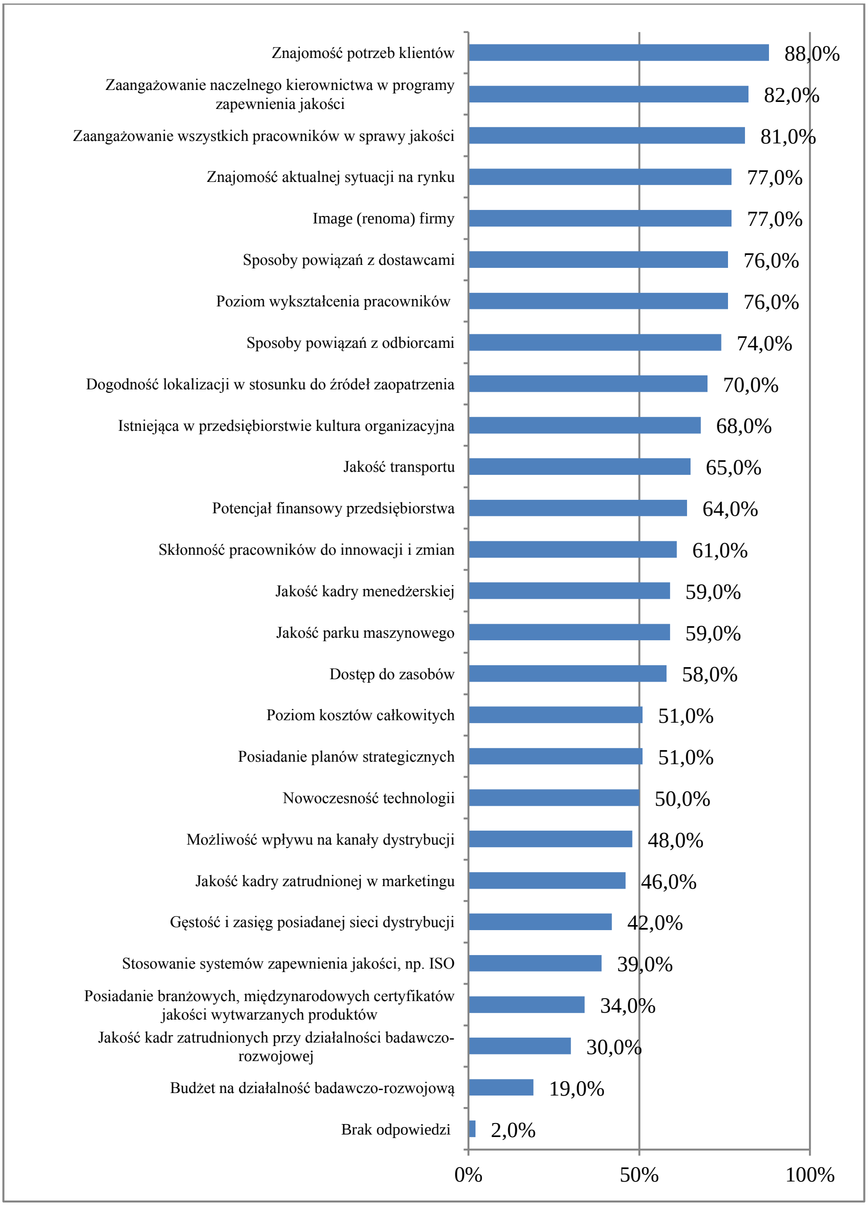
Badane podmioty dość rzadko mogły pochwalić się jakością kadr zatrudnionych przy realizacji działalności badawczo-rozwojowej (30% pozytywnych odpowiedzi), posiadaniem branżowych, międzynarodowych certyfikatów jakości wytwarzanych produktów (34%) czy też stosowaniem systemów zapewnienia jakości, np. ISO (39%).

W przypadku słabych stron potencjału konkurencyjnego przedsiębiorstw szczególnie często podkreślany był przez badanych ograniczony budżet na działalność badawczo-rozwojową (wykres 38). Odpowiedzi takiej udzieliło 56% respondentów. Niemal połowa przedstawicieli firm wskazała na jakość kadr zatrudnionych przy działalności badawczo-rozwojowej, posiadanie certyfikatów oraz stosowanie systemów zapewnienia jakości.

Najrzadziej wskazywaną słabą stroną potencjału konkurencyjnego badanych firm była znajomość potrzeb klientów (2% odpowiedzi). Problemu w tym zakresie nie stanowi także – w opinii respondentów – zaangażowanie naczelnego kierownictwa w programy jakości.

Niektóre z powyższych elementów potencjału konkurencyjnego mogą, w opinii badanych, być wzmocnione dzięki współpracy transgranicznej (wykres 37).

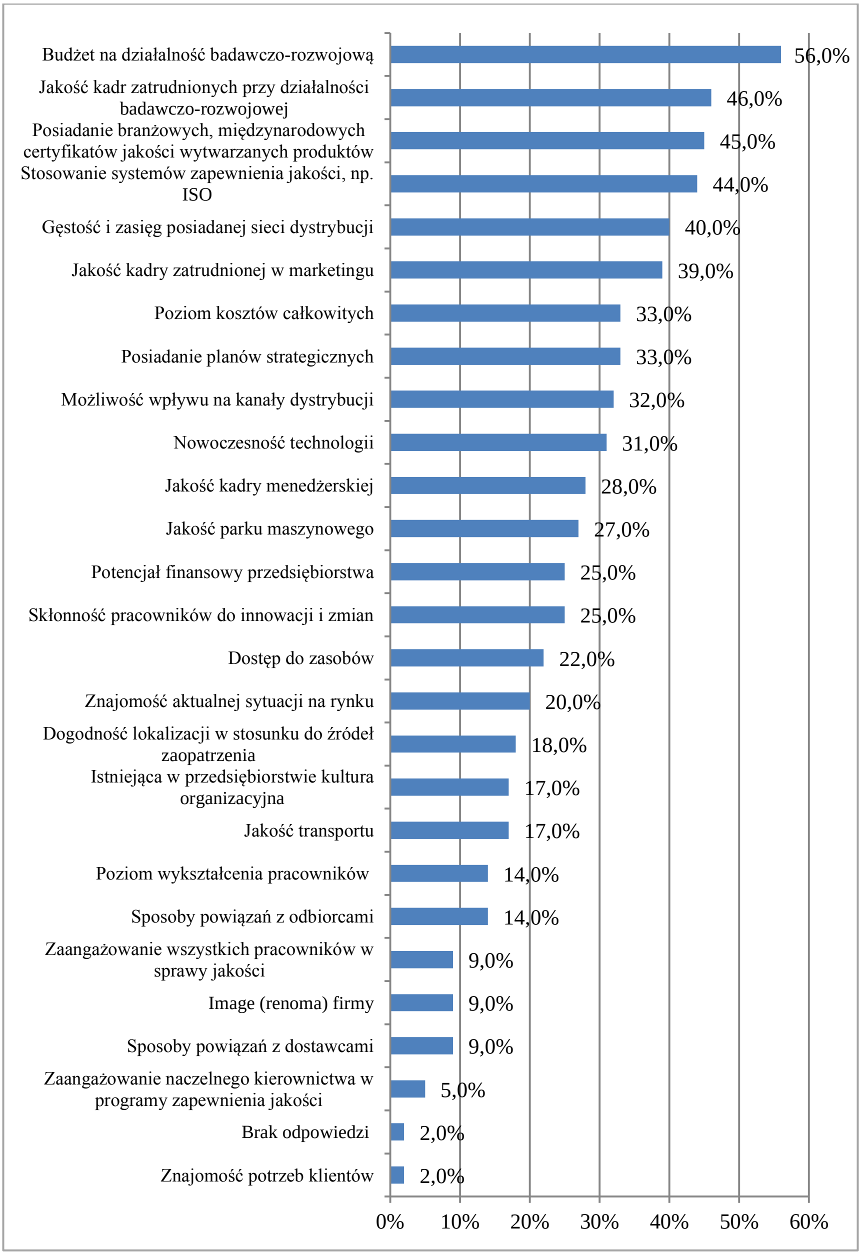
Wykres 37. Mocne strony potencjału konkurencyjnego przedsiębiorstw z podregionu białostocko-suwalskiego

Odpowiedzi nie sumują się do 100, gdyż respondenci mogli wskazać maksymalnie 5 odpowiedzi.

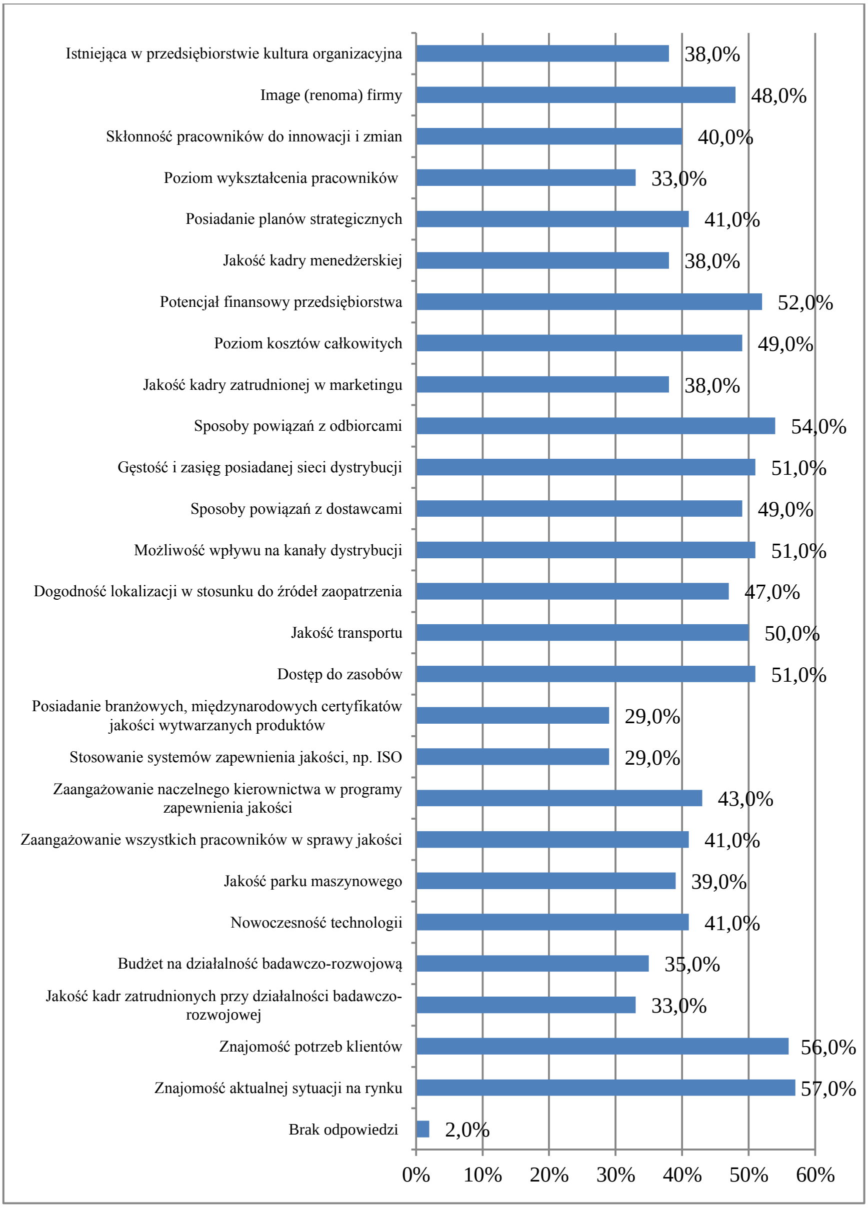
Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wykres 38. Słabe strony potencjału konkurencyjnego przedsiębiorstw z podregionu białostocko-suwalskiego

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wykres 39. Elementy potencjału konkurencyjnego przedsiębiorstw z podregionu białostocko-suwalskiego, na które może pozytywnie oddziaływać współpraca transgraniczna

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Chociaż większość badanych stwierdziła, że mocną stroną ich przedsiębiorstwa jest znajomość aktualnej sytuacji na rynku, to i tak wierzy, że dzięki współpracy z innymi podmiotami zza wschodniej granicy miałaby możliwość poszerzenia swojej wiedzy na ten temat. Odpowiedzi pozytywnej odnośnie tego elementu potencjału konkurencyjności udzieliło 57% respondentów. Podobna liczba podmiotów wskazała na poprawę w zakresie znajomości potrzeb klientów (56%). Zauważają również szanse poprawy sposobów powiązań z odbiorcami (54% badanych), wzmocnienie swojego potencjału finansowego (52%), zagęszczenia i poszerzenia zasięgu sieci dystrybucji, możliwości wpływu na kanały dystrybucji czy dostępu do zasobów (po 51% wskazań). Współpraca transgraniczna, w opinii niemal jednej trzeciej badanych, najmniejszy wpływ będzie zaś miała na posiadanie certyfikatów jakości wytwarzanych produktów czy zwiększone możliwości stosowania systemów zapewnienia jakości (po 29% respondentów).

Potencjał konkurencyjny, będący w posiadaniu przedsiębiorstw biorących udział w badaniu, ma wpływ na stosowane przez podmioty instrumenty konkurowania na rynku (wykres 40). W opinii respondentów, istotne są takie narzędzia, jak: cena (92% odpowiedzi pozytywnych) i jakość produktów (90%) oraz wizerunek podmiotu i elastyczność w dostosowaniu produktów do potrzeb odbiorców (88%). Jako mocną stronę uznano również zapewnienie klientom dogodnego dostępu do produktów oraz oferowane warunki płatności (po 86%).

Wśród najniżej ocenianych, jako mocna strona przedsiębiorstwa, znalazły się takie instrumenty konkurowania, jak: częstsze od innych wprowadzanie na rynek nowych produktów czy też rozbudzanie nowych potrzeb wśród odbiorców (po 43% odpowiedzi pozytywnych). W przypadku jedynie niemal połowy badanych znaczenie ma instrument, jakim jest zakres świadczonych usług przedsprzedażnych (45%) oraz cena usług posprzedażnych (47%).

Wykres 40. Mocne strony stosowanych przez przedsiębiorstwa z podregionu białostocko-suwalskiego instrumentów konkurowania

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wśród słabych stron stosowanych przez przedsiębiorstwa instrumentów konkurowania wymienić trzeba częstsze od innych wprowadzanie na rynek nowych produktów (wykres 41). Co trzeci badany stwierdził, że jego podmiot ma niedobory w tym zakresie. Nieco mniej, bo 31% respondentów wskazało na kwestię kreowania nowych potrzeb. Natomiast 30% odpowiedzi pozytywnych dotyczyło zakresu świadczonych usług przedsprzedażnych.

Jako najrzadziej wskazywane słabe strony były te dotyczące narzędzi konkurowania, jakimi są zapewnienie klientom dogodnego dostępu do produktów (2%) czy jakość produktów (po 2%). W przypadku zdecydowanej większości podmiotów niedostrzegane są trudności w stosowaniu cen czy elastyczności dostosowania produktów do potrzeb odbiorców.

Jednocześnie uczestniczący w badaniach przedstawiciele firm, oprócz oceny stanu stosowanych instrumentów konkurowania, w kontekście ich mocnych i słabych stron, wskazali na te narzędzia, w przypadku których dzięki współpracy transgranicznej istnieje potencjalna szansa na poprawę ich stanu (wykres 42). W zasadzie można stwierdzić, że żaden z nich nie został oceniony jako ten, na który byłaby szczególnie duża możliwość pozytywnego oddziaływania w ramach współpracy. Respondenci w dość powściągliwy sposób udzielali swoich odpowiedzi na ten temat. Najwięcej, bo prawie dwie trzecie badanych (58%) stwierdziło, że dzięki takiej współpracy możliwe byłoby poprawienie wysokości ceny. Współpraca mogłaby też potencjalnie przyczynić się, w opinii 56% respondentów, do zmian w szerokości oferowanego asortymentu. Ważne byłyby również działania w zakresie zastosowania reklamy i promocji sprzedaży (dla 55,6% badanych).

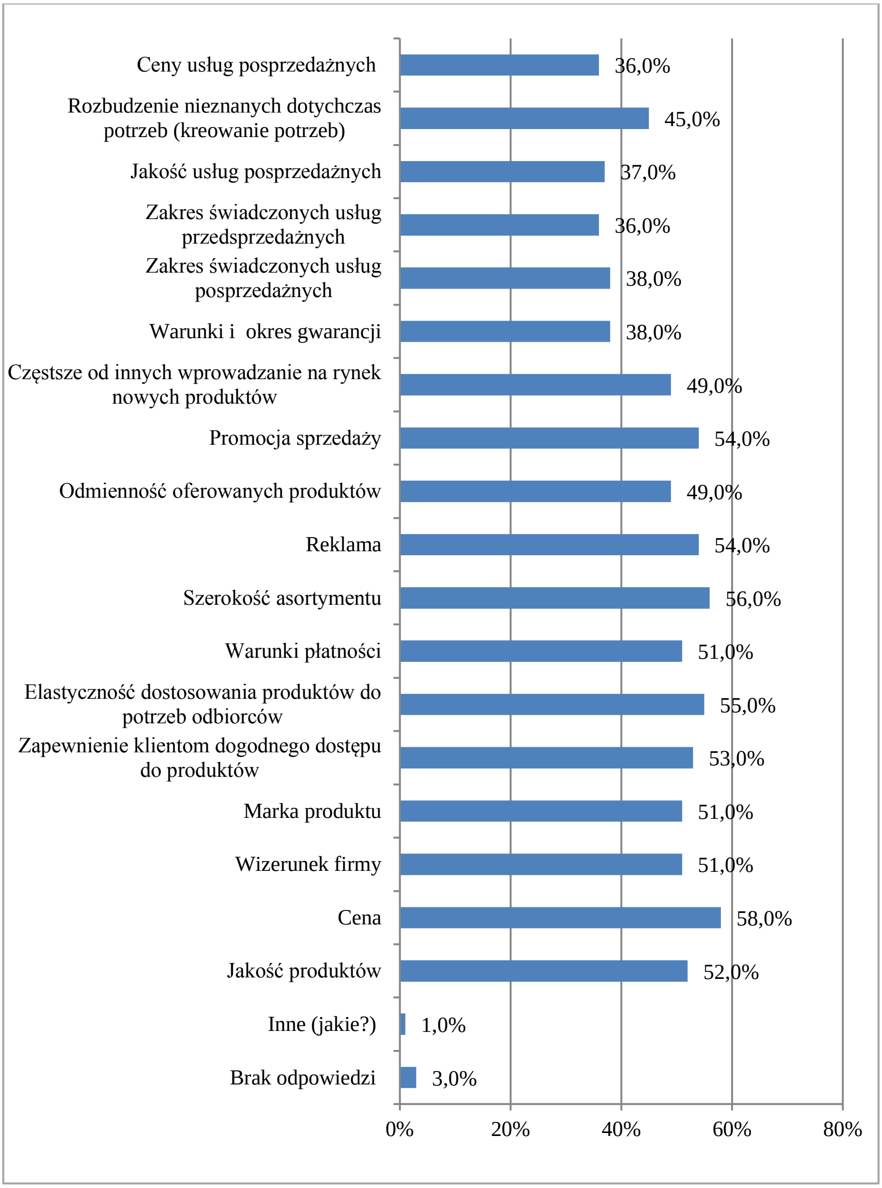
Najmniejsza potencjalna możliwość pozytywnego oddziaływania współpracy transgranicznej może w opinii respondentów mieć miejsce w przypadku instrumentów, jakimi są ceny usług posprzedażnych czy zakres świadczonych usług przedsprzedażnych.

Wykres 41. Słabe strony stosowanych przez przedsiębiorstwa z podregionu białostocko-suwalskiego instrumentów konkurowania

Źródła: Badania własne metodą CATI.

Wykres 42. Instrumenty konkurowania stosowane przez przedsiębiorstwa z podregionu białostocko-suwalskiego, na które może pozytywnie oddziaływać współpraca transgraniczna

Źródła: Badania własne metodą CATI.

6.7. Obiecujące kierunki współpracy transgranicznej

Jako podsumowanie prowadzonych wywiadów respondenci zostali poproszeni o wskazanie kierunków współpracy transgranicznej, które w ich opinii mogłyby rozwijać się w przyszłości.

Wśród uzyskanych odpowiedzi najczęściej pojawiało się stwierdzenie, że niezbędne jest rozwijanie handlu. Odpowiedzi takiej udzieliło 20 respondentów. Niektórzy z nich wskazywali, że ważny jest zarówno handel hurtowy, jak i detaliczny. Współpraca mogłaby odbywać się między innymi z sieciami handlowymi działającymi po stronie białoruskiej (1 odpowiedź). Jeden z badanych wskazał na możliwość sprzedaży „towarów ogrodniczych”, inny zaś na handel „artykułami metalowymi, budowlanymi”.

Ważne w opinii badanych jest wprowadzenie ogólnie rzecz biorąc przepisów prawa (3 odpowiedzi). Między innymi stwierdzono, że „prawo na Białorusi należałoby zmienić w kwestii importu do/z Białorusi”. Konieczne jest też „uproszczenie procedur celnych i wzrost jakości obsługi firm przy procedurze celnej” (2 odpowiedzi). Powinny mieć także miejsce uproszczenia barier finansowych i gwarancje zapłaty (1 odpowiedź).

Współpraca transgraniczna daje możliwości poszerzenia rynków zbytu dla produktów i usług przedsiębiorstw z podregionu białostocko-suwalskiego (6 wskazań).

Ważne jest wprowadzenie większej „otwartości granic” (6 odpowiedzi badanych). Miałaby ona prowadzić do poprawy przepływu towarów i ludzi. Szczególnie ważne byłyby w tym zakresie zmiany prawa związane z likwidacją wiz dla mieszkańców po obu stronach granicy. Na zmiany w przepisach o ruchu granicznym wskazało czterech badanych. Procedury powinny być uproszczone. Konieczna jest także „płynna praca przejść granicznych” (1 odpowiedź). Zadanie takie leży zarówno po stronie samorządów, jak i Unii Europejskiej.

Innym kierunkiem współpracy jest promocja polskich produktów po drugiej stronie granicy (5 odpowiedzi). Promocja taka, w opinii niektórych badanych, powinna odbywać się poprzez działania samorządów lokalnych.

Niektórzy z badanych wskazywali również na rodzaj podmiotów, które powinny podjąć działania mające na celu rozwój współpracy transgranicznej. Szczególnie często uwaga była zwracana na władze lokalne. 13 respondentów uznało, że to właśnie samorządy powinny być inicjatorami działań na rzecz takiej współpracy. Powinny one „inspirować taką współpracę i przedstawiać rynek po obu stronach (granicy)”. Jednym ze

sposobów mogłaby być wymiana doświadczeń z różnych obszarów. Władze regionalne powinny tworzyć porozumienia z władzami po drugiej stronie granicy, które pozwolą na zniesienie przynajmniej części barier rozwoju współpracy transgranicznej. Nie bez znaczenia jest jednak i rola przedsiębiorców, którzy powinni podejmować działania na rzecz rozwoju nowych rynków zbytu i zaopatrzenia, także z regionami transgranicznymi (3 odpowiedzi).

Spośród badanych 18 respondentów nie potrafiło wskazać na obiecujące kierunki współpracy transgranicznej. Ponadto 1 osoba nie udzieliła odpowiedzi. Natomiast 5 respondentów stwierdziło, że są nastawieni raczej na współpracę z innymi regionami niż Białoruś. Swoje działania kierują przede wszystkim na rynki Unii Europejskiej, a zatem nie mają oczekiwań co do kierunków współpracy transgranicznej z obwodem grodzieńskim.

BIBLIOGRAFIA

1. *Bank Danych Lokalnych,* www.stat.gov.pl
2. *Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa*, Wrota Podlasia, www.wrotapodlasia.pl/pl/ue/europejski_instrument_partnerstwa_sasiedztwa/ [10.10.2013].
3. Górniak A. (red.), *Handel zagraniczny w Polsce i Małopolsce w 2011 roku,* Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Kraków 2012.
4. Klimczuk A., *Raport Desk Research pt. „Samorządowa i obywatelska współpraca transgraniczna w województwie podlaskim. Przegląd literatury i dokumentów strategicznych"*, Białystok, październik 2013.
5. Komornicki T., Szejgiec B., *Handel zagraniczny. Znaczenie dla gospodarki Polski Wschodniej,* Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego na potrzeby aktualizacji Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020, Warszawa 2013.
6. Kowalski B., Tymański B.H. (red.), *Analiza potencjału eksportowego województwa lubelskiego pod kątem przystawalności do popytu na rynkach Unii Celnej Rosja-Białoruś-Kazachstan oraz Ukrainy,* Instytut Technologii Administracji Publicznej sp. z o.o., Lublin, grudzień 2012.
7. *Liczba bezrobotnych zarejestrowanych oraz stopa bezrobocia według województw, podregionów i powiatów – grudzień 2013,* http://old.stat.gov.pl/gus/5840_1487_PLK_HTML.htm?action=show_archive [5.07.2014].
8. *Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie podlaskim. Stan na koniec 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok, luty 2014.
9. *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2009 r., Urząd Statystyczny w Katowicach*, Katowice 2011.

10. *Produkt krajowy brutto. Rachunki regionalne w 2011 r.*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice 2013.
11. *Program Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2007-2013: Projekty zakontraktowane z naborów*, www.pl-by-ua.eu/pl,5 [10.09.2014].
12. *Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego w 2013 r.*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok, maj 2014.
13. *Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2010,* Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2010.
14. *Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2011, Urząd Statystyczny w Białymstoku*, Białystok 2011.
15. *Strategia rozwoju gminy Suwałki na lata 2000-2015*, Naczelna Organizacja Techniczna w Suwałkach, Suwałki 2000.
16. Strona www bialystokonline: http://www.bialystokonline.pl/białostockie-firmy-w-rankingu-500-najwiekszych,artykul,77227,4,9.html [12.08.2014].
17. Strona www Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów w Białymstoku, http://podlaskie.coie.gov.pl/pl/dla-inwestorow/ [15.08.2014].
18. Strona www czasopisma Polityka, *Lista 500 Polityki. Lista największych polskich firm. 100 największych eksporterów w 2012 r.*, http://www.lista500.polityka.pl/rankings/show/region:10, [11.08.2014].
19. Strona www Ministerstwa Gospodarki, http://www.mg.gov.pl/Wspieranie+przedsiebiorczosci/Instrumenty+rynku+wewnętrznego/Solvit [14.08.2014].
20. Strona www Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych, *Projekt „Tworzenie i rozwój sieci współpracy Centrów Obsługi Inwestora”*, http://www.paiz.gov.pl/polska_wschodnia/sieci_COI
21. Strona www Targiwbialymstoku.pl, http://www.targiwbialymstoku.pl/zagranica/index.html [30.11.2014].
22. Strona www Urzędu Miasta w Suwałkach, *Utworzenie Transgranicznego Centrum Obsługi Inwestorów i Eksporterów w Suwałkach*, http://um.suwalki.pl/utworzenie-transgranicznego-centrum-obslugi-inwestorow-i-eksporterow-w-suwalkach/ [20.09.2014].
23. Strona www wrotapodlasia.pl, *Instytucje biznesowe*, http://www.wrotapodlasia.pl/pl/gospodarka/twoja_firma/instytucje_biznesowe/ [5.08.2014].
24. Szadkowska E., *Województwo jako potencjalny podmiot współpracy transgranicznej*, [w:] M. Perkowski (red.), *Współpraca transgra-*

niczna. Aspekty prawno-ekonomiczne, Fundacja Prawo i Partnerstwo, Białystok 2010.
25. Thlon M. (red.), *Analiza dotycząca oferty inwestycyjnej Makroregionu Polski Wschodniej w ramach projektu „Tworzenie i Rozwój Sieci Współpracy Centrów Obsługi Inwestora”*, Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, Warszawa 2014.
26. Uchwała nr XXXVII/480/06 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 10 kwietnia 2006 roku w sprawie Priorytetów Współpracy Zagranicznej Województwa Podlaskiego, www.wrotapodlasia.pl/NR/rdonlyres/75329163-5284-4087-9125-02A043187E67/0/PriorytetyWsp%C3%B3lpracyZagranicznej.doc [10.10.2013].
27. Ustawa z dnia 15 września 2000 roku o przystępowaniu jednostek samorządu terytorialnego do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych (Dz.U. nr 91 z dnia 28 października 2000 roku, poz. 1009 z późn. zm.).
28. Ustawy z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa (Dz.U. 1998 nr 91, poz. 576 z późn. zm.).
29. *Województwo podlaskie 2008*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2008.
30. *Województwo podlaskie 2009*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2009.
31. *Województwo podlaskie 2010*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2010.
32. *Województwo podlaskie 2011*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2011.
33. *Województwo podlaskie 2012*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2012.
34. *Województwo podlaskie 2013*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2013.
35. *Województwo podlaskie 2013. Podregiony. Powiaty. Gminy*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Białystok 2013.
36. *Wstępne szacunki produktu krajowego brutto według województw w 2012 r. (opracowanie eksperymentalne)*, Urząd Statystyczny w Katowicach, Katowice, 30 stycznia 2014.

SPIS TABEL

SPIS WYKRESÓW